

TRIBUNA

252

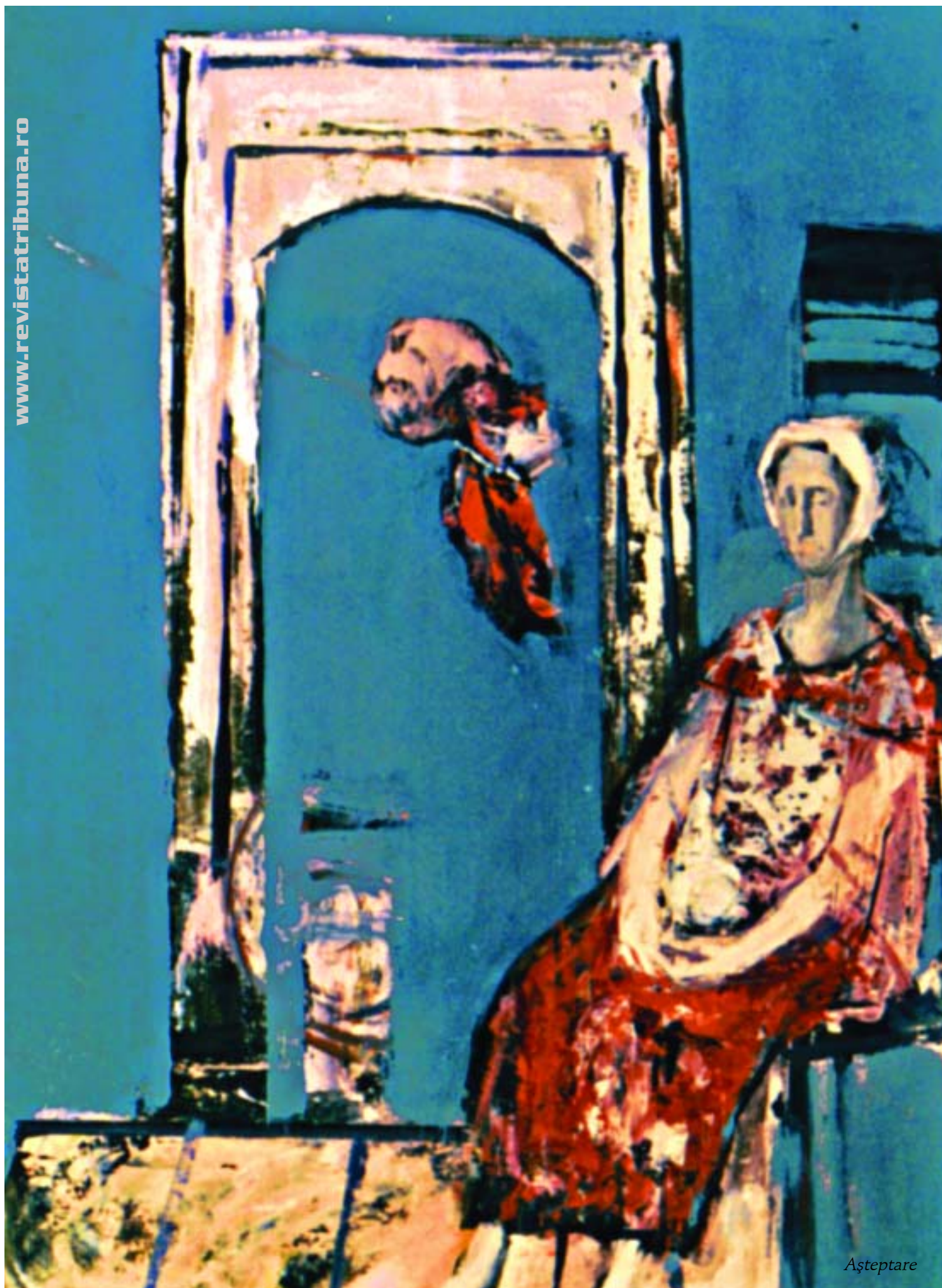

Consiliul Județean Cluj

3 lei

Director fondator: Ioan Slavici
Revistă de cultură • serie nouă • anul XII • 1-15 martie 2013

www.revistatribuna.ro

Așteptare

inedit Ana Blandiana - corespondență literară

interviu

Horia Bădescu

proză

Nicolae Breban

Livius George Ilea

O poetică a tranziției

Ilustrația numărului: Vladimir Negoită

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei de cultură
Tribuna:

Constantin Barbu
Alexandru Boboc
Gheorghe Boboș
Nicolae Breban
Nicolae Iliescu
Vasile Muscă
Mircea Muthu
Petru Poantă
D.R. Popescu
Marius Porumb
Florin Rotaru
Gh. Vlăduțescu
Grigore Zanc

Redacția:

Mircea Arman
(manager)

Ioan-Pavel Azap
Claudiu Groza
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu

Aurica Tothăzan
Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:

Virgil Mleşniță
Ovidiu Petca
Ștefan Socaciu
(fotoreporter)

Coloționare și supervizare:
L.G. Ilea

Redacția și administrația:
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro
ISSN 1223-8546

**Responsabilitatea asupra conținutului textelor
revine în întregime autorilor**

bloc-notes**Decupaje****Oana Pughineanu**

Din ce în ce mai dinamică, revista *Cultura*, atât în varianta tipărită cât și în cea on-line propune cititorilor, număr de număr, subiecte parcă numai bune de a constitui tematicile unor dezbateri mai ample. În revista *Cultura* poți găsi nu doar critică literară de calitate, ci și comentarea unor evenimente de actualitate, de interes național. Remarcăm în numărul 6 (410), joi 21 februarie editorialul semnat de George Apostoiu, „Orfanii democrației”, dedicat febrei și „agitației” care cuprinde România la fiecare 15 martie, febră întreținută de mass-media și mai puțin ținută în frâu de „aplicarea Constituției fără tocmeală”. „Spiritul vindictiv – ca să vorbesc în termeni moderați despre iredentism – se rostogolește de la o generație la alta și nu există lege sau normă europeană careia ungerii din Ungaria și maghiarii din România să nu-i caute vulnerabilități pe unde să facă breșa și să strecoare permanenta lor nemulțumire”. Expunerea unor date istorice, în special legate de Tratatul de la Trianon, lărgeste perspectiva în care noi putem astăzi înțelege „febra” și „agitația” care poate multor tineri, născuți după Revoluție le este necunoscută. Nu poți decât să te întrebi dacă realmente, cunoașterea istorică ar putea duce vreodată la împăciuirea *tout comprendre, c'est tout pardonner*?

Ionuț Vulpescu, revizitează în pagina de Cultură politică cei 120 de ani de *social-democrație românească*, trecând în revistă momentele semnificative ale constituirii PSD-ului, pentru a ne reaminti că „nu este suficient să te declari social-democrat, să susții PSD și să votezi cu PSD ca să fii un adevărat social-democrat. Purgatoriul politic prin care acest partid a trecut între 2004 și 2012 s-a datorat – sper să nu lezez pe nimeni – insuficienței sale identității social-democrate și faptului că electoratul său predilect nu a distins întotdeauna cu ușurință ADN-ul social-democrat în politica publică pe care le-a promovat, atât în perioada în care s-a aflat la putere, cât mai ales în cei opt ani de opoziție”. Cu siguranță, sunt definitiv îngropate vremurile în care până și un liberal precum Lovinescu mărturisea „toți eram atunci socialiști și juram pe Gherea”.

Pe lângă rubrica Literară semnată atât de nume deja consacrate cât și de mai tineri, dar semnificativi critici literari, remarcăm pagina de Cultură antropologică, o incursiune iscusită în istoria podoabelor semnată de Simona Irimescu.

Revista *Mozaicul*, nr. 1(171), 2013 propune cititorilor un amplu grupaj dedicat lui Felix Aderca sub semnăturile lui George Popescu, Gabriel Nedea, Maria Dinu, Ovidiu Ghidirmic, Cristinel Trandafir, Daniela Micu, Petrișor Militaru, Viorel Pîrligras și Anca Rădulescu. Regăsim astfel figura unui Aderca preocupat de descoperirea „miezului esteticii”, figura unui Aderca polemist, precum și cea a unui Aderca preocupat de întrebări precum „ce este personalitatea?”. Cristinel Trandafir oferă

cititorului o atentă analiză a subiectului, parcurgând concepțiile secolului XIX despre personalitate și felul în care ele au fost asimilate în cultura română. Nu lipsesc nici paginile dedicate romanicerului și poetului Aderca pe care îl descoperim „senzualist” în prima ipostază și măcinat de „intimismului simbolist” în a doua.

Ca în mai toate revistele culturale apărute în ianuarie, descoperim și în paginile revistei *Familia* un material dedicat lui Eminescu. Alexandru Seres se ocupă în editorial de modulurile în care „il omorâm pe Eminescu”, trecându-l prin mai vechile romanțe lacrimogene și mai noile creații hip-hop. Poetul național este condamnat la „a fi adus mai aproape, cum ne pricepem mai bine”. E un „aproape” care, desigur, sfârșește în derizoriu și fanfaronadă omagială. „Eminescu riscă să devină steaua care, deși ni se pare că o mai zărim, s-a stins demult”.

Marius Mihaiet se încumetă la realizarea „Radiografiei unui an apocaliptic”, oferind cititorului o panoramă a aparițiilor editoriale semnificative din anul 2012, la capitolul proză deocamdată. De neocolit sunt și *Magistr(u)alele* lui Luca Pițu, veritabile „reverențe hipertextuale” aseasonate, întru savoarea lecturii, de nota redacției *Familia* despre „o limpede răutate ardelenască”.

Două dintre textele revistei sunt dedicate figurii lui Mihail Sebastian, a cărui reconsiderare este ocazionată de apariția cărții lui Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihail Sebastian: o monografie ideologică*. Al. Cistelecan face cronica acestei cărți observând că „monografia lui Iovănel e, de fapt, o dezbatere – și de aici i se trage epica de idee și de argumentație, admirabil conduse amândouă. [...] De aici mersul baroc al demonstrației, cotiturile și ocolurile pe care monograful trebuie să le facă, anaplele documentare sau erudite la care trebuie să recurgă; lucrul la context e absolut necesar, întrucât cel mai adesea contextul reprezintă, în cazul lui Sebastian, rațiunea determinantă”.

Ion Simuț în articolul *Mihail Sebastian sau Iosef Hechter* investighează încercarea de „integrare simbolică” a autorului ca mod de „a scoate din discuție, pe tărâmul faptului estetic, condiția etnică a autorului”. Textul analizează dublul eșec al lui Sebastian: „nici evreu pe deplin, nici român pe deplin”, concluzionând destul de drastic: „Scriitorul evreu ca martor și mărturisitor al evreității e ratat prin tezism și ideologizare: e mai mult evreu și ideolog al evreității decât scriitor”.

Responsabil de număr: Oana Pughineanu

editorial

Cîteva precizări necesare despre vechea și noua direcție a *Tribunei*

Mircea Arman

Valurile de atacuri la adresa noii direcții a *Tribunei* provin de la frustrarea mai multor oameni de cultură clujeni care nu înțeleg de ce sinecurile unora, "moșiile literare ale altora", au luat sfîrșit odată cu ziua în care s-a pus capăt direcției fostului manager dl. I. Maxim-Danciu (cît de penală a fost activitatea acestuia este de competența organelor în drept să documenteze și să constate, noi emitem doar o opinie juridică) și pierderea concursului de "redactor-șef" de către dl. Ovidiu Pecican. Probabil că oamenii nu înțeleg nici acum ca a fost și este vorba de un concurs de *manager*, de abilitățile manageriale ale unui individ, respectiv cele de tip economico - juridic, în primul rînd, pe care un *manager* trebuie să le aibe. Or, s-a demonstrat : dl. Pecican nu le are (dacă le-ar fi avut ar fi cîștigat concursul).

Cineva care afirmă pe blogul personal sau aiurea că i-au lipsit doar "anexele" pare că nici acum nu și-a dat seama că tocmai *anexele* constituie analiza economică și că un concurs de *manager*, organizat în baza OUG 189/2008 aprobată și modificată cu Legea 269/2009 nu este un concurs de "redactor - șef" ci unul de *manager*.

Pe de altă parte, pare suspectă graba unora de a milita activ și a ataca constant o instituție publică (în virtutea cărui drept și mai ales de ce în momentul în care s-a declanșat, la cererea noastră, un audit la revista *Tribuna*?) pentru a susține pe autorii unor fapte, în opinia noastră, posibil penale, și ne duce cu gîndul ba la posibile complicități, ba la naivitate (care înseamnă, uneori, și prostie) crasă. Cu toate acestea, țin să amintesc unora un dicton latin : "Nemo censetur ignorare legem".

În ceea ce privește refuzul nostru ferm de a ne bate joc de stipendiile publice, țin să amintesc unor alți distinși intelectuali că actualul management al *Tribunei* se face *strict* în litera și spiritul legii, prin urmare nu poate fi vorba de "grave disfuncționalități în activitatea revistei *Tribuna*". Punct.

Ciudată ni se pare și, totodată ilegală, graba unora de "a băga pumnul în gură" reprezentantului legal al revistei *Tribuna*, respectiv subsemnatului, cîtă vreme, după cîte știm, dreptul la opinie este garantat de către Constituția României iar delictul de opinie nu este prevăzut și pedepsit de nici o lege penală.

Apoi, apreciem că, începînd cu direcția noastră, revista *Tribuna* a făcut un uriaș salt

calitativ, atît în ceea ce privesc condițiile grafice cît și conținutul, iar cei care susțin un alt punct de vedere vor fi găzduiți în chiar paginile revistei să își exprime părerile opuse celor afirmate de noi.

Referitor însă la faptul că noul manager a fost atacat vehement după apariția primului număr, arată, în opinia noastră, că nu Mircea Arman este problema spinoasă a unora ci încercarea, disperată, de a acoperi vechi fapte despre care credem că ar fi penale. Este, adevărat, cu noul manager al *Tribunei* nu se pot negocia ilegalități, iar datoria legală a conducătorului unei unități prevăzută de art. 227 C.P.P., a fost dusa la îndeplinire la momentul apariției acestor rînduri, prin urmare, invit pe cei care doresc să documenteze și să probeze contrariul celor afirmate de mine, să susțină și să aducă probe împotriva opiniilor juridice ale autorului acestor rînduri, să contacteze autoritățile în drept.

Partea bună a acestor atacuri și polemici la nivel național constă în faptul că după zece ani de anonimat, revista *Tribuna* a ajuns, din nou, în prim-planul atenției lumii culturale românești. Acest fapt nu putea fi realizat în nici un chip decît printr-o abordare deschisă, serioasă, la obiect, a problemelor actuale ale culturii române.

Pe de altă parte, asigur cititorii și colaboratorii revistei *Tribuna* că mandatul subsemnatului va fi dus la bun sfîrșit.

opinii

Cultura română vie - acasă

Aura Christi

Mircea Arman este absolvent al Facultății de Filologie, care și-a dat doctoratul cu domnul profesor Mircea Muthu și este licențiat și în drept. A publicat volumele *Poezia ca adevăr și autenticitate* (2002), *Despre divin, poetic și filosofic în gândirea preplatoniciană* (2004), *O istorie critică a metafizicii occidentale* (2007). E cunoscut ca autor al traducerilor din Martin Heidegger, *Ființă și timp* (1994), în colaborare cu Dorin Tilinca, *Timp și ființă* (1995) și *Fiire și timp* (2001). Este membru al Uniunii Scriitorilor din România. La sfârșitul anului trecut, Mircea Arman a câștigat, prin concurs, postul de redactor-șef al revistei *Tribuna*. În primul număr al acestei *foi de cultură* naționale, în editorialul intitulat sugestiv *Noua Tribuna*, noul redactor-șef al acestei vechi și prestigioase publicații, dl M. Arman declară, din capul locului, intenția programatică de a transforma revista într-o tribună națională de propagare a valorilor națiunii române: „De la o gazetă gândită a fi, în esență, un rezonator al valorilor și autorilor transilvăneni, poate mai restrâns, clujeni, *Tribuna* trebuie să devină, cu adevărat, o tribună națională”. Până aici totul e scris fără reproș, căci e limpede faptul că publicațiile culturale de patrimoniu ce apar pe tot cuprinsul țării nu e salutar să fie transformate în *foi locale*, lipsite de personalitate - cum a fost *Tribuna* de până acum mai bine de o lună - riscul fiind împotmolirea în provincialism. Rîndurile

următoare ar fi semnate de oricare dintre prestigioșii conducători ai vechilor publicații românești, neînregimentate grupului de comentatori insolenți, fără operă, care conduc, de mai bine de douăzeci de ani, cultura română: „Nu ne interesează găștile, afinitățile sau coteriile literare, ne interesează valoarea, deschiderea, patriotismul adevărat bazat pe valorile naționale și europene”. Din nou, absolut corect, autorul editorialului notează următoarele: „Cultura română se află la un moment de răscruce al existenței ei. Nu cunoaștem o perioadă mai tulbure, mai lipsită de elementul valoare decît cea pe care o trăiește cultura noastră după Revoluția din 1989”. Nu credem să fi existat o perioadă mai tulbure - cu excepția perioadei stalinisto-dejiste - decît cea post-decembristă, în care s-a instalat o criză a valorilor și a modelelor de o gravitate evidentă, iar creatorii au fost îmbrânciți în marginea societății românești. În continuare, Mircea Arman susține că „valorile trebuie recunoscute și promovate, impostura și autosuficiența păguboasă căreia i se mai zice «prostie cu ștaif» trebuie arătată și dezavuată. Nu există deținători ai adevărului absolut și nici promotori de valori certe, această confuzie uriașă o pot face doar cei mînați de setea de putere și arghirofilie”. Ce face, în continuare, Mircea Arman? Cu seninătate și detașare, calcă pe un teren minat. E drept că o face aluziv, suficient de transparent însă, ca unii dintre cei avizați să sară ca arși: „În cultura

noastră acest mod de a privi lucrurile aparține unor epigoni ai lui Constantin Noica”.

În nr. 250, urmează un alt editorial, incendiar, subiectul acestui text armanian fiind „falșii profeti”, care vin „îmbrăcați în mantia filosofiei”; inițiatii înțeleg, desigur, că este vizat același grup de comentatori, autori de jurnale, însemnări sau eseuri, în frunte cu autorul jurnalului pătinișian și eseistul H.R. Patapievici, care a întocmit, în grabă, o „nouă tablă de valori acceptate” și l-a expediat pe Mihai Eminescu în sintagma „cadavrul din debara”, afirmând că „steaua lui Eminescu a apus” (*România liberă*, 15 ianuarie 2000).

Într-un editorial care ne uimește, publicat în *România literară* (8 februarie 2013), președintele Uniunii Scriitorilor din România, Nicolae Manolescu, încearcă să-l pună la colț pe coji de nucă pe neînregimentatul Mircea Arman, care a îndrăznit să se atingă de citadela oficializată a culturii și literaturii române vii, guvernată de grupul liicean. Limbajul folosit de domnul profesor? În opinia d-sale, dl M. Arman este „diletant, veleitar fără operă și fără conștiință literară, băiat de mingi într-un partid politic” etc. Urmează un interviu, de fapt, o replică de fiară încolțită a domnului M. Arman, publicată în *Cotidianul* (11 februarie 2013). Cîteva declarații sunt, evident, inacceptabile și constituie rodul furiei, în mod cert, ulterior regretate; dacă facem abstracție de tonul intempestiv, dl Arman are, în cîteva puncte esențiale, dreptate. Poi este dat publicității un protest elaborat de „un grup de inițiativă”, în componența căruia intră Doina Cetea, Ion Mureșan, Marta Petreu, Adrian Popescu, Mircea Popa, protest asumat, între timp, de alți scriitori. Dacă

(continuare în pagina 30)

la ceas aniversar

Horia Bădescu - 70

de vorbă cu Horia Bădescu

Scriitor complex și fecund, Horia Bădescu are la această vârstă o operă consistentă, cu reperi memorabile în toate genurile frecventate: poezie, proză, eseu, traduceri. În conștiința publică și chiar în cea a criticii literare s-a impus, însă, imaginea poetului și, într-adevăr, originalitatea autorului i-o conferă lirica sa. Deși nu e un poet monocord, cultivând cu distincție diverse specii și forme ale poeziei de la elegie și lied la baladă, sonet și ronset (o invenție proprie), limbajul său exhibă o muzicalitate personală, mereu aceeași cu toată diversitatea gamelor, de la unele luminos-elegiace la altele funebral-psalmice. Expresivitatea de tip metaforic-revelatoare se legitimează în poetica marelui modernism, așa ca la toți poeții fondatori ai *Echinouxului*, și valorizează programatic niște categorii precum metafizicul, sacrul, transcendentul, care îl situează pe Horia Bădescu în opoziție netă cu versantul avangardist și apoi postmodernist al poeziei moderne. Esența poeziei sale se configurează indirect în eseu-manifest *Memoria ființei*, lucrare apărută inițial în Franța, unde a publicat, de altfel, și câteva volume de versuri scrise în limba franceză. Tot aici îi apare în 2000, la Galimard, romanul *Zborul găștei sălbatice*, Bădescu fiind scriitorul român care își asigură după 1990 un anume succes durabil în lumea literelor franceze. Participă consecvent, ca un om al casei, la Festivaluri de poezie consacrate din acest spațiu. Ar fi de precizat că succesul său nu se bazează pe un eventual ingredient exotic ori politic. Poezia sa este una de natură existențială, în care spaimele și interogațiile omului contemporan sunt aceleași pretutindeni. Bădescu intuiește în limba franceză filonul unui limbaj concentrat, dar imagistic dens și adeseori șocant. El se pliază foarte bine pe sensibilitatea deceptivă a poetului, de o difuză descendență psalmică, dezvoltată într-un imaginar angoasant, eviscerat brutal de orice urmă a sacrului. Sentimentul disoluției ființei și al universului însuși e copleșitor, așa ca și în volumul cel mai non-conformist al autorului scris în perioada comunistă, *Furcile caudine*. Mă opresc aici cu acest, în fond, scurt compliment la aniversarea unui scriitor și a operei sale.

Petru Poantă: *Acum, când suntem la vârsta rememorărilor, să începem cu Echinouxul, fenomenul literar la constituirea căruia amândoi am pus umărul. El s-a născut dintr-un entuziasm spiritual greu de înțeles astăzi, dar de care generația noastră nu s-a mai putut vindeca.*

Horia Bădescu: -Greu de înțeles pentru că ne-am obișnuit deseori, ca să nu spun de cele mai multe ori, atunci când e vorba de evaluări ale fenomenelor vieții, istoriei, culturii, care nu beneficiază de necesara distanță în timp, cu judecăți ce nu țin seamă de context. Cu lecturi critice făcute de ochi care n-au văzut niciodată spațiul în care au avut loc, sau care se fac a nu-l fi văzut, după criterii care sunt operante în alt orizont de timp, în alt nivel de realitate, ca să folosesc un termen transdisciplinar. Generația noastră, generația din care s-a născut *Echinouxul*, a avut o natură pașoptistă, a fost o generație a entuziasmelor constructive, o generație a reconstrucției din ruinele „obsedantului deceniu”, o generație care vroia să ofere un alt mod de viețuire spirituală unei societăți ce părea sortită să viețuiască pentru totdeauna în structurile clausturate ale regimului. Eram, cum scriam într-un poem „*acei ce nu voiau să moară!*” Am avut norocul să ne facem studiile universitare în cea mai „liberală” perioadă a comunismului românesc, perioada de după 1964, cu profesori admirabili. Așa încât am fost o generație școlită, cu o formație enciclopedică, europeană, la curent cu mutațiile estetice, cu tendințele și curentele literare de aiurea. Entuziasmul de care vorbești se traducea în încercarea de a converti toată acea bogăție acumulată în proiecte culturale precum *Echinouxul*. Entuziasmul acela, pe care-l hrăneam și din recuperarea moștenirii interbelice, dar și din conștiința valorii generației noastre, ne-a permis o relație cordială cu lumea literară, ne-a îngăduit să ne bucurăm de izbânzile altora, să nu suferim de invidie și ranchiună, să facem acele exerciții de admirație despre care pomenești în exemplara ta carte *Echinoux sau despre echilibru*. Cred că am fost generația care a înțeles cel mai bine că în artă fiecare are locul lui și că nimeni nu poate ocupa locul altuia. Spui că un asemenea tip de entuziasm spiritual e greu de înțeles astăzi și ai dreptate. Cum să fie înțeles într-o societate, precum cea postdecembristă, care ar fi avut atâta nevoie de acea stare pașoptistă care ne-a marcat pe noi, de

dinamica și de altruismul aceluia tip de entuziasm, dar din care, stupoare!, acestea au lipsit aproape cu desăvârșire?

Echinouxul: *Echinouxul* rămâne, oricât s-ar încerca estomparea pregnanței existenței și rolului său în afirmarea unui impresionant număr de scriitori. Rămâne prin valoarea lui culturală și contextuală. Rămâne ca singura mișcare literară pe care a născut-o Clujul. Ceea ce înseamnă *Junimea* pentru Iași ori *Cercul Literar* pentru Sibiu, înseamnă *Echinouxul* pentru Cluj.

Scriitorul lasă urme în special prin opera sa. În cazul tău, există însă și alt fel de urme, pe care o istorie a culturii nu le poate ignora. Vreau să spun că și partea instituționalizată a vieții tale are consistență și că reprezintă mai degrabă un traseu intelectual/cultural decât o succesiune de funcții. Ce ai câștigat și ce ai pierdut dintr-un asemenea angajament?

Nu știu dacă și cât am pierdut, dar de câștigat am câștigat sigur. Poate că am pierdut din timpul pentru scris, și nu puțin. Am câștigat însă enorm ca experiență de viață din această investire de energie în slujba comunității. Experiență de care lumea scrisului meu s-a îmbogățit. Iar dacă istoria acestei urbe, pe care o iubesc atât fiindcă în ea mi s-a trecut existența, existență din care ea însăși face parte, va înregistra semnele trudei mele pentru bunăviețuirea ei culturală, voi fi răsplătit cu asupra de măsură. Am slujit-o din perspectiva aceluiași entuziasm despre care vorbeam, cu credința datoriei pe care o ai față de locul și lumea în care trăiești darul fiecărei zile. În descendența unui șir de excelenți directori, am răspuns câțiva ani de destinele Naționalului clujean. Am trăit în lumea fascinantă a teatrului, am trăit starea aceea inexprimabilă care a născut butada: „Cine a mușcat odată din scândura scenei rămâne toată viața cu nostalgia ei!” Nu se cade să fiu eu acela care să vorbească despre prestația mea directorială. O spune însă *Istoria Teatrului Național din Cluj-Napoca*: „...poetul Horia Bădescu care în prea scurtul răstimp al directoratului său voia împliniri artistice cât mai sus. A reușit într-adevăr lucruri neobișnuite pentru acea vreme.” I-am dăruit Clujului câteva spectacole memorabile, dar și Săptămâna teatrelor naționale, „singulară manifestare festivalieră în ultimii doi ani ai acelor vremi de maximă restriște financiară și de vigilență

mai mult sau mai puțin culturnică”, cum scrie în lucrarea amintită criticul Doina Modola, săptămână care a debutat cu neuitatul *Iași în carnaval*, la 1 decembrie 1989, spectacol despre care s-a spus că ar putea fi considerat, prin impactul lui, debutul Revoluției. I-am dăruit Clujului o instituție de presă, Televiziunea Cluj, prima televiziune regională după 1989, și un festival internațional de poezie, Festivalul Blaga, care a adus Europa poetică aici și pe care l-am „exportat” și la Paris în anii de diplomație culturală, când am adus acolo nu puține realizări de interes ale culturii române. Una peste alta pot spune că, pierzând la pod am câștigat la vamă; ceva pentru sufletul meu, destule pentru concetățenii mei.

Insistă, te rog, asupra experienței franceze, căci am impresia că situația ta ar putea fi un reper privind relația scriitorului român cu spațiul literar occidental. Crezi că eventualul succes european se poate dobândi prin subvenționarea lui de către instituțiile din țară ori mai curând prin contacte personale?

Experiența mea franceză a început mult mai înainte de sosirea la Centrul Cultural Român de la Paris. A început cu moștenirea acelei francofonii românești seculare care păstra conștiința rolului major jucat de Franța în modernitatea noastră, cu introducerea, prin lectură, într-un spațiu cultural pe care-l simțeam afîn, căci urmele influenței lui fondatoare se regăseau în cultura română, în care mă formasem. Ea a continuat prin traducerile din poeți francezi și belgieni, pe care aveam să-i cunosc personal abia din momentul în care am luat contact în 1990 cu cel mai important festival european de poezie, Bienala de la Liège, căreia i-am rămas fidel de mai bine de două decenii. Am mai vorbit despre lucrurile acestea într-un interviu acordat revistei *Nord Literar*. N-aș vrea să repet lucrurile spuse acolo. Cert este, și aici mă întorc la cele spuse despre *Echinoux*, că, din prima clipă, m-am simțit și am fost perceput, uimitor pentru un locuitor al „Siberiei culturale”, ca un autentic european: ca discurs poetic, ca evaluare a lumii contemporane și a raporturilor dintre poezie/ literatură și aceasta. Un om din est, ca să preiau titlul cărții lui Groșan, dar care, în pofida fracturii istorico-politice, făcea parte din aceeași comunitate. Un scriitor care a fost primit între ei cu fraternitate și care, la rândul lui, i-a apropiat, i-a introdus în orizontul spiritualității românești. Așa se face că duzina de cărți publicate în spațiul franco-belgian, la edituri dintre cele mai respectabile, a apărut, fără excepție, pe spelele editorilor, fără nicio susținere din partea instituțiilor din țară. Da, suportul, firesc, al acestor instituții e binevenit, necesar, dar insuficient. Capital rămâne demersul literar pe care-l propui și participarea la viața culturală europeană ca factor activ, nu ca spectator, relația constantă, prietenia cu confrății de acolo, care presupune timp, atenție, afecțiune acordate celuilalt, deschidere generoasă. Adică o sumă de „echinoxisme”! Investițiile făcute după *star system*-ul american nu impresionează și nici nu sunt prea rodnice. Europa culturală e încă, din fericire, altceva. Certificatul meu european, despre care vorbea Ioan Holban, rezultă nu doar din numărul cărților publicate à l'étranger și din primirea critică a acestora, ci și din apartenența și participarea la viața multor societăți și reviste literare, din prefețele și cronicile care mi se solicită. Succesul adevărat, succesul de stimă literară nu poate fi subvenționat.

După experiența ta occidentală, cum ți se pare așa-numitul proces de demitizare a istoriei și a literaturii noastre? Este vorba, în asemenea reevaluări ale trecutului, despre un spirit critic autentic sau despre un alt fel de mistificare?

Reevaluările, în sens lovinescian, sunt necesare. Problema este aceea a autenticității și onestității spiritului critic. Din păcate la noi reevaluările, reașezările, zi-le cum vrei, seamănă, uneori, mai degrabă a reglare de conturi și, încă și mai dezgustător, a bătălie pentru ranguri, fie ele și estetice, și privilegii, nesmintit administrative. Ele au deseori menirea de a da strălucire unui nou Versailles sau de a face loc, la masa meșterilor, ucenicilor nerăbdători. Literatura nu e un tabel al lui Mendeleev, dar nu poți așeza cuprul în căsuța aurului, nici carbonul în aceea a oxigenului. Iar dacă ne-am lua după teoriile canonice, acest canon mestecat zilnic cu gurmandism, căruia îi uităm profundul sens procustian pe care i-l conferă limba română, nici măcar cei mai mari dintre cei mari ai lumii nu s-ar simți prea confortabil. Că de clasicii noștri ce să mai vorbim, vai de canonul lor! Numai că nimănui nu i-ar trece prin minte, în Franța, să-l considere pe Hugo cadavrul din șifonier!

Cât despre asaltul împotriva paradigmatelor fondatoare, istorice sau literare, a miturilor care poartă în ele adevărurile esențiale și genomuri identitare, acesta nu e decât unul dintre multele asasinat pe care le va avea pe conștiință societatea globală, dacă omenirea acestui veac, care se anunță mult mai inuman decât cel precedent, o omenire altminteri anesteziată, îl va permite. Miturile nu sunt nici basmele, nici proiecțiile expiatorii ale „frustrărilor” istorice sau culturale despre care ne vorbesc cu morgă atotștiutoare unii și alții, ci porți deschise în transcendent prin care se poate accede către orizontul realului, către axiomele identitare, adică spre un mod particular, nici mai bun, nici mai rău decât altele, de raportare la om și la relația lui cu universul și cu sine. Bogăția reală a umanității este dată de complementaritatea acestor proiecții. Suntem identici în alteritate, aceasta e lecția miturilor. E ciudat, într-o lume în care se face atâta caz de alteritate, să asisti la o ofensivă programatică împotriva a exact ceea ce constituie fundamentul acesteia. E adevărat, pragmaticul univers al mărfii fără frontiere, adică al înlocuirii lui „ce este?” cu „cât face?”, se împiedică în vetusta identitate. Lumea viitorului nu are nevoie de

oameni care știu cine sunt, de unde vin, și, știind, se pot întreba încotro merg, ci de clone ascultătoare, blânde, fără memorie. Am mai spus-o, Orwell era un dulce naiv!

Îmi place să cred că generația noastră încă mai știa să admire creațiile celorlalți. În aceste vremuri ale suspiciunii și egoismului exacerb, mai este, oare, posibilă, admirația? Horia Bădescu pe cine mai admiră dintre contemporani?

Într-adevăr ne-am bucurat cu sinceritate de izbânzile celorlalți. „Eram frumoși și tandri și nebuni / cu mintea rumegând o altă zi / și sufletul închipuind minuni.” Când crezi în tine însuși, când respecti actul scrisului nu poți să n-o faci. Cum să nu te entuziasmeze izbânzile spiritului, ale frumuseții, fărăme din marea bucurie a umanității din care tu însuși te împărtășești. Îmi amintesc, spre exemplu, cu ce admirație am descoperit, acum câteva zeci de ani, în manuscrisul de debut al unui poet despre care nu mai știu mare lucru, George Iarin, un vers demn de orice poet adevărat, pe care memoria l-a înregistrat instantaneu și-l păstrează și astăzi: „Capul meu e-un deal pe care mor de bătrânețe norii.” Fabulos!

Dacă mai e posibilă admirația? Cred că da. Sper! Cum scriam într-un *Jurnal imposibil*: „Nu voi înceta să iubesc omul oricât m-ar fi dezamăgit, oricât rău mi-ar fi făcut oamenii”. Să credem în existența perenă a cititorului entuziast.

Cât privește acest exercițiu de admirație pe care mi-l solicitați, dragă Petru, el ar reclama o lungă listă, din care n-ai lipsi, cum n-ar lipsi niciunul dintre aceia care au constituit prima generație a *Echinoxului*, a generației '70, dar în care s-ar regăsi mulți dintre cei de după noi, cum și dintre cei dinaintea noastră. Ar fi inutilă o înșiruire de nume care ar putea răni, pe deasupra, prin omenеști accidente de memorie, sensibilitatea acelor orhidee ascunse care sunt scriitorii, artiștii. *Echinoxul* m-a învățat să disprețuiesc găștile, fiindcă *Echinoxul* n-a fost o gașcă, ci o stare de spirit și o credință în puterile irenice ale scrisului. Așa încât declar aici că îi admir:

Pe toți aceia cărora nu le-a luat Dumnezeu mințile.

Pe toți aceia care nu sunt încredințați că ei au scris *Divina Comedia* și care au umilința ca, mai înainte de a pune semnul mirării, să-l așeze, la sfârșitul fiecărui rând scris, cu înfiorare, pe cel al întrebării.

Pe toți aceia, și nu sunt puțini, care încă mai cred, că, mai înainte de a fi o chestiune de limbaj, poezia este un mod de a ne trăi umanitatea, că adevăratul rost a ceea ce facem este de a nu-l lăsa singur pe om, nu atât în fața imensității universului, cât al imensei însingurări căreia el însuși s-a dat.

Pe toți aceia care au scris măcar un vers demn de acela pe care, cum zicea Valéry, li l-a dăruit Dumnezeu.

Pe toți aceia care reușesc să-și uite orgoliile și umorile și să creadă că izbânda celui alt este și propria izbândă.

Pe toți aceia care nu confundă buna administrare a treburilor obștii cu interesele personale.

Dacă mi-a scăpat cineva, îl rog să mă ierte!

Ești un poet care și reflectează asupra poeziei, așa că am putea încheia cu un scurt exercițiu auto-hermeneutic: schițează o fișă de dicționar critic a liricii lui Horia Bădescu.

Nu-mi cere, prietene, să fac lucruri la care nu mă pricep. Nu sunt făcut pentru auto-evaluări, fie ele și în regim de dicționar sau cu atât mai mult. Dar pentru a nu lăsa întrebarea ta fără răspuns... Sunt un adept al ascunsei trude, care a început la poarta cuvântului pentru a ajunge în curtea tăcerii, cineva care s-a sărbătorit prin cuvânt până când a învățat s-o facă prin tăcerea acestuia. Prin acea tăcere vorbitoare, aura profundă a verbului, aceea în care se află toate posibilele lui. Spuneam mai sus că, mai înainte de a fi o chestiune de limbaj, poezia este un mod de a ne trăi umanitatea. Numai că, fiecărui poet, umanitatea sa. Metaforele sale sunt umanitatea sa, fiindcă trăim cu cuvintele noastre. Nu trăiești pur și simplu și apoi vorbești despre ceea ce ai trăit. Trăiești tu și prin cuvintele și tăcerile tale, aceste cuvinte nespuse încă. Trăiești poetic, vorbind poetic.

Am pornit dintr-un romantism temperat, am trecut prin baroc, pentru a mă așeza în neo-expresionism. Căci dificila artă/meserie a poeziei se învață făcând-o, cum ar zice Aristotel. Sunt, cum scria Michel Camus „un poet mistic atipic, mistic în sensul înțeles de Novalis, pentru care «Poezia este religia originară a umanității», sau, altfel spus, în sensul în care mistica sa poetică nu este înfeudată niciunei obediențe religioase. Horia Bădescu nu este doar un poet mistic, prin relația sa cu infinitatea misterului Ființei, ci și un metafizician, prin viziunea sa transpersonală și transreligioasă asupra transcendenței imanente a Ființei”. Iar acest lucru este perfect vizibil încă din *Marile Eleusii*, cartea mea de debut.

M-am îmbăiat în răsfațul fastuos al cuvintelor pentru a ajunge la înțelegerea faptului că un poem are în el atâta poezie, câtă tăcere gravidă de sens se află în spațiul dintre acestea. Fiindcă «Poemul este el însuși/ un drum. / Drumul poemului / este poemul însuși. / Pe drumul poemului/ nu poemul este cel care / umblă ;/ pe drumul poemului / rătăcește pulberea / de pe tălpile / morții.»

Și pentru că nu-mi place întrebarea aceasta, dă-mi voie să-mi adresez singur o ultimă întrebare.

Dacă ar trebui să-ți faci un auto-portret, cum l-ai schița?

Un fir de iarbă printre dărâmurile zilei.
24 februarie 2013

Interviu realizat de
Petru Poantă

Pseudoarhitecturi I

Scriitorul Teodor Tanco pe culmile senectuții

Iuliu-Marius Morariu

În data de 22 a acestei luni, cunoscutul scriitor clujean de sorginte năsăudeană, Teodor Tanco, a mai adăugat un trandafir în buchetul vieții sale și a mai urcat o treaptă pe scara vieții, poposind acum la doar doi pași de statutul de nonagenar.

În ciuda opulenței anilor însă, tinerețea pe care o degajă în jurul său, buna dispoziție și pofta de muncă cu care își molipsește adesea interlocutorii ce îl ascultă fascinat vorbind despre cercetări mai vechi sau mai noi, precum și condiția fizică de invidiat, care nu trădează nici măcar parțial mai micile sau mai marile afecțiuni care îi îngreunează uneori existența, îl fac să pară mult mai pauper din acest punct de vedere, reliefându-i, în modul cel mai probabil, tinerețea sufletului pe care încă o mai păstrează.

Temperamentul de luptător care l-a caracterizat pe parcursul întregului traseu profesional, altminteri tipic năsăudenilor, alături de zelul cu adevărat apostolic în descoperirea și reliefarea valorilor zonei de baștină, ce l-a consacrat în rândul istoriografilor profesioniști, împreună cu talentul literar valorificat într-o operă prodigioasă ce înglobează povestiri („Cui îi bate inima”, „Prea tineri pentru amintiri”), memorialistică („Un om în halat vișiniu”), romane („Soldați fără arme”, „Fana”, „Studenta”, „Cândva mă voi întoarce acasă”), sau lucrări aparținătoare genului dramatic („Trilogie transilvană”), reprezintă trăsături definitorii ce

ilustrează deopotrivă personalitatea literară a autorului nostru, dar contribuie și la creionarea portretului moral al unui om de o perseverență exemplară.

Dincolo de aceste lucruri, capacitatea de a se replea după fiecare înfrângere sau „palmă a sorții”, de a-și analiza acțiunile și de a se întoarce apoi reîncărcat în centrul atenției, altfel spus, calitatea de a transforma fiecare înfrângere aparentă într-o victorie, reprezintă un alt atu al bistrițeanului pripășit pe plaiuri clujene, unde, prin muncă și seriozitate, a reușit să se impună într-un mediu atât de select din punct de vedere cultural. Un exemplu în acest sens l-a reprezentat excluderea sa din învățământul universitar, când s-a reprofilat pe activitatea literară, valorificând asemenea slujitorului din Evanghelie talanții încredințați lui de generosul Creator. Tot în aceeași categorie se înscrie și apariția romanului *Fana*, a cărui germinare și geneză sunt cu totul aparte, după cum însuși mi-a mărturisit, precum și multe altele care întregesc portretul său de luptător.

Datorită acestor lucruri, este firesc ca un om care și-a împărțit bruma de existență telurică între viață și cărți, să fie iubit, apreciat și omagiat, atât de către ucenicii asupra cărora personalitatea lui și-a pus amprenta, cât și de către instituții de prim rang din domeniul cultural autohton, precum Academia Română, Uniunea Scriitorilor, Biblioteca Centrală Universitară sau „Astra”. Dacă cea dintâi l-a premiat pentru cercetarea istorică,

cea de-a doua l-a evidențiat pentru cea literară și i-a deschis larg porțile, numărându-l între membrii săi marcanți, în timp ce, biblioteca nu a făcut altceva decât să-i recunoască statutul de oaspete fidel, dovedit de frecvența constantă pe parcursul mai multor decenii a sălilor ei și de lectura susținută a operelor pe care le găzduiește, în timp ce „Asociațiunea transilvană” i-a mulțumit pentru munca de șlefuitor de diamante și de pictor în cuvinte, încununată apodictic prin tezaurul portretistic cuprins în cele șapte volume ale seriei „Virtus Romana Redidiva” sau în paginile celor peste 50 de cărți a căror paternitate și-o revendică, multe dintre ele intrate de mult în circuitul științific și devenite părți ale instrumentarului profesionist al cercetării.

Având în vedere aceste lucruri, precum și prolificitatea sporită de faptul că se află la vârsta la care scriitorii dau naștere marilor sinteze, nu putem decât să îi dorim, acum, la ceas aniversar, sănătate, bucurie, spor și pană inspirată distinsului autor, spre a valorifica în continuare tradiția și istoria autentică în paginile operelor sale.

Îi mai dorim de asemenea, ca Pronia divină să îi hărăzească atât pe parcursul traseului teluric, cât și în finalitatea sa eshatologică părăsirea bunătăților celor veșnice spre desfătarea sufletului, în timp ce, pentru valorificarea elementelor definitorii ale itinerarului său pământesc, îi dorim un biograf cel puțin la fel de înzestrat ca dânsul, spre a-l învrednici de o efigie demnă de cele înmănușiate în seria mai sus pomenită, meritată din plin de către distinsul scriitor, care a trudit atât pe altarul culturii. ■

reportaj

Câteva zile la Cernăuți

Radu Mârza

În luna septembrie am fost pentru câteva zile la Cernăuți. A fost prima mea călătorie în acest oraș, prima în Bucovina, prima în Ucraina. Am pornit într-acolo cu mari așteptări, având în minte idei despre vechiul Cernăuți, oraș reprezentativ al Monarhiei chezaro-crăiești, despre provincia de margine Bucovina cea plină de naționalități și exemplu de multiculturalism, despre mult-dezvoltata societate românească din Bucovina, despre Alma Mater Francisco-Josephina. Aveam în minte imagini de pe cărți poștale, memorialistică, istorie universitară și romanele „provinciale” ale lui Joseph Roth. Pe de altă parte, eram curios să văd un colț al vechii Moldove și al vechiului areal polono-ucrainean, dar și spațiul post-sovietic. Ucraina a fost unul dintre principalii piloni ai URSS și este unul dintre marii săi moștenitori și am fost curios să văd la fața locului cum se gospodărește Ucraina între „dificila moștenire” a Vechiului Regim și nevoile și provocările la care este supusă o țară nouă și cu o mare dorință de afirmare și individualizare.

Intrarea pe teritoriul Ucrainei (pe la punctul de frontieră de la Siret) mi-a amintit de vremurile „noastre” de odinioară, de micile aventuri care erau ieșirile din (dar și intrările în) Republica Socialistă România, de formalitățile inutile, de disprețul și umilințele la care erau supuși românii de către propriile organe de frontieră. Acum, aceste

sentimente le-am trăit de partea cealaltă a frontierei unde, deși am trecut într-o coloană de mașini care avea în frunte o mașină cu însemne diplomatice, ni s-au controlat îndelung pașapoartele și actele mașinii (dar și de către grănicerii români), ni s-au notat numerele de înmatriculare, ni s-a dat un bilețel pe care scria numărul persoanelor din mașină, cu atenționarea ca nu cumva să pierdem acest bilețel, că este necesar la ieșirea din Ucraina (până la urmă, l-am predat la primirea înapoi a pașapoartelor). În apropiere, tirurile care ieșeau din Ucraina spre România treceau printr-o poartă de gard din sârmă, legată cu lanț, pe care un grănicer o deschidea și o închidea la loc. Dacă adaug informațiile auzite despre șicanele care li se fac celor care transportă cărți românești în Ucraina, atmosfera ușor tensionată de la intrarea în Ucraina este ușor de înțeles.

Cele câteva zeci de kilometri parcurse pe drumuri ucrainene (bucovinene?) ne-au purtat pe drumuri în general proaste, nu atât cu gropi, cât foarte denivelate, cu interminabile linii continue, cu nenumărate pompe de benzină (1 litru de benzină = 10 grivne, adică 1 euro!), dar fără rețele internaționale de benzinării. Undeva, pe partea stângă a șoselei, monumentul în amintirea luptei de la Codrii Cosminului.

Pe șosele, dar și prin oraș, o mare varietate de

mașini, vechile și hârbuitele Lada, Moskvici și Volga (există însă și versiuni mai noi, din anii 1990, dar la fel de hârbuite), Cielo și Matiz, ba chiar destul de multe Loganuri, alături de tot felul de mărci necunoscute (am aflat apoi că sunt mașini chinezești asamblate în Ucraina sub denumirea ZAZ). În extrema cealaltă - BMW, Mercedes, Audi și destul de multișoare Lexus și alte mașini scumpe. Mijloacele de transport în comun din Cernăuți sunt autobuze și troleibuze care, chiar dacă (unele) nu au fost produse în anii 1970, arată ca și cum ar avea decenii bune de viață.

Intrarea în Cernăuți ne-a adus într-o lume amestecată, cu drumuri și străzi aglomerate, cu benzi de circulație nu foarte clare, străzile din centru și din zonele semicentrale fiind pavate cu piatră cubică, neîngrijită și veche de pe vremea KuK, a României sau a URSS-ului?

Centrul istoric al Cernăuțiului și cartierele sale semicentrale prezintă o arhitectură compactă de oraș de provincie al Monarhiei. Din loc în loc, palatele, clădirile administrative sau casele de locuit neoclasică, neogotice sau Secession fac loc câte unei clădiri funcționaliste interbelice (câteva clădiri în stil brâncovenesc vorbesc convingător despre cele două decenii în care Cernăuțiul a aparținut României) sau câte unui bloc sau complex de spații comerciale din vremea URSS sau din timpurile mai recente.

Vechile monumente de arhitectură din timpul Monarhiei dualiste dau personalitate orașului și reprezintă o pecete pe care Cernăuțiul o poartă și pe care, din fericire, nici unul din regimurile de

mai târziu nu a reușit să o șteargă. Azi, dimpotrivă, pe stradă observi unele semnale care indică faptul că Ucraina încearcă să facă din vechiul Cernăuți un brand.

Este adevărat, palatele, bisericile, clădirile ridicate pe vremea bătrânului împărat Franz Joseph poartă amprenta timpului și a timpurilor, majoritatea sunt părgănite sau ... în curs de părgănire. Cu riscul de a contraria cititorul, trebuie să mărturisesc că am avut unele dificultăți să „diger” firmele, reclamele, inscripțiile și anunțurile cu caractere chirilice pe frumoasele palate Secession; am găsit oarecum nepotrivită asocierea buchilor chirilice cu Secession-ul. Însă, dat fiind caracterul compozit și multinațional al Monarhiei, este o asociere care nu trebuie să (mă) mire.

Călătoria la Cernăuți a fost ocazionată de participarea la un simpozion internațional dedicat lui Eudoxiu de Hurmuzaki și familiei Hurmuzaki în general. Simpozionul a fost organizat de Editura Alexandru cel Bun din Cernăuți și de Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității din Cernăuți, iar inimoșii organizatori au făcut mari eforturi de a pune pe picioare o manifestare științifică în condiții administrative și pecuniare nu tocmai favorabile. În programul simpozionului s-au regăsit și câteva excursii: la Cernăuca, fosta moșie a Hurmuzăcheștilor (din care a mai rămas biserica și câteva monumente funerare; aici s-a slujit un Te Deum în amintirea lor), la mănăstiri din împrejurimi, însă cea mai spectaculoasă a fost excursia la cetatea Hotinului.

Am avut astfel ocazia să intru în contact direct cu românii din Cernăuți și cu viața lor, iar acest contact mi-a demolat cu totul clișeele multiculturaliste despre Bucovina și Cernăuți. Am descoperit că, până să pui în discuție politica Ucrainei, românii bucovineni înșiși sunt împărțiți în mai multe facțiuni, unii sunt „pro-guvernamentali” și mai apropiați de autorități, alții sunt „naționaliști” și apropiați de România; am avut chiar sentimentul că fiecare afirmă despre cealaltă că este „pro-

guvernamentală” și că face jocul Ucrainei. Uneori aceste grupuri sunt separate între ele prin simpla asociere cu câte un partid politic, cerc cultural, instituție guvernamentală sau asociație culturală din România. În orice caz, fiecare grup este marcat de propriile sale conexiuni și interese în România.

Nu pot neglija faptul că, în unele momente ale manifestărilor și aflat între anumite persoane, am avut puternica senzație că printre noi se află „carurile de transmisie” ale mai multor servicii operative, din cel puțin trei țări. Anumite personaje, extrem de bine informate și dornice de dialog, s-au îngrijit să repete de suficiente ori acest lucru și să lanseze subiecte de discuție atent selecționate.

Desigur că, venind din România membră a Uniunii Europene și NATO este greu de judecat comportamentele românilor bucovineni legat de propria lor naționalitate, de România și Ucraina. Vorba cuiva: noi plecăm, ei rămân. Românii bucovineni se conformează rigorilor statului în care trăiesc, adică dau Cezarului ce este al Cezarului, ceea ce este de înțeles, însă, în același timp, este simptomatic că transmit indicii care ridică serioase semne de întrebare privind seriozitatea românității și românismului lor. Iată două exemple la întâmplare: unii au adrese de email pe site-uri rusești, nici măcar pe Yahoo sau Gmail, iar atunci când se simt singuri vorbesc între ei în limba ucraineană.

De cealaltă parte se află Ucraina și ucrainenii. După cum arătam mai sus, Ucraina se mișcă astăzi pe o axă care are la un capăt moștenirea vechii Republici Socialiste Sovietice Ucrainene, iar la celălalt capăt nevoile, rigorile și aspirațiile unei țări noi (dar nu lipsită de istorie!), dornice de afirmare. La nord și est - Rusia, cu tot ce înseamnă aceasta din punct de vedere politic, cultural, lingvistic, economic și militar, în sud și spre apus - Europa și mai ales Uniunea Europeană, cu perspectiva dulce a „integrării europene”, dar și cu

rigorile unui eventual acord de asociere. Undeva în Ucraina de astăzi, minoritatea românească ce, după cum bine se știe, nu se găsește doar în Bucovina. O minoritate pe care recensămintele o împart între naționalitatea românească și cea moldovenească.

Conform unei statistici preluate de pe Wikipedia (<http://en.wikipedia.org/wiki/Chernivtsi#Demographics>), la recensământul din 2001 Cernăuțiul avea o populație de 236700 locuitori, formată din 65 (!) de naționalități. 189000 persoane s-au declarat de etnie ucraineană (79.8%); 26700 de etnie rusă (11.3%); 10500 români (4.4%); 3800 moldoveni (1.6%), 1400 poloni (0.6%); 1300 evrei (0.6%). La 1930, orașul avea o populație de 112400 persoane, dintre care 26.8% evrei (la 1910 erau 32.8%!!!), 23.2% români, 20.8% germani, iar 18.6% ucrainenii. La nivelul regiunii Cernăuți, care nu corespunde întrutotul părții de nord a Bucovinei istorice, în anul 2001 ucrainenii reprezentau 75% din populație (689100 locuitori), românii 12.5% (114600 locuitori), moldovenii 7.3% (67200), rușii 4.1%, iar polonezii, bielorușii și evreii 1.2%. Cifrele vorbesc despre niște mutații teribile la nivelul structurii populației Cernăuțiului și a regiunii înconjurătoare (mai ales în anii 1940-1945), marii perdanți fiind românii și evreii, cu scăderi de zeci de procente din totalul populației, ceea ce este o pierdere mai mult decât dramatică.

Căderea brutală a minorității românești din Cernăuți se simte la nivel administrativ.

Acordurile și tratatele internaționale nu sunt respectate, manifestările științifice și culturale românești sunt ignorate sau chiar sabotate prin mijloace mai mult decât transparente (într-o zi de luni în întreaga universitate din Cernăuți nu s-a găsit o sală pentru întâlnirea unor participanți din România la un simpozion cu studenții români din Cernăuți, toate sălile fiind implicate, nu-i așa?, în procesul educațional). Încet-încet, urmele românești din Cernăuți se șterg, dispar prin vechime, neîngrijire, ignoranță sau chiar în mod deliberat. Câte un monument cade sau dispare, tablele memoriale noi nu sunt agreate, iar cele vechi cad și se sparg sau sunt duse la restaurat și nu se mai întorc, puținele școli românești dispar prin lipsă de copii dornici să învețe românește (le putem condamna părinții?) sau prin nevoia de clase pentru copiii ucrainenii. Monumentele funerare românești din impresionantul cimitir Horecea sunt sparte sau ocupate abuziv de morți de alt neam, criptele unor familii ilustre sunt sparte, osemintele profanate. Românii și România se îngrijesc de monumentele funerare ale lui Aron Pumnul și ale familiei Hurmuzaki, dar uită de cavourile familiei Onciul, Sbiera și de atâtea și atâtea alte nume ilustre care își dorm somnul de veci în impresionantul cimitir Horecea, iar la Cernăuca, monumentele funerare ale familiei Hurmuzaki sunt date cu var.

Sursele de finanțare guvernamentale sunt aproape inexistente sau acordate subiectiv, pentru activități marginale. Uneori, manifestări românești sunt supuse la diferite forme de presiune, și nu numai presiuni administrative.

Acestea nu sunt decât câteva observații ale unui spectator ne-specialist în istoria Bucovinei sau în politica regională a României față de vecini și față de minoritățile românești de dincolo de granițe sau în politica internă a Ucrainei.

Apropo, factori de decizie (nu spui cine, persoană importantă) din MAE consideră că românii din Chicago au mai mare nevoie de sprijinul financiar al statului român decât cei din Bucovina.

Pierrot II

cărți în actualitate

George Vulturescu și elogiul literii

Irina Petraș

George Vulturescu este un poet al Nordului în măsura în care această situație e chemată să traducă și să valorizeze lucrările și purtările omului, dar și să acorde un accent distinctiv poetului. Instrumentările dosarului locuirii operate de cărțile sale precedente răstoarnă relația până la a sugera că poezia a creat Nordul, iar acesta, la rândul său, printr-o răsucire extrem de firească, s-a întors cu argumente care să legitimeze sursa, să o întărească. Oricum, eliberarea de rădăcini, despărțirea, înstrăinarea, deghizarea, în cele din urmă, sunt toate înțelese ca amăgiri. În plus, "mâna care scrie e totuna cu mâna de pe cuțit", condeiul și cuțitul duc înspre moarte, altă direcție și alt sens nu există. Saga nordică explică altfel, cu o reîntoarcere la metafora tăioasă, catachretic, cercul închis asupra-și al vieții - plecarea nu are alt rost decât întoarcerea trudnică și obligatorie la începuturi. Învățătura esențială e aceea a cuțitului ca metaforă și succedaneu al vederii dincolo de aparențe și de locuri comune: "Pe teighea un cuțit înfipt / în scândură. / Mâna care se apropie de prășele / va termina acest poem: / țurail!". Refrenul nordic, violent și disonant, slujește perfect texturii sfâșiate a poemelor vorbind de forța stranie a unei seminții aparte.

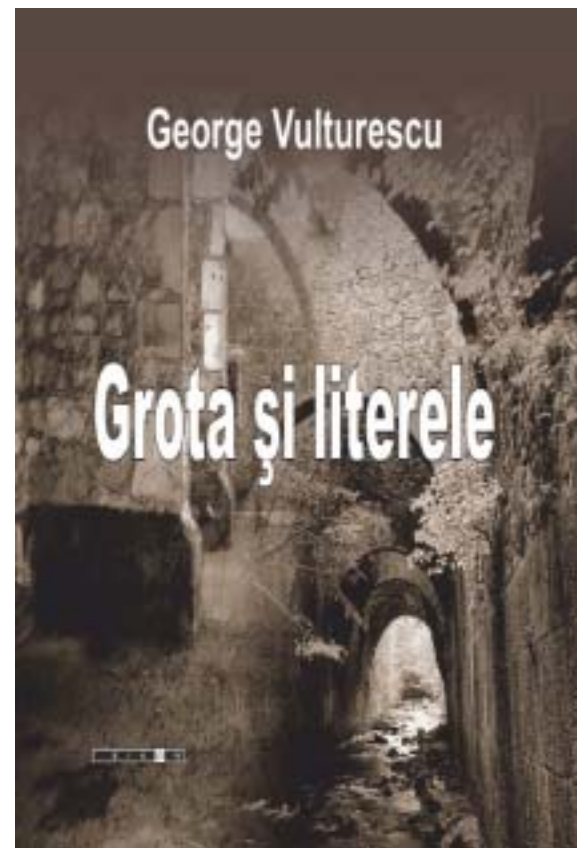
Sunt de pus laolaltă în portretul poetului mai multe semne: Ochiul, Piatra, Nordul și "smintirea". Pentru aceasta din urmă, laitmotiv al excelențului volum *Aur și iederă* (2011), propuneam un excurs etimologic liber, ipotetic: smintirea se trage din *ex mente*, adică "din minte", sau chiar dintr-un [ex] *mentire*, a minți, "a inventa cu mintea". Sminteala poeziei e una "ieșită din minte", în ambele sensuri: născută de combustii ale creierului activ, dar și deraiată, căci iese din îngrădirea rațională a termenului și încalcă, liber și creator, legi. Expresionismul invocă adesea când e vorba despre poeți optzeciști transilvăneni este și el unul smintit, adică ținând de spațiul imaginat mai întâi și locuit apoi consecvent. Putem identifica ușor în poemele sale izbucnire dinamică, descătușare, extaz (G. Coșoveanu intuiește corect un registru mai degrabă imnic și grav decât expresionist). Este prezent și țipătul - *schrei*-ul nemțesc își află perechea cu posibil zvon etimologic în vechiul țurail, iar "tensiunea interioară transcende lucrul, trădând relații cu cosmicul, cu absolutul, cu ilimitatul" (semnalment esențial al expresionismului în viziunea unui Blaga). Cu toate acestea, elementele puse tradițional în seama aceleiași maniere expresioniste și prezente în spațiul poemului - lup, piatră, fulger, sihlă, vultur, orb, carne, frică, sânge, vifor - sunt nu atât mesageri ai revoltei, cât, mai degrabă, ieroglifele cu care poetul se auto-împroprietărește scrijelind cu un cuțit ancestral și ontologic fila albă ("Cuțitul literii nu lasă nimic să putrezească").

Semnele despre care vorbeam mai sus sunt și unele memorative, de întoarcere înspre vârstele revolute, dar și cod personal avar de decupare și ținere sub control a datelor scriptural-existențiale. Tendința de destrămare a paradisiului imaginant e contracarată prin desenarea repetată a unor hotare, prin includerea cu artificii poetice într-un perimetru adjudecat anume. Ochiul Orb este nu doar deturarea poetică a unui handicap și a unei ades pomenite întâmplări din copilărie, ci metafora cea

mai potrivită pentru poemul la care lucrează G. Vulturescu încă de la prima plachetă de versuri. Lumea sa e una care se înalță înăuntru, care subminează cu bună știință ceea ce ochiul valid, comun, văzător în afară aduce în spațiul scriptural. Acolo, în lumea dublă și alteră a pietrelor interioare, vin din afară voci ale unor imaginanți convoacăți asiduu. El îi aude, sunt cântecul ritmic cu care își însoțește truda, căci "tava cu jar a lui Harap Alb nu-i la îndemână decât în grajdurile textelor". Ochiul orb, deschis înăuntru, spre mintea făcătoare de povești și vedenii/viziuni, se însoțește cu ochiul vederii comune pentru a găsi un echilibru și a legitima o creație.

Piatra, ca element durabil și magic, prin chiar dăinuirea ei prelungă și prin statornicie, e cheia legăturilor ancestrale conținând toate ingredientele viitorului meșteșugar de cuvinte. Saga nordică a atins treptat o armonie tăioasă, întunecat-arzândă, poetul și-a marcat definitiv teritoriul și oficiază, fie și sub negrul cenușiu, solemn, cu o voce de-acum inconfundabilă, din chiar pragul proprietății sale. *Grota și literele* (Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2013, 106 pagini) marchează o continuare și o stranie creștere. Prima secțiune, "Scaunul gol de lângă foc", e una a evocării nostalgice, a reveriei. Divinitatea, prietenii dispăruți, felia de pâine din mâna mamei ("Când scriu e ca și cum am ține în mână / felia aceea de pâine..."), copilăria, moartea câinelui, vârstele bântuite de fantasmă cu călăreți ("În găvanul ochilor tăi / pagina albă și câmpul verde din sat / sunt acum ca într-o cutie magică / răsucești cheița când vrei: / calul negru se ridică pe fluierale picioarelor / și pășește / când înaintea cuvintelor / când în urma lor"), urme de copite din lumea cea mică a insului, dar și din lumea cea mare a Istoriei ("Nu mai sunt cai pe câmpiile din sat, fiule, / îmi spune mama"; "Sunt o potcoavă de pe un drum din Ardeal. / Abia cine a găsit potcoavele ajunge la destinație, / a răs Moș Achim când m-a ridicat dintre bulgări") își află încă lăcașul potrivit "sub calota craniului", unde "e cald și bine / literele cresc când e cald și bine / precum cresc dinții din gingia crudă".

Dar "litera își decide singură sunetul sau solzii". Tot ceea ce se petrecea până acum la nivelul pietrei, cu obstinate, dar firave, totuși, scrijeliri ale lutului și ale stâncii, capătă o scrâșnită profunzime în secțiunea a doua a volumului: Viespe de grotă. Un reper real ("La Turnu, sub munții Coziei, în stâncile de pe malul Oltului se află chiliile sihaștrilor Daniel și Misail. Pe urmele lor, în grote uitate, osârdua acestor rânduri") e folosit ca relansator al poemului-întrebare. Calota craniului se modelează pe măsura grotei sihaștrilor imitându-i firidele, singurătatea, neliniștita căutare. Poemul, viața, moartea, gândul răsucit în sine sunt unghere misterioase ale grotei, sunt chiar ele Grota care se lasă explorată trudnic, cu o încercare repetată de potrivire a literelor și a semnelor ("nu-i literă pe sub care să nu fi scoromonit"; "sub calota craniului său duce o grotă / despre care nu știe nimic / (cum pasărea poartă oul de care se goleşte în cuib) / o grotă mai mare decât cea în care intră acum / care s-a săpat singură în noaptea creierului său / în amiaza cărnii sale"; "ai avut dreptate, Misail: / orice grotă se hrănește cu

altă grotă / chilia ta din stânca de la Turnu / intră ca un cerc în cercul înroșit din creierul meu"). Aici e miezul fierbinte al volumului. Poemul își este sieși vizuină și viziune. Misail e dublul poetului ("acum scriu eu cu numele lui Misail"), unul mai înțelept, mai împăcat; Daniil e un ecou. Divinitatea este ea însăși un alter adânc, întunecat, abscons și oțios ("sub pleoape, ochiul meu pândește întors și ateu"). Hăituit de întrebări fără răspuns, poetul se scufundă în grota trupului și a minții deopotrivă, încropind din sânge și din cugetare o efigie în care să se recunoască și care să poată fi urma. "Scrierea e un drum", dar nu unul care respectă tradiționalele ritualuri ale inițierii, ci unul răzvrătit ("Misail, / încep să cred că grota e o erezie"), reluat, refăcut, cu variante, voci și ecouri: "nu există drumuri până la grotă și nici mai departe". Poemul se răsfrânge în oglinzi strâmbe, contorsionate, înșelătoare: "Sărace verb: tu auzi copitele lor răscolind / pagina albă - câmpia ta de nervi / un cuvânt mușcă: are dinți de lup / un cuvânt e o pojghiță de argilă sub care / năclăiesc nămoluri / într-un cuvânt copita găsește piatra și pășește"; "Praf și pulbere rămâne sub copită! / Doamne, lasă-mă să trec în litera următoare..."

Dincolo de tonalitatea imnică, surdinizată acum, poemul silabisește stupoarea de a fi, eșuarea într-un labirint fără ieșire, în vacarmul de răspunsuri incomplete: "În grotele literelor mele rânjește craniul gol: / - Grota e fiica stâncii sau spaima ei?"; "năpârlesc de la o literă la alta: / scrisul e noua mea piele"; "adesea mă văd, de undeva de sus, sau / de jos în același timp și din lateral". Poemul care încheie volumul rostește însă și un manifest de sfidare a limitelor și a zădărniceii, de apărare a Poeziei: "Eu fac ceea ce știu să fac, Misail: / scriu litere pe pagini - / trupul mi se chircește în ele precum se strânge / firul de apă într-o stalactită / O, literele n-au nici o apărare în afara versului / atârnă precum lilieci de firidele bolților - / au pliscuri și se prind cu ele unele de altele / în somnul Ochiului de Cucuvea // - Ochiul de Cucuvea este în capul tău! / îmi strigă oamenii răsând de afară // și au dreptate, Misail: / poetul nu are nici o apărare în afara versului / nici Ochiul de Cucuvea nu are nici o apărare / în afara Noptii / și goleşte în Dumnezeu tot ce vede..."

„Dați în bandiții ăștia... să le sară carnea de pe oase!”

Flori Bălănescu

Radu Ciuceanu,
Prea mult întuneric, Doamne!
 București, Institutul Național pentru Studiul
 Totalitarismului, 2012

Radu Ciuceanu s-a născut la 16 aprilie 1928, a fost arestat la 22 septembrie 1948 și condamnat de Tribunalul Militar Craiova pentru „uneltire contra ordinii sociale” la 15 ani de temniță grea, deoarece „... în cursul anului 1947, împreună cu generalul Carlaonț, dr. Cărașu, Sergiu Mandinescu și alții au pus bazele unei organizații subversive cu caracter terorist, au achiziționat armament, muniție și explozibil cu scopul de a înlătura actualul regim, luptă împotriva URSS prin acțiuni de sabotare și insurecție...”¹. A executat perioada de detenție integral, la Craiova, Pitești, Jilava, Văcărești, Târgșor, Dej și Gherla, fiind eliberat la expirarea pedepsei - 18 septembrie 1963. După 1964 a fost urmărit informativ de Securitate, sub două nume de obiectiv: „Artistul” și „Cucu”².

Al patrulea volum al memoriilor lui Radu Ciuceanu tratează una dintre cele mai grele perioade ale detenției tânărului student intrat în malaxorul experimentului ideologic al reeducării. Chiar și aceste sumare date cronologice pot impune încă de la început o distanță necesară față de subiect. Din două considerente: unul etic și unul moral.

Perspectiva etică lipsește adesea când scriem despre mărturiile foștilor deținuți politici ai regimului comunist din România, indiferent de formula de scriitură a martorului, accesibilă sau confortabilă sieși. În absența unor lecturi considerabile și fără stăpânirea contextului istoric și social-mental este dificil să depistăm elementele de interes profesional (sau numai strict uman). Cercetătorul perioadei stabilește în timp grile de lectură și de interes, atinge un discernământ aparte față de stilul relaxat în care oricine poate emite păreri despre trecutul recent, datorită falsei percepții că acest trecut din care noi înșine am făcut parte, fie și fragmentar, ne este atât de aproape. Cercetătorul își creează „imunități” la bombardamentul senzorilor externi subiectului.

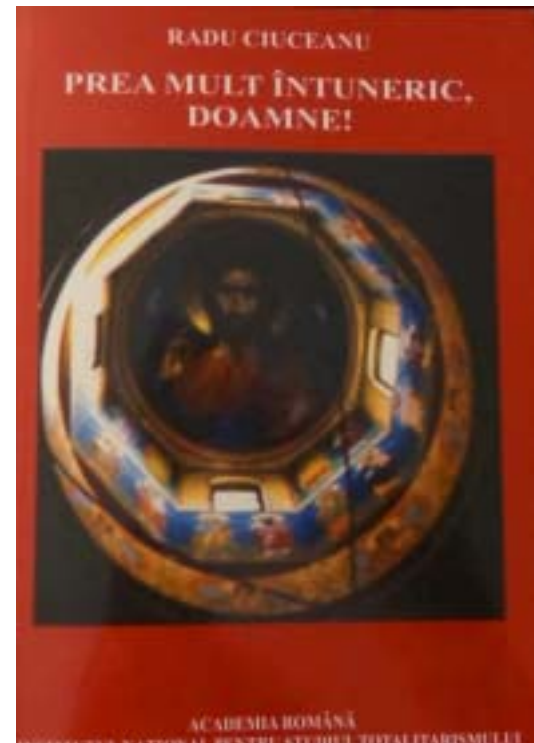
Din punct de vedere moral, cercetătorul nu are voie să „judece” și să „ierțe” semeni care au trecut prin experiențe neverosimile. Între foștii deținuți politici funcționează o înțelegere aparte pentru cei care au avut nenorocul să fie și victime ale reeducării. Radu Ciuceanu - o spun destule surse directe - a fost dintre aceia foarte traumatizați, dar care a reușit să nu fie doborât de reeducare, așa cum s-a întâmplat cu mulți dintre colegii săi. Tema reeducării este într-adevăr, încă, una a trăitorilor ei și a puținilor istorici care i s-au dedicat. Este aproape o blasfemie să ne trezim vorbind despre un atare subiect fără cunoștințele și empatia necesare.

După 15 ani de detenție politică Radu Ciuceanu era un paria. Doi ani de zile nu a avut act de identitate, fiind întreținut de mama sa, pensionară, și de fratele său, un inginer despre care știm din câteva surse (foști deținuți politici) și din informațiile strânse de Securitate că a ajutat mai mulți „pușcăriași” cu probleme de acomodare în noua societate. Aflăm din fișa medicală penitenciară, al cărei conținut este reprodus de Octavian Roske în Prefața cărții *Jurnalul unui om*

liniștit. Nume de cod: „Artistul”, 1963-1970, vol. 1, că de-a lungul anilor de reclusiune Radu Ciuceanu a contactat aproape toate bolile specifice pușcăriilor românești: „hepatită epidemică recidivantă, 1950. T.B.C. pulmonar, 1951. Hepatită epidemică recidivantă, 1951. Intoleranță alimentară, hepatită cronică, 1955. Enterocolită cronică, T.B.C. pulmonar, 1956. Distrofie; greutate: 50 kg. Nevroză generală vegetativă, 1959. Intoleranță alimentară, hepatită cronică, 1960. T.B.C. pulmonar, hepatită cronică; greutate: 43 de kg, 1963”. Acest rezumat ne „spune” că deținutul a început să fie foarte bolnav în timpul reeducării de la Gherla și a rămas astfel până la eliberare. Această perioadă va face obiectul următorului volum de memorii.

Deși la arestare tânărul Ciuceanu era student la Medicină, după eliberare a absolvit facultatea de Istorie. S-a retras într-o specializare ce avea să-l țină aparent departe de prima linie a ofensivei ideologice din ultimele decenii comuniste. Cu râvnă de arheolog este scrisă cartea de față, în care memorialistul împletește stilul expresiei directe cu pasaje de introspecție și analiză, procurând cititorului nu doar cadrul contextual al desfășurării, ci și perspectiva înțelegerii în detaliu sau pe diverse paliere. Expunerea este în cea mai mare parte alertă. Opțiunea majoră pentru formula dialogului poate fi interpretată și ca o încercare de ameliorare a rememorării directe, a reîntâlnirii neintermedate cu sinele traumatizat.

Cititorul mai puțin avizat asupra tematicii carcerale comuniste rămâne la sfârșitul lecturii cu impresia unui roman autobiografic consistent, cititorul rutinat în atare lecturi va avea o listă de confirmări, infirmări, fixări de date mai mult sau mai puțin evenimentiale, chiar revelații. Radu Ciuceanu are o memorie de „pușcăriaș” autentic și un stil descriptiv de istoric înclinat spre proză. Aflăm chiar din prima pagină cum se desfășura percheziția corporală în penitenciar: „Ne obișnuisem cu ritualul dezbrăcării până la piele, al scotocirii hainelor, al pipăitului neplăcut prin toate părțile intime, cu deschiderea gurii, ca și cum am fi înghițit mai știu eu ce răvaș sau armă, cu întorsul fundului, cu potopul de amenințări dacă nu cumva avem asupra noastră vreun muc de creion, vreo bucată de tablă sau vreo așchie de oglindă. Aveam un singur gând, de care mă temeam ca de mușcătura unui șarpe otrăvitor: animalul îmbrăcat în haine albastre și cu trese de sergent-major să nu-mi descopere iconița de argint pe care avusesem grijă să o ascund într-un loc unde speram să nu ajungă degetele cotrobăitoare ale sârguinciosului slujbaş D.G.P.-ist (Direcția Generală a Penitenciarelor). Dar, după cum întorcea totul pe dos și nu se arăta plictisit de munca *intelectuală* pe care o săvârșea cu zel, șansele mele erau aproape de zero. Când am primit un pumn în piept și o cizmă în burtă de-am ajuns fulgerător pe ciment, mi-am dat seama că sacrilegiul se produsese. Pusesem iconița de circa 3/2 cm chiar în căptușeala pantalonului la genunchi, considerând că era zona cea mai ferită din veșmintele mele. Bruta, după ce a pipăit *terenul*, a scos un cuțit și, într-o clipită, tăindu-mi stofa, a intrat în posesia aceluia dar trimis să mă protejeze în lunga mea călătorie prin infernul carceral”.

„Preludiul” intrării în închisoarea Pitești este trăit odată cu mărturisitorul. De aici începe parcursul celui de al patrulea volum al memoriilor: patologia neverosimilă a reeducării, „stagiile” la Văcărești și Jilava - unde întâlnește o mulțime de oameni din elita militară, culturală și politică a vechiului regim, „evadarea” în închisoarea pentru elevi Târgșor, pe care o consideră o minune.

Cele mai cumplite zile din viața de pușcăriaș a lui Radu Ciuceanu au început cu „Noaptea Sfântului Bartolomeu” în camera 4 Spital - când a primit „botezul” reeducării. Descrierea „șocului” de debut al reeducării la 4 Spital a făcut obiectul câtorva cărți de referință. Memorialistul confirmă, lăsându-se mai puțin pradă discursului afectiv, ceea ce se datorează atât formației intelectuale, cât și unei mai mari distanțări în timp față de evenimente. Desigur, tot ceea ce presupunem pe baza lecturilor are caracter provizoriu, neavând posibilitatea reală de a scruta până la ultimele consecințe psihosomatica martirizațiilor în reeducare.

Memoria a lucrat în plin, rămânând un combustibil activ pentru om și istoric: „Față de ce asistaserăm cu o noapte înainte - o bătaie care era departe de o răfuială, în care loviturile puteau fi dăătoare de moarte - rațiunea mea avea un colaps. Nu a trecut mult timp și am perceput cu limpezime de cristal că activitatea așa-zis reeducativă a lui Eugen Țurcanu nu era decât o *anchetă prelungită în temniță* a Securității, care nu avea drept țel reabilitarea condamnaților, ci compromiterea lor morală și descoperirea unor nuclee de rezistență ascunse sau uitate.”

Parcă pentru a întrerupe durerile rememorării, autorul împletește firul narativ cu portretele câtorva colegi de detenție: Șerban Gheorghe, Cociu Barba, Chirică Bălănișcu, Cornel Niță - a cărui asasinare de către reeducatori este rememorată impresionant: „Execuția lui Cornel Niță s-a consumat în mai puțin de cinci minute. Cu o măciucă scurtă, s-a aruncat peste trupul firav, într-o dezlănțuire de fiară. La loviturile în burtă, care erau specialitatea lui Țurcanu, Cornel Niță era deja pe ciment. Pocnetele oaselor alternau cu gemetele muribundului. După ce i-a zdrobit cu o mișcare rapidă și frontală tâmpla s-a auzit un pârâit de oase asemănător cu dezghiogarea unei nuci. Pe urmă i-a măcinat pur și simplu scheletul, iar ultimele lovituri i le-a dat jos, când deja trupul rupt al lui Cornel ajunsese în bucăți, într-o baltă de sânge. A urmat o scenă

demoniacă: Țurcanu parcă a încremenit într-o privire fixă asupra cadavrului. Am încercat să surprind pe fața lui o reacție de groază pentru ceea ce săvârșise. Nimic din toate acestea! Părea că nu înregistrează crima; era chiar calm și numai ochii îi erau injectați. Mișcările execuției victimei nu ieșiseră din șablonul său bestiar, căruia îi găsise acum o neagră încununare. Sfârșitul însă fusese provocat și îl așeza în rândurile călăilor autentici ai lagărelor bolșevice sau naziste.”

Marcat de experiența reeducării, Radu Ciuceanu a amânat scrierea mărturiei sale despre Pitești. Poate și pentru că a fost un student „bătrân”, abia reușind să supraviețuiască material, preocupat apoi de salvarea unor monumente istorice ori de trimiterea sub anonimăt împreună cu alții (cu mai tânărul Octavian Roske, de exemplu) a unor scrisori la Europa Liberă. L-am cunoscut în toamna lui 1989, ca studentă în anul I la Istorie. Mi-a fost profesor de arheologie, pe șantier. Și dintre toți colegii săi, profesori la alte grupe în care erau colegi de-ai mei, Radu Ciuceanu era cel mai sever – adică noi chiar săpam și „dădeam la șpaclu”. Mai mult, am descoperit un cimitir medieval, am scos din pământ, cu mâinile noastre, bumbi de tunici și alte mici obiecte. Noi eram „ăia ținuți de Ciuceanu cu umbrele într-o mână și cu șpaclu în cealaltă, îngropați în noroi”. Dar ce contează mai mult este că pentru prima dată în viața mea auzeam un profesor de istorie vorbind despre al Doilea Război Mondial, despre Uniunea Sovietică și despre Ion Antonescu exact pe dos decât auzisem și scria în manualele de istorie. Profesorul (în realitate, cercetător la Muzeul de Istorie al Municipiului București) îi cunoștea sau bănuia pe informatorii din grupă. Eram în ajunul Congresului al XIV-lea al PCR. A fost singura mea experiență pe tărâmul arheologiei ca studentă la Istorie și singura în care un profesor nu respecta canonul ideologic. Pentru că a fost și singurul profesor fost deținut politic pe care l-am

avut. Dar asta aveam s-o aflu ceva mai târziu, peste câteva luni, când a căzut regimul Ceaușescu.

Am făcut această paranteză cu accente autobiografice pentru că ne grăbim adesea, când citim o carte de mărturie din și despre închisoarea politică, să îl identificăm pe martorul-mărturisitor cu ceea ce știm din mass-media de după 1989. Or, rigoarea științifică ne îndeamnă să îl localizăm pe martor în epoca evocată de mărturie.

Capitolele dedicate „închisorii copiilor” Târgșor ne oferă multe informații legate de loturile aduse aici: trei loturi diferite de maramureșeni, lotul „Organizația Pajura Neagră”, lotul „cămășilor galbene”, numit și lotul Târgu Mureș, loturi din Banat, Oltenia sau din Cluj, Polizu, Urziceni, Baia-Mare și Gheorghieni etc. Ca și alți memorialiști trecuți pe la Târgșor, Radu Ciuceanu își amintește cu un umor reținut despre încercările caricaturale de reeducare de aici: „Atmosfera era de șezătoare și când, disperat, politrucul puneă câte o întrebare cu conținut politic, răspunsul era invariabil: «Domnule educator, permiteți-mi să gândesc asupra întrebării pe care mi-ați pus-o și am să încerc să vă dau răspunsul la ședința următoare». Evident că răspunsul nu mai venea niciodată, fiindcă Antonescu [Moș Cozonac], educatorul, uita și subiectul și elevul”.

Un tablou special este dedicat lui Spirea Dumitrescu, directorul închisorii. Fost prizonier de război, revenit acasă cu una din diviziile încropite de comuniști în URSS, se înscrișese din inerție în P.M.R. Cu ajutorul unei „pile”, a reușit „să preia conducerea unui penitenciar periferic: Giurgiu. A fost primul contact al lui cu deținuții politici și mai ales cu tinerii arestați din județul Giurgiu, dar prezența lor nu i-a procurat nicio satisfacție și a răsuflat ușurat când a obținut un transfer la un penitenciar cu un regim special: Târgșor”. Regimul relaxat pentru deținuți a luat sfârșit când Spirea Dumitrescu a fost înlocuit.

Radu Ciuceanu își amintește și despre Moș Dumitrache, sergent-major la pușcăria Târgșor, simpaticul, omenosul și patriarhalul „moș”, pe care nu-mi amintesc să-l fi numit vreun deținut-autor de memorii, trecut prin Târgșor, caraliu. Pentru că în administrația sistemului penitenciar totalitar din România au existat, îndeobște la nivelul „caraliilor”, și câțiva oameni ce nu și-au pierdut omenia. Au fost puțini, dar au existat. Moș Dumitrache de la Târgșor a fost unul dintre ei, poate și pentru că a funcționat la „închisoarea copiilor”, acolo unde proiectul reeducării a eșuat înainte de a fi început. Un astfel de dialog ar fi fost de neconceput la Jilava, Pitești, Craiova, Galați, Sighet, Gherla sau Aiud:

„Pe la mijlocul lui august mi-am auzit numele transmis din gură în gură de la poartă.

La poartă m-aștepta chiar Moș Dumitrache. Avea o mutră care nu bătea a bine. L-am întrebat pe șoptite:

☞ Cine mă caută?

Mi-a răspuns pe același registru:

☞ E unul în civil de la Ploiești, de la ăia..., și-a dat ușor cu capul.

Am înțeles imediat mesajul: era de la Securitate. Moșu’ a continuat cu glas și mai scăzut:

☞ Acuma e la politic, stau de vorbă... te duc la birou și să te ții aproape de mine! Ia-o ușor înainte că așa zice la regulament”

La Jilava și Târgșor, tânărul Ciuceanu i-a avertizat pe câțiva dintre colegii de celulă despre ceea ce se întâmpla la Pitești, deși toți cei trecuți prin reeducare (în oricare dintre faze) aveau consemnul să nu vorbească despre ce li s-a întâmplat. Avertismentele date colegilor și directorului Dumitrescu l-au costat trimiterea la Gherla, acolo unde va fi supus la o treaptă „superioară” a reeducării. Dacă pentru a ajunge în „laboratorul” de la Pitești deținuții nu trebuiau să îndeplinească decât condiția de a fi studenți, indiferent de condamnare, de la Târgșor posibilitatea „evadării” într-o colonie de muncă de la Canal a devenit imposibilă pentru mulți dintre ei. Iadul penitenciar a avut trepte. Studenții transferați la Gherla nu bănuiau ce urma să li se întâmple.

Volumul se încheie cu o ultimă privire asupra Târgșorului. Plutind în deriva întrebărilor și incertitudinilor, pe *Pluta meduzei* (așa se intitulează ultimul capitol), pușcărișii „contrarevoluționari” se întrebă în ziua de 26 noiembrie 1950 încotro îi va arunca soarta controlată de Securitate și de Direcția Generală a Penitenciarelor. Deși poate nu bănuia, Radu Ciuceanu avea să ajungă, după un intermezzo prin Dej, la Gherla, „cetate” colonizată începând din vara aceluiași an – iunie 1950 – de grupuri de reeducatori transferați de la Pitești.

Note:

¹ Apud, Octavian Roske, Prefața – Despre eroi și lichele, în Radu Ciuceanu, *Jurnalul unui om liniștit. Nume de cod : Artistul (1963-1970)*, INST, București, 2005, Raport al Direcției a VII-a, Serviciul „C” din MAI către Direcția a III-a, p. 55. Radu Ciuceanu a fost încadrat informativ încă din penitenciarul Gherla, de către colegi de detenție, fiind lucrat informativ și operativ după eliberare, cu intermitențe, până în 1989.

² Radu Ciuceanu, *Jurnalul unui om liniștit. Nume de cod : Cucu (1970-1989)*, INST, București, 2006.

Compoziție grafică

Cronică de birou

Ștefan Manasia

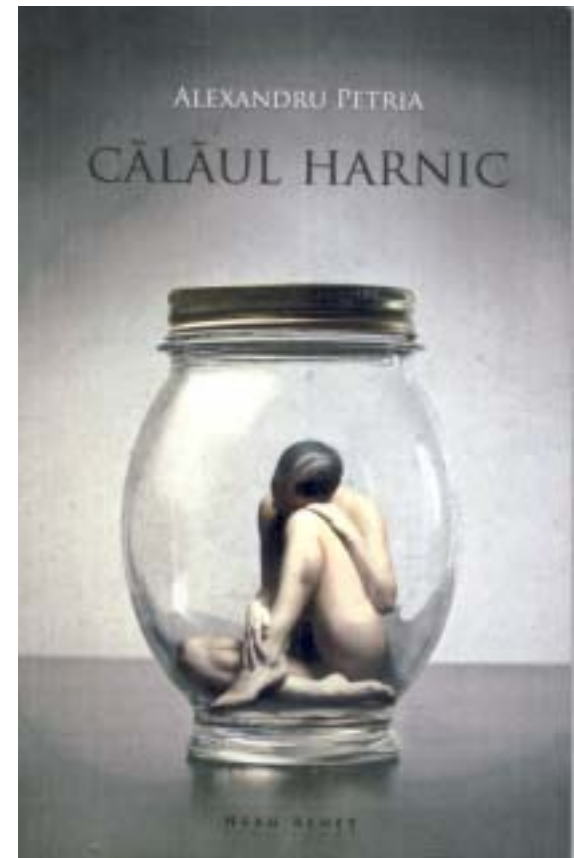
Alexandru Petria
Călăul harnic
 București, Editura Herg Benet, 2012

Până la *Călăul harnic*, cunoșteam poezia lui Alexandru Petria numai din paginile revistelor literare sau din mediul virtual. De altfel, un grupaj de poeme reprezentativ pentru volumul de față am găzduit – plăcut surprins – în paginile *Tribunei*, în 2012.

Textele lui Alexandru Petria înseamnă un altoi fericit al poeziei lui Charles Bukowski în spațiul autohton – după ce acesta fusese, mai către începutul anilor 2000, asumat și de Dan Sociu, în volumele *borcane bine legate, bani pentru încă o săptămână și cîntece excesive*, care denotă însă (și) o sensibilitate mimotică, ultragiată, un intelectualism de care autorul american se ferea ca dracul de tămîie. Prin urmare,

vom avea în *Călăul harnic* o poetică a clipei, pur senzoriale, eliberate de harnașamentele simbolice, o poezie a glandelor și feromonilor, a ficatului, stomacului, sexului: „cerul e o oglindă de feromoni/ îngerii fac sex de-și rup aripile// carnea de martie/ are alt termen de valabilitate” (*burlescă*).

Eroul poemelor este mai totdeauna bărbatul hîrșit, adultul trecut de superstiția inocenței dar și de abjecția misoginismului: degustător a ce i se dă/ ce rămîne, mai degrabă om al *Decameronului* decît al complicațiilor livrești demne de Cassanova sau Don Juan. Un Henry Chinaski semiîmblînzit: „viața, un rest de spermă pe buzele tale/ ce ți-am povestit/ cum ți-am sărutat tălpile// ți-era frică să nu fii rănită/ de un altul al insomniilor începînd de miine/ altul în șir// nu-mi găseam ciorapii/ cămașa în carouri/ cartea de identitate era în pantaloni/ este, da/ ai o cremă maro pentru bocanci?/ hai

să aranjăm patul/ unde ai aruncat cureaua?” (*cartea de identitate*).

Atunci cînd scapă de prozaismul militant, de bukowskianismul asumat, lăsîndu-se pradă analogiilor și *dicteului automat*, lui Alexandru Petria îi ies adevărate bijuterii erotice, în descendența unui Constant Tonegaru sau Mircea Dinescu (dar la care ar mustăci pînă și Emil Brumaru): „dacă maica tereza din calcutta mi l-a deschis/ în ochi pe dumnezeu,/ părul tău de pe pubis tuns perie,/ respirația – noapte de insomnie răsucindu-se în propria incertitudine,/ mîinile care-mi cercetează testiculele,/ ferme dar sensibile,/ au fost schimbarea apei în acvariu/ de unde să nu mai fug” (*acvariu*) E acesta, pentru autorul recenziei de față, cel mai frumos poem al volumului (ok, pudibonzii și retarzii-și vor cetlui urechile), la concurență cu *n-am șanse să mă duc dracului*, un inteligent dialog imaginar cu romanciera Cristina Nemerovschi, ea însăși lansată recent cu succes de editura Herg Benet: „ei, cristina, dar și tu ești femeie/ o să-i zic sau poate nu la o cafea,/ ce te-a apucat. apoi o să sporovăim despre melci/ pe terasă la bookfest/.../ cristina, femeile mele/ au suflet și să-mi/ accepte mitocăniile,/ sforăitul noaptea,/ ego-ul rotunjour,/ cristina, n-am șanse să mă duc dracului”.

Pericolul acestei poezii – pe drept recomandate de Liviu Antonesei, enigmaticul Raoul Weiss sau Liviu Ioan Stoiciu pe coperta a patra a volumului – rezidă în faptul că, odată deconspirat mecanismul dominant al producerii textelor, încă din primele poeme/pagini, cititorul va avea, în continuare, mai cu seamă o plăcere de tip detectivist: ia să văd ce variațiuni cunoaște intriga următorului poem, ce personaje noi propune, ce alte exerciții de desfrînare/ erotizare a limbajului ș.a.m.d.

Mecanica femeilor are adesea ceva trist atunci cînd nu-i descrisă de genialul, *transargoticul*, hieratic-obscenul Luis Calaferte. Prefer textele sclipitoare, analogice, simbolice, evanescente din *Călăul harnic*, în defavoarea acelor abandonate fluxului prozaizant ori juxtapunerilor logoreice. Cartea cea mai nouă a lui Alexandru Petria e o lectură plăcută, capabilă să alunge monotonia zilelor de birou, minutelor pierdute în taxi sau autobuz. V-o recomand.

Arlechin I

poezia

Alexandru Petria

mi-era rușine cu tata

Îi ziceam că nu l-am găsit
după ce reveneam din turul crâșmelor
și atunci am învățat să-mi mint mama,
lăbărțat la mese îmi comanda câteodată un suc
să mai stea de-o sută de coniac, de-o poveste,
trebuia să fiu cu el că sunt pui de bărbat - perora,
la leafă-mi cumpăra și prăjituri și-mi plăceau prăji-
turile,
și prietenii îl aprobau și-mi părea rău de mama,
Îi ziceam că nu l-am găsit,
nu-l așteptam acasă, nu-l așteptam nicăieri, aștep-
tam să moară
cu prăjiturile, cu sucurile de portocale,
cu pantalonii lui pișați ca un cap în gura iluziilor,
au fost ani în care mi-era rușine cu tata

apartamentele se simt mai bine goale

nu cântați cu gura plină încă, nu cântați până
la capătul plămânilor,
tocmai și-a ridicat plapuma peste nasul înroșit, a
aruncat și-o pătură pe picioare,
într-un apartament care strânge ca o cămașă
cumpărată pe apucate,
nici după xanax
nu cedează strânsimea cum
n-o să cânte de una singură despre o dragoste
care e și nu e,
vecinii povestesc despre zgomotele femeilor sin-
gure,
și doar femeile știu cât sunt de singure,
în memoria gurii s-o luăm, în cântecul
de la fundul plămânilor, că-i loc cu lumânări, tor-
turi, cu coniacuri,

nici dușmanii nu merită să fie
singuri de crăciun,
apartamentele se simt mai bine goale

joint

dimineața împinsă cu capul deasupra fluviului
aroma și tu
o cafea cu picioare lungi

ajunge să se maturizeze și frigul

un copil nesăturat la masă,
care ar mai vrea și nu i se dă, doctorul
i-a spus că-i gras pentru vârsta lui,
noaptea rupe pe ascuns bucăți de cărnați din
cămară,
a pus ochii pe savarina din frigider,
crește lângă tine și cere atenție până-ți
aruncă umbra unde vrea, vrea să-ți sărute iubita,
s-a lăbărțat greu și-n tine și-ți pârâie oasele, nu te
lasă,
cândva o să te îngroape,
ajunge să se maturizeze și frigul

înăuntru

în cerul printr-o nevăzută mișcare ca o crâșmă
cu băutura din belșug,
borfet și fără ora închiderii

căldură așa n-ai acasă,
pauză la grijii și
mături dacă se cere

strânghi chiștoacele din scrumierele înalte
dacă se cere arunci găleți de apă în budă
învârți mopul

nu vrei să ajungi afară
să-ți bei
aerul întetșit din vene

lipici

ți-a luat scutecele, țâța mamei,
penarul din școala generală, dacă te împotrivesți
într-un punct o să vezi
că mai bine îi cumpărai tălpici de păslă iubitei
pentru cizme când se plângea că-i e frig în maga-
zin și o sărutai
când avea nevoie, chiar și când tu nu aveai
nevoie,
și-o surprindeai cu o garoafă, cu o sticlă de vin,
ți-a luat molarii, din părul des și lung de pe
creștet,
și ți-a mai luat ce nu găsești în amintirile
care nu se încovrigă ca altădată și nu conștien-
tizezi,
când o s-o întâlnești
o să fie din tine, cu dinții tăi, cu firele negre ale
părului,
ca un lipici moartea

Victor Tarină

Activități în familie
Din Epoca de aur, 1975

În casa mea n-ai zărit decât fum
Cărți arse și trei melci fără cochilie.
E o iluzie, dragul meu,
Stăm chiar prea înghesuiți

În patul bunicii rămas de-o vreme gol
Doarme Dumnezeu în pijama albă
Cu-o barbă, tată, ca de pictor
Lungă și căruntă.
El e cel ce-mi încălzește dimineața
Laptele cu spumă, căci știe că-mi place
Laptele cu spumă și e corect:
Își notează zilnic zilele neplătite
Pe care le voi plăti odată
Când va găsi de cuviință să le adune

Tata s-a retras într-un colț al camerei sale
Riemann și Lobacevski s-au luat la trântă
Să-și facă pat din mormântul lui Euclid
Euclid face pe mortul

Tata nu se bagă
Tata ia notițe și scrie poezie

Când pleacă învârte cheia ruginită în broască
De două sau mai multe ori, broasca fiind stricată
Broasca îl privește cu ochi de broască
În timp ce coboară scările
Dumnezeu ibidem

Pe sora mea n-o văd niciodată
Ușa camerei rămâne mereu închisă
Tata îmi spune uneori:
După zidurile acestea viețuiește sora ta
Cufundată în visuri matematice
Eu îi spun că se repetă

În camera mamei doarme motanul
Pe care am vrut să-l cumpărăm în rate lunare
Sfâr, sfâr, sfâr, face mama
Motanul nu se scandalizează
știe că iar a avut ședință de Partid

Doar eu rămân mereu de căruță!
Mi-am scos universul afară și-am închis ușa
Băgând vată în gaura cheii.
Lăsați-mă doar o dată să fiu singuratic și egoist!
Doamne ajută-mă să găsesc puțină liniște
Doar locuim în același apartament!

La asemenea ieșire
Dumnezeu îmi întinde o ceașcă
De lapte cu spumă, notându-și data

Locuim pe o sferă

E banal s-o repet
Dar locuim pe o sferă. Așa-i
Că totuși avem motive să ne bucurăm?

Stau în centrul Universului
și privesc în toate direcțiile:

Spre copilărie, spre moarte și totuși
Niciodată n-am verificat
Asemeni marinarilor
Dacă stăm într-adevăr pe o sferă
Aceași sferă pe care tu dormi
(Da, ar trebui să mă culc
E noapte târzie, în clădirea Securității
Mai ard doar două trei becuri de control)
Dar cum să mă culc tocmai acum
Când Galileo Galilei și-a îndreptat
Luneta spre cer?
Cum să adorm acum
Când alții mor pe rug
Când Cristofor descoperă Indiile
(și pentru viața lor nu am nevoie
De o altă demonstrație)
Cum să adorm când în vis
Voi pierde convingerea că locuim
Pe o sferă?
Nu-i așa că totuși avem motive
Să ne bucurăm?

Jocul și fuga

Nicolae Breban

Eugen Simion și Nicolae Breban

Un timp i se pierdu cu totul urma dlui Paul Cazimir, apoi, printr-un fel de întâmplare scandalosă fu regăsit. De bătrânul Breban care era, dintre toți, cel cu care Cazimir păstrase cele mai strânse legături și care, după pretențiile lui amuzante, mărturisite mai târziu de Breban, el, bătrânul trebuia să-l înlocuiască pe tânărul și epuizatul tragic, Virgil. Una din puținele pierderi reale ale existenței mele lucide, spunea Paul, cui vrei și cui nu vrei.

Breban l-a alertat imediat pe Peter și acesta veni în grabă, cu un tren de noapte și făcu ordine. Paul Cazimir se afla – sau, mă rog, se aflase – undeva în nordul Ardealului, se pare în orașul Bistrița-Năsăud. Nici Breban nu i-ar fi aflat această ultimă adresă dacă n-ar fi primit o scrisoare din București de la o anume doamnă care îi cerea, alarmată, ajutorul, deoarece nepoata ei, e drept, a fire cam exaltată, scria bătrâna femeie, dna prof. dr. Davidson, profesoară de estetică la Belle Arte, s-a lăsat târâtă într-o aventură de un extrem prost gust, cu... vechea dumitale cunoștință, acel Paul și nu mai știu cum, în jurul căruia, în timp, s-au adunat atâtea zvonuri. Unele mai neverosimile și mai sulfuroase ca altele!

Dumneata, stimate și bunule domn Breban ai cunoscut-o pe vremea când mă mai vizitai și apreciai ceaiurile mele englezești fără zahăr, o ființă subțire, mică, cu ochii mari, albaștri și părul cănețiu, pe numele ei Liliana. De fapt are un nume ceva mai pompos, o cheamă, în acte, Aimée Sofia Clarisse Caragiani, o ființă nenorocită și expusă mizeriei deoarece tatăl ei, târât la canal, este, se pare decedat, iar mama e fugită cu un atașat al legației engleze în străinătate. De unde ne trimite bani și pachete, uneori, dar cu ce-o ajută asta pe biata copilă? Care, spre dezavantajul ei, pare mult mai tânără decât este, cu făptura-i subțirică, umerii înguști, bazinul băiețesc și ochii mari, exoftalmici, ce par a vedea mereu lucruri care nu sunt și, ha, care se și mișcă, cum o spune chiar ea! Această nepoată e de fapt strănepoată și rudă mai ales prin alianță,

mătușa ei, sora tatălui, s-a măritat cu un văr de-al meu, aviator, pierdut pe undeva prin Germania. Și, la drept vorbind, nu știu de ce mi-este milă de ea și sunt interesată de soarta ei; doar pentru că nu are pe nimeni în afară de mine? Sau pentru dezinteresul franc și uneori brutal pe care-l arată, ca orice puber, față de sentimentele adulților din preajmă, de parcă mila creștinească ar fi ieșită din modă. Sau răspunderea morală e doar un semn de senilitate precoce, al nostru, cei ce privim de pe margine, cum o spuneai dumneata odată.

Ei bine, vina este a mea: am lăsat la vedere câteva din misivele dumitale și mai ales una în care te arătai îngrijorat de protejatul dumitale, acest fantastic și, cum o spuneai chiar dumneata odată, neverosimil domn Hetco, ca și de faptul că acesta, se pare cu ultimul domiciliu – dacă ultima sa adresă ar indica vreun domiciliu fix, așa cum îl are toată lumea! – în Bistrița-Năsăud, ar fi... dispărut. Nimic extraordinar în aceasta, scrii dumneata în această scrisoare, după un timp, o săptămână sau două, cel mult o lună, el își face cunoscută prezența printr-o scrisoare, chiar și numai o carte postală mângălită, cum spui, cu câteva propoziții ironice, clișee ale corespondenței, cum ar fi Salutări din Turnu Roșu sau Cele mai calde salutări și urări de bine de la Băile Herculane, sau Salut voios de pioner bătrân de la Oradea Mare etc.

Alarmat însă de faptul că de mai bine de două luni acest domn Hetco nu-ți mai dădea nici un semn de viață, dumneata însuși te-ai repezit, cum spui, la fața locului, în orașul din nord și ai descoperit într-adevăr urmele acestui individ, care, se pare, cum o spui, ar fi atras atenția localnicilor prin două lucruri: numeroase vizite pe care le primea undeva la periferia orașului din partea unor notabilități, cum spuneai, de fapt femei din lumea bună a orașului, dar venite și din alte locuri, se pare chiar din capitală și, doi, ceea ce-ți închipui m-a îngrijorat, un scandal cu o minoră! Cu Liliana, adică, așa-i spunem noi din copilărie, Lil sau Lily.

Și pentru acest motiv mă adresez dumitale

și-ți scriu pe vechea adresă, nu mai știu, ești aici, în București sau ai fugit în orașul dumitale. Mai probabil, cum te știu și e bine, e prudent asta în vremurile de azi să nu te fixezi prea mult într-un loc și probabilă că faci naveta. Și iată, îți comunic mai jos ultima adresa a nepotei mele, dar și a nepricopsitului ei de maestru, amant sau guru ce naiba o fi și care i-a răsucit bine mințile fetei, pe undeva tot prin nord, am chiar două adrese una în orașul Beclean alta la Salva Vișeu, tot pe acolo pe undeva. Și te rog să mă ții și pe mine la curent cu ceea ce afli, închipuie-ți că zărghita de față declară, în trei scrisori la rând, că ea i-a sucit mințile bătrânului! Dar este el chiar atât de bătrân, acest așa-zis domn Hetco? Are mai mult de cincizeci? Dar și așa, este un scandal totuși că se potrivește cu exaltata și pierduta mea nepoată care n-a împlinit două decenii de existență și care, închipuie-ți, vrea să ajungă scriitor, sau istoric; însă nu de lucruri serioase, ci istoric de fapte senzaționale, politice, financiare și chiar sportive. Cică astea s-ar purta acum. De fapt, scumpe domn, într-un fel ești obligat să mă ții la curent deoarece printr-una din misivele dumitale, din păcate excesiv de detaliate, a aflat nepoata asta a mea, de avatarurile și aventurile amicului dumitale, profesorul, nebunul sau profetul de provincie, ce-o fi acest Paul Cazimir! Și, închipuie-ți, nici una-nici două, fata s-a pus pe tren și a fugit să-l ajute și, de, ce să-i faci, a ajuns înaintea dumitale acolo. Încât, când ai descins dumneata în Bistrița-Năsăud și apoi prietenul vostru, domnul Cristoph pe care mi l-ai adus tot dumneata, ții minte, într-o seară, să mă ajute știu, în problema asta cu aurul pe care netoții ăștia de la miliție voiau să mi-l confişte, dumneata sau acest domn Peter, nu mai știu care, nu l-ați mai găsit. De fapt nu i-ați mai găsit, deoarece acest individ, excesiv de pitoresc, se pare, dar și extrem de dezordonat în toată viața lui, părăsise deja orașul împreună cu Lil. Închipuie-ți că au locuit și undeva într-o pădure, într-o cabană părăsită. Sau, nu mai știu exact, doar el, acest domn a locuit acolo înainte de a-l găsi Lil. Și, se pare că ea l-a readus printre oameni, la una din adresele pe care ți le-am indicat mai sus. Ce spui, e amuzant dacă n-ar fi fioros de-a dreptul!

Și-acum iată câteva extrase din scrisorile fetei, Liliana Aimée și de care bătrâna nu face aluzie în misiva ei către Breban:

Bietul Paul, prin câte n-a trecut! În primul rând cred că în sfârșit i-am făcut felul, l-am deflorat, l-am necinstit, cum zic eu! După mai bine de trei luni de insistențe, false insistențe, cochetări mizerabile din partea mea și mai ales, ce să zic, o profundă și arzătoare dorință de aproapele Da, cred că bietul băiat, deși se apropie de al patrulea deceniu de existență, aproape sigur n-a avut în viața lui un contact erotic cu vreo femeie sau o relație sexuală cât de cât normală. Da, el este ciudat, cum se spune, dar numai și numai din această cauză – un fel de frică de femeie. De femei, de sexul opus, și despre care are, uneori, când îl prinzi apt de confesiuni intime cărora el le spune false și invenții romanțioase, păreri ridicol de opuse. De contrastante, de stridente. Ba le idolatrizează și mi-a vorbit în câteva rânduri, în fraze destul de ciudate de o anume doamnă Mioara, Patroana sau Virginia cum îi spune, și care, dealfel n-a și vizitat aici, într-un rând, nu știu cum naiba a dat de adresa noastră, dar... i-am făcut eu socotelile și bagajele, urgent și cu multă politețe, și a plecat la

fel de uimită de soarta lumii și a ei înseși de cum venise!

Ba le disprețuiește, într-un fel ciudat: le și necompătimește, de a se afla, cum o zice, într-o sclavie istorică, dar nu față de bărbați, așa cum o declară ferocele feministe din America, ci... prin decizia implacabilă a Timpului. Cel care mișcă lucrurile, spune el, dar nu la suprafață, ci așa cum acționează unele curențe în marile oceane sau apele freatice ce sapă nu numai galerii, dar și peșteri fenomenale în și sub roci, timpul uman spune Paul care modifică totul, viclean și persuasiv, sub aparențele cele mai promițătoare. Ba adeseori sub o față de progres încurajator, un progres plin de idealuri spune ironic Paul pentru care acest cuvânt, cel de progres pare a fi un adevărat dușman personal.

De ce am... făcut-o, scumpa, cicălitoarea și plină de prejudecăți Tanti? Pe tine care nu ești altceva decât o copilă timidă și de asta, uneori, ți-ai dat seama, te-am protejat la rândul meu, ce să fac, natura m-a hărăzit cu un organ moral nu știu, așa zice cam... umflat! Îmi vine mereu să mă strofosesc de grija altora și mai ales de grija celor prea siguri de ei și care - e cazul matală, dar și al lui Paul! - care ni se cred superiori, nouă oamenilor de rând. Dacă nu chiar dominatori, de-a dreptul.

Da, bănuiesc că-ți pui această problemă: de ce am făcut-o, întreagă această ispravă cu omul ăsta care rătăcește de colo-colo și care poate deveni lesne o pradă ușoară. Nu, nu a regimului dur care ne conduce azi, ci al unora, pofticioși de prăzi umane și vii, deoarece Paul al meu - îmi dai voie să-l numesc astfel, chiar și pentru o vreme, să mă păzească cel de sus de acel instinct care omoară orice feminitate, vorbesc de instinctul de posesiune într-o relație de acest tip! - da, Paul poate provoca în anumiți indivizi cruzi și dezechilibrați pofta de victimă. Este o expresie a lui și eu o preiau deoarece se potrivește. De altfel nu se apără de reproșul de a fi o pradă ușoară unora, dar remarcă zâmbind, ghiduş crede el, că va fi totdeauna o pradă incomodă, deoarece știe să se ascundă. Și, mi-a promis că odată o să-mi deconspire amical locurile unde s-ar ascunde, iar eu mă prefac curioasă deși de la început mi-am dat seama că nu era greu de ghicit cam pe unde-și găsea el culoarele lui de fugă: în imitație și mai ales, cum zice, în imitația de sine. Sau în fuga, în prăpastia lucrurilor mici. Sau lângă cei care au greutate cu înțelegerea și mi-a explicat o noapte întreagă că prostia, prostia aparentă nu e decât o infinită răbdare a unora față de problemele care, în fapt, nu au nici o rezolvare. Așa cum sunt unele ecuații în matematică care nu-și găsesc rezolvarea de secole. Sau unele principii în filozofie, cum ar fi existența lui Dumnezeu sau acele ciudate fenomene morale sau psihice care contrazic orice cauzalitate, orice interacțiune observabilă de ochiul uman și de aparatele sale. Etc.

Da, ai să mă întrebi, poate și de ce l-am necinstit? Foarte simplu, pentru că eram curioasă. Extrem de curioasă, știi, ha, ha, cum suntem noi femeile - dumneata îți mai aduci aminte, buna și drăgălașa mea Tanti?! - atunci când dăm peste o pasăre de asta rară, un virgin sau... un detracat erotic. Nu, n-am spus bine, dar nu mai vreau să șterg, mă refer, bineînțeles la acea specie de bărbați cărora le este o adâncă și insistentă, absurdă (de ce absurdă, la urma-urmei?) frică de femei. De noi, cum ar veni, deși eu, cum o știi, m-am simțit la rândul meu, adesea cumva în afară sau exterioară acestei sub-specii sau regn sau gen. Sau... armată, clan, trib de veșnice victime, de

veșnice cuceritoare și de false sau de reale creatoare de istorie, cum zic unii!

Și-apoi, ai să ghicești totuși, deoarece ești o tanti deșteaptă, am făcut-o din sadism. Ha, am vrut să-l chinui puțin pe acest vagabond plin de idei și de cultură, cum ar veni, pe acest fals profesor și ispititor om, dacă nu bărbat. Deoarece, da, e adevărat, nu prea e bărbat și aici mi-am găsit, în sfârșit, scuza sau motivația reală, cum vrei s-o iei: am să-l aduc eu, încet-încet, pe drumul adevărat al sexelor, al omenirii și el, sărăcuțul, se lasă, nițel nedumerit e drept, și sunt sigură că se va lăsa în sfârșit îndrumat, dacă nu ajutat. Nu, deoarece, așa am și convenit între noi și încă de la început, deși, ce mai, nu a fost nici un fel de început! - ca el să mă ajute și eu să-l îndrum. Nu știm nici unul cu exactitate în ce și cum și nici în ce fel; nici cum anume el, Paul Cazimir m-ar putea ajuta și nici cum aș putea eu să-l îndrum! Deși, iată, această poartă sau ușiță a sexului ar fi o cale, un început! Nu pentru că eu aș fi mai iscusită în domeniu, iată, cu ocazia asta am fost și eu necinstită, adică deflorată, deși el, așa-zisul bărbat habar nu a avut de asta.

Da, iubită tanti, am aproape douăzeci de ani și am fost - într-un fel sunt și azi, aici, unde mă aflu, fecioară, în deplinătatea facultăților și prerogativelor acestei stări! - mă rog, dacă excludem o experiență penibilă pe care am avut-o

cu unul din profesorii mei, un șchiop, asta e culmea, de fizico-chimie, Om-lemn, cum îi spuneam (omul avea un picior de lemn) pe care eu însumi l-am ales și căruia eu i-am dat curaj. Numai că el, săracul, extaziat de inteligența și cultura mea, s-a bălbâit ridicol în momentul sau momentele cu pricina și totul s-a sfârșit cu o penetrare pe jumătate, pe sfert și cu multe săruturi și mângâieri care mi-au făcut greață. Nu, mi-am jurat atunci, nu mă mai strecor niciodată goală într-un pat cu cineva care are un picior de lemn. Ei sunt sau prea obraznici, adică porci, sau de-a dreptul complexați de cadoul pe care li-l faci. Și, sufocat de multe temenele și mulțumiri exagerate, repetate la infinit, uită să-și facă treaba. În esența ei destul de simplă, deși omul meu de care vorbesc, lemnosul Lary, cum îi spun, habar nu avea că-l mint cu nerușinare afirmând că avusesem, cum m-am lăudat, oho, înaintea lui relații sexuale abundente și, o dată, chiar cu un grup întreg de colegi, cu vreo doi-trei ani mai mari ca mine, undeva, la munte, în cabana de pe Semenice. Și îl rugam pe Lary - ah, încercând mereu să-mi țin răsul! - să mă ajute, să mă spele de rana, de cicatricea morală pe care pretindeam eu că mi-a lăsat-o aventura cu acest grup. Care, cum îți spuneam, nu a existat niciodată, nici măcar în închipuirea, în fantazarea mea ațâțată cum o au, se pare, unele eleve din cursul

Compoziție IV

superior. Bucuroase de orice întâmplare, un cititor de contor, un țigan tânăr și fercheș care vinde oale zmălțuite, unchiul gras și cu dinții cariați, de ce nu, sau șoferul de autobus care circulă pe ruta școlii și care pare un serios, naiv și ultra-civilizat tată de familie, lucru al dracului de seducător pentru noi, detracate doare în fantezie. Da, Tanti, noi fetele, ne-deflorate sau doar pe jumătate sau pe sfert, în falsa noastră nerăbdare sau în perversiunile noastre inflamate și neîncercate, visăm printre altele, fecioare încă, să-i seducem, să-i corupem dacă e posibil chiar, și mai ales, pe cei cu o bogată experiență erotică, cunoscuții și vulgarii cocoși de saloane. Scârbele astea de bărbați, impostori în propriul lor regn! Și râsul și disprețul nostru, al fecioarelor pe sfert sau pe jumătate va fi pedeapsa pe care aceștia o merită. Și astfel, omenirea morală și jignită sau bunacuvintă, cea ascunsă sau exprimată pompos prin gălăgioasele discursuri sau prin amvoanele bisericose, va fi răzbunată de noi, de mica noastră armată subterană și tenace. Efectivă.

Sau, alt extras:

Nu, Tanti, să nu crezi că el mă admiră sau îmi face complimente. Îmi spune pipernicita, șchioapa sau bătrânicioasa fată, chioara și deșelata, ca și altele și, într-adevăr, mi-a găsit argumente care se țin pentru fiecare din aceste porecle. Ca să vezi de câte sunt eu în stare! Cel mai mult, spune el, îl irită ochii mei care, declară el nu numai că sunt cam apoși, dar nici nu au culoare bine definită. Și când eu i-am replicat că ochii mei au culoarea inteligenței mele, a fost de acord și cum eu îl priveam mirată de neașteptata sa cedare, s-a propus să mi-o dea și în scris. Da, mi-a scris o misivă destul de lungă, deși locuiam ambii în aceeași bojdeucă, la marginea unei păduri, nu departe de o șatră de țigani, prietenii lui cei care l-au ajutat să fugă din Casa galbenă. Cei care vor să-l ajute - sau să ne ajute, depinde! - s-o întindem peste graniță. Aici l-am găsit, l-am readus printre oameni, dar el mă atrage înapoi, declară că are anumite obligații față de unele familii ale acestor zlătari cărora le educă copiii. Deoarece regimul n-o face! Și se despăgubește învățându-le idiomul care, se pare, e același cu al nomazilor din Stockholm, Paris sau New-York, așa că dacă el o s-o întindă de pe aici - sau, cum o fi s-o întindem ambii braț la braț! - ne vom descurca măcar lingvistic. Peste tot țiganii, un trib care a împânzit Europa spune el, se ajută între ei,

respectându-și vechile ierarhii. Ciudat, Paul are teoria absolut reacționară după care țiganii aștia, nomazii mai ales, și-au păstrat tradiția și firea, caracterul, deoarece n-au produs cultură. Ciudat, nu? Cultură scrisă, se înțelege, el crede că formele culturii, mai ales artele și literele sunt fantastice în sine, teribil de expresive și de modelatoare, dar... ne fac să ne mișcăm prea repede! Și, pe o cale și un destin de la care nu mai e întoarcere, pierzând pe drum - pe drumul existenței, se înțelege, pe drumul speciei, al rasei occidentale, dacă așa ceva există! - tot ce câștigasem altădată. Și care ne-a făcut puternici, unici și interesanți, ha, pentru o altă civilizație care va veni de aiurea. Etc.

Cum este el, mă întrebi într-o scrisoare? Păi... ca un fel de copil îmbătrânit, când, cum spune el însuși, se imită pe sine, adică când pozează. Se admiră excesiv, i se pare că și-a găsit drumul în viață în sensul că nu el este cel care trebuie să o parcurgă, această viață și să sape galerii în acest cașcaval prost mirositor - este expresia sa! - ci, mișcându-se, imitându-se pe sine, așa cum i-a reușit aceasta în anumite momente, el este cel care o creează. Viața, cum ar veni și nu numai a lui dar și viața, așa, în general. Viața este ceva care nu există, mi-a afirmat-o ritos de la început și a adăugat că dacă nu sunt de acord cu acest principiu sau concept, n-am decât să mă car. Apoi, că, da, dacă acceptăm inexistența ei sau, mă rog, eforturile ei dizgrațioase, cele mai multe ratate grotesc, de a fi - aici se ascunde un fel de eroare logică și eu i-am semnalat-o, întrerupându-l: cum adică, să nu fie, sau să încerce să fie ceea ce este deja, m-a dat la o parte - e una din expresiile sale, adică mi-a cerut să-mi țin gura și să mai pun ceva carne pe mine, dacă vreau să am obiecții la chestiuni pe care nu le poate rezolva nimeni!

Țiganii de aici îl adoră și nu îl lasă singur niciodată, vreau să zic atunci când se duce, fără să anunțe pe nimeni, prin orașul care nu e mai departe de doi-trei kilometri. Mereu i se dă un însoțitor și Paul spune că s-a obișnuit deja din stagiul de la J., de a fi însoțit sau păzit de aproape, nu contează. (Este, probabil, ceva prețios în mine, în persoana mea!). Eu ies rareori cu el, deoarece stărnim cumva scandal; el, cu părul lui albit înainte de vreme, iar eu cu statura mea pipernicită părem o pereche nepotrivită, mai ales că, în public, prin bodegi sau chiar la teatru sau la filme, unde mergem adeseori, el mă sărută pe

gură și face pe grozavul. Adică, ha, ha, nu imită pe nimeni! Uneori chiar pe săni și unele cucoane, prost fardate și cu tot felul de sacoșe și de sarsanale în mână, profită de ocazie ca să se scandalizeze și amenință în gura mare că miliția noastră populară trebuie să intervină... Etc.

Pare un detractat, însă, ceva mai puțin prudent decât alții, mai fățarnici; el însă, bietul, nu e decât un impostor. În artele erotice, vreau să spun, și cum eu trebuie aici să-i fiu maestră, să-l îndrum, adică, m-am specializat, cum se spune. Am găsit la un anticariat o carte japoneză, Kama-Sutra cu splendide desene de amor fizic pe care, ca să le înțeleg mai bine, m-am apucat să le copiez în culori, în acuarelă, apoi, pentru că m-am simțit îmboldită, în guașă. Aici, da, el mă admiră fără rezerve și-mi atrage atenția să nu fac eroarea să-mi admir eu însumi propriul meu talent; deoarece, spune Paul, aceasta este indiscutabil, în sine, talentul nu există. Deși îl admiră atâția. Există doar un fel de curiozitate față de tine însuși, așa cum te apleci, uneori, pe un drum de țară cam părăsit, pe marginea, peste ghizdurile unei fântâni părăsite, să vezi, oho, nu dacă mai e apă acolo, de mult e probabil secată, sufocată de pietriș, ci, dacă nu cumva vreun animal sau vreo pasăre mare și-a găsit acolo cuibul și vizuina. Este și expresia lui, cea de pasăre mare și spune că îl urmărește o imagine din prima lui copilărie când a reușit, la marginea unei câmpii întinse, a unei puste, să se apropie de un cocostârc mare și negru, închipuie-ți! Dar era cu siguranță o barză care l-a așteptat și l-a privit cu mare atenție, era oricum mai răsărită, ceva mai înaltă decât prichindelul care era el însuși la acea dată. Și astfel, prietenul meu Paul conchide, dacă ai răbdarea să-l ascuți - și eu, pentru a-mi demonstra această răbdare am făcut vreo șase sute de kilometri cu un tren țcănit! - că talentul nu este, nu există sau este, mă rog, în cel mai bun caz o pasăre sau un mărunț animal, nu contează, ascunși într-o mică fântână părăsită de câmpie.

Acestea și altele, dar... timpul, un anumit timp le învăluie pe toate acestea ca o flamură, ca un stindard, să zicem, purtat de o armată nevăzută. Așa cum apare uneori și ceața pe un câmp de bălăie și, un timp, nu se mai vede aproape nimic, toate contururile, muchiile și vârfulurile, chiar și strigătele, gemetele și oftaturile prelungi se pierd, de parcă o mare diafană și fără valuri vizibile s-ar fi abătut peste această joasă atmosferă. Și relief. Apoi, cei care au fost și s-au mișcat acolo re-învie, ca și ambițiile și vanitățile lor ascunse, ca un fel de ulcer nestins și renasc, re-apar și, se spune, crează istorie. Creându-ne și pe noi, totodată, care ne prefacem a ni le aminti, dintr-o falsă experiență, cea a minții.

Dar, vă întreb, câte istorii își pot găsi oare locul într-una singură? Altfel spus, este ea aceeași mereu sau, cum s-ar spune, istoria sau istoriile numeroase, picante unele dintre ele, nu cumva, ca și dl. Paul, se imită pe sine, (Pentru a fi cât-de-cât verosimil, afirmă el pretențios) și încă cu o fervoare pe care n-o s-o înțelegem prea bine niciodată, stărnind însă admirația, uneori chiar și uimirea entuziastă a celor care, cum se spune, profită de ocazie. Cei care, ha, ha, dintr-un fel de întâmplare niciodată explicată până la capăt, se găsesc tocmai acolo, în existență cum ar veni.

Sunt adică, ce mai, și cum ei înșiși o declară - vii!
(Fragment de roman)

Turnul de veghe

Inedit

Ana Blandiana - Minerva Chira

Negreni, 19 ian 93

Dragă Laurențiu,

Printr-o întâmplare (ai auzit cu siguranță între timp de accidental nostrum) am trecut prin Negreni, satul Minervei Chira a cărei carte de versuri (apărută într-o editură orădeană) ți-am dat-o zilele trecute.

Îți scriu ca să adauge scrisoarea la versurile pe care ți le va trimite, recomandându-ți-le în felul acesta spre publicare.

Mulțumindu-ți dinainte, te îmbrățișez și îți țin pumnii în toate privințele. Noi vom pleca mâine mai departe cu trenul.

La revedere -
Ana Blandiana

București, 15 iulie 95

Dragă Minerva Chira,

Vă răspund cu mare întârziere pentru că am lipsit din București și am găsit pachetul tău (cu scrisoarea și cărțile) cu întârziere. După ce l-am deschis, stăteam și mă uitam la conținutul lui, pierdută. Rareori o veste atât de tristă a fost însoțită de semnul, atât de convingător, al negării ei.

Știu ce a însemnat Mama pentru Dumneata și nu îndrăznesc să-mi închipui cât de greu a trebuit să-ți fie să-l înțelegi și să-l accepți plecarea definitivă. Dar în același timp știu - și știu că știu - că nu există mai puternică negare a morții decât cartea. Dumnezeu a vrut ca această nenorocire să se producă în momentul fericit al apariției cărții, ca un semn că singurătatea care începe va fi una literară și se va converti în cuvânt. Îți doresc din toată inima să ai puterea să o faci și să ai puterea să-ți suportă destinul, care este unul de excepție și prin greutatea care îl însoțesc și prin urmele pe care le vor lăsa.

Voi împărți cărțile pe care mi le-ai trimis și în măsura în care voi vedea recenzii le voi strange. Din păcate, posibilitatea este foarte mică, pentru că nu reușesc să citesc regulat presa și sunt prea ocupată ca să-mi pot permite să merg la bibliotecă și să cercetez colecțiile. Mi-e rușine că ți-am promis și nu am reușit să mă țin de cuvânt pentru cronicile (din „România Literară“ și „Lucafărul“) despre care vorbea Laurențiu Ulici. Îmi cer scuze și recunosc că am o viață în care nu depinde de mine să-mi fac o jumătate de zi liberă pentru așa ceva. Îți sugerez să-ți faci un drum la biblioteca universitară din Cluj (asta ți-ar face bine și la schimbarea de atmosferă) să-și faci o legitimație (nu cred că este o problemă, pe vremea mea se făcea automat, dar chiar dacă ar fi, du-te la director, spune-i că ești cine ești și vrei să vii să citești la ei) și să ceri colecția celor două publicații începând cu perioada când mi-ai dat „Manualul de târâre“ ca să-l duc la București. De altfel, în perioadele de vacanță, când poți lipsi de acasă câteva zile, câte o asemenea ieșire nu-ți face decât bine, chiar dacă nu ai un interes concret ca acum.

Ce să-ți mai spun? Am uitat să spun esențialul: cât de mult mi-a plăcut această carte și cât de bine îmi pare că ai reușit s-o publici. Te felicit din inimă și îți doresc mult succes pentru

ea și mult noroc pentru următoarele. Sunt convinsă că vor veni. Să-ți dea Dumnezeu puterea de-a merge înainte și de-a nu renunța niciodată.

Cu toată prietenia și din toată inima,
Ana Blandiana

P.S. n-am primit nici o altă scrisoare. S-ar putea să se fi pierdut.

Te îmbrățișez și-ți doresc o vară plăcută.

- Poeziile noi le voi da la *Lucafărul*, lui Laurențiu Ulici, odată cu cartea.

București, 1 iulie 97

Dragă Minerva,

Deși îți scriu cu întârziere, m-am bucurat din toată inima de volumul german care ți-a apărut și de toate succesele tale. Să nu fii amărâtă: se scrie puțin despre cărți, dar important este ca ele să apară. Singurătatea ta, chiar dacă e greu de suportat, este creatoare. Îți ținem pumnii și-ți dorim puterea să continui. Ne gândim la tine, mai ales în momentele în care simțim dureros că ceea ce ne lipsește este singurătatea care ție îți prisosește.

Din toată inima - Ana Blandiana

10 august 99

Dragă Minerva Chira,

Răspund târziu pentru că pur și simplu nu mai ajung să-mi fac corespondența decât în salturi. Felicitări pentru succesele din străinătate. Mă bucur pentru tot ce faci.

Să-ți dea Dumnezeu sănătate și putere ca să poți continua să scrii transformând nenorocul în noroc.

Din toată inima, Ana Blandiana

București, 29 aprilie 2000

Dragă Minerva Chira,

Iartă-mă că îți răspund atât de târziu, deși scrisoarea și cartea pe care mi le-ai trimis cu mai bine de o lună în urmă m-au impresionat peste măsură. Cartea este foarte bună și, dacă - în afara indiferenței - cei de la „Cartea Românească“ ar avea și alte sentimente, ar trebui să le pară rău că a publicat-o o altă editură.[...]

Scrisoarea cu descrierea accidentului și transformarea lui în descoperirea Egiptului, m-a umplut de admirație pentru extraordinara forță - nu numai poetică - de care ești în stare. Să dea Dumnezeu să nu obosești și să nu te schimbi.

Îți dorim - Romi și cu mine - *sărbători fericite* și o vară plină de bucurii.

Hristos a înviat!

Ana Blandiana

București, 24 febr. 2002

Dragă Minerva Chira

Am primit ieri scrisoarea din Negreni și m-am bucurat, tocmai mă gândisem cu câteva zile în urmă (în timp ce o scriam probabil) că, din cine

Compoziție II

știe motive, din nou nu îți ajunsese mesajul nostru de sărbători.

Ți-am citit scrisoarea într-un moment de mare oboseală și fizică și sufletească, cum mi se întâmplă tot mai des în ultimul timp, și descrierea vieții aproape eroice pe care o duci m-a tulburat, făcându-mă să mă gândesc cât de diferite sunt felurile în care poate să ne fie greu și cât de iluzorii și contradictorii situațiile în care ar pute să ne fie bine. Din agitația insuportabilă în care mă zbat ca să reușim să terminăm Memorialul Sighet și ca să-i asigurăm funcționarea ca Instituție Internațională, viața izolată pe care o duci cu tot cu greutatea ei îmi apare ca un vis, în timp ce nu mă îndoiesc că din singurătatea Munților Apuseni aglomerarea, agitația și vacarmul bucureștean pot să îți apară strălucitoare. De unde nu rezultă decât cât de relativ este totul. Totul cu excepția scrisului. Dovadă că, în atât de diferite condiții, continuăm amândouă să scriem.

Cu cele mai colegiale gânduri și urări de primăvară frumoasă și plină de bucurii,

Ana Blandiana

P.S. Mărțișorul este de la Romi.

- Sighetul va fi anul acesta în 5-7 iulie

7

9 XII '03

Dragă Minerva,

Scrisoarea ta de acasă nu am primit-o, am primit-o pe ce din spital. Dar până să aflu adresa spitalului, am intrat eu însămi în spital (de unde îți și scriu). Îți țin pumnii și te rog să mi-i ții la fel!

Ana Blandiana

București, 1 ian. 2004

Dragă Minerva Chira,

Iată e prima scrisoare pe care o scriu în acest an și prima oară când scriu numele acestui an

care se adaugă implacabil vârstei noastre.

În urmă cu câțva timp am primit de la tine o scrisoare din Clinică. Cum nu aveam adresa clinicii m-am gândit să-ți răspund acasă, ca să o găsești la întoarcere. Întâmplarea a făcut ca eu însămi, să-ți scriu din spital (unde îmi tot fac niște analize cărora nu le mai dau de capăt. Am primit acum a doua scrisoare a ta care m-a emoționat profund, dar n-am înțeles dacă între timp o primiseși pe a mea sau se petrecuseră pe drum.

Ce-aș putea să-ți spun, mai ales din cadrul deprimării mele? Că îl rog pe Dumnezeu să îți dea puterea să înfrângi și acest obstacol așa cum ai înfrânt atâtea și să ai puterea, dincolo de boală și de greutate, să continui să scrii, adică să faci singurul lucru important și care rămâne. Este urarea pe care mi-o fac și mie de câte ori mi-e greu (și numai Dumnezeu știe cât de des îmi este) și nu mă îndoiesc că vei reuși, pentru că nu ai dreptul să lași să se stingă flacăra pe care o hrănești cu viața și care îți luminează cărțile. Nu mai există boli incurabile, există doar acceptarea sau neacceptarea lor cu gândul la opere mai importante decât viața.

Îți doresc din toată inima acest curaj și această putere, puterea de a face ca poeta să sprijine și să redreseze boala, transformând-o într-o nouă experiență pentru scris.

Dacă îți putem fi alături în vreun fel, nu ezita să ne spui. Până atunci și eu și Romulus îți ținem cu tărie pumnii.

La mulți ani!
Ana Blandiana

18 I '06

Dragă Minerva Chira,

Mulțumesc pentru urări și la rândul meu îți doresc un An nou bun, plin de sănătate și de poezie. Știu că poezia e mai ușor de atins decât sănătate, dar știu că toată puterea noastră stă în suflet, chiar și în ceea ce privește trupul. Și știu că ești puternică, dovada că ai putere să colinzi lumea, să cauți frumusețea. Îți doresc să o poți face în continuare și cât mai mult timp.

În ceea ce mă privește am avut un an complicat. Mama nu mai este. A plecat la 92 de ani după câteva luni de suferință și - deși știu că nu suntem nemuritori - am suportat greu pierderea. Asta înseamnă, printe altele, că voi ajunge infinit mai rar pe la Oradea. În schimb mai des pe la Blandiana, satul unde am dus-o pe Mama la dorințele ei.

Am avut și eu probleme cu sănătatea, multă muncă și destule dezamăgiri. Dar cât visez tot timpul la scris, cât mai am această putere, cred că nu am voie să mă plâng.

Te îmbrățișez cu drag,
Ana Blandiana

Observ că am scris *tu*. Iartă-mă, e o formă de apropriere.

18 IV '06

Dragă Minerva Chira,
Christos a înviat!

Nu-ți scriu această formulă tradițională ca pe un salut sau urare festivă, ci ca pe un adevăr care - în măsura în care îl lăsăm să ne pătrundă - poate deveni molipsitor, ne poate învăța să înviem la rândul nostru. Nu mă îndoiesc că simți ca și mine asta, că însăși ieșirea din boală și depășirea răului pe care l-ai traversat este o astfel de experiență. Boala nu înseamnă automat

moarte, ci încercare de a muri sau de a continua să trăiești (nu știu ce este mai dificil, mai extraordinar și mai eroic).

Îți spun toate astea gândindu-mă la suferința prin care ai trecut, gândindu-mă la Mama, gândindu-mă la mine, care am fost toată viața bolnavă de tot felul de boli pe care am reușit să le înfrâng, uneori nerecunoscându-le dreptul de a mă stăpâni, alteori reușind să le stăpânesc.

Principalul este însă să avem puterea de a o lua de la capăt și de a ne bucura de suferință ca de o viitoare materie prima a cărților care vor veni și pe care nu obosim să le așteptăm.

Iartă-mă că nu ți-am confirmat primirea ultimei cărți. Am traversat într-adevăr o perioadă grea. Înainte de a te felicita pentru frumusețea ei, te felicit pentru puterea ta de a scrie. Nu pot decât să-ți urez să nu te oprești.

Îți mulțumesc pentru toate sfaturile bune. Știu că sunt bune de urmat. Nu știu însă în ce măsură nu sunt prea obosite ca să le urmez. și mai sunt și fatalistă. Fatalistă, dar optimistă. E comic, dar adevărat.

Te îmbrățișez din toată inima,
Ana Blandiana

dec' 06

Dragă Minerva Chira,

Cu mare întârziere, dar cu mare admirație și emoție, îți mulțumesc pentru *Preaplinul amforei* și te felicităm din toată inima pentru noile poeme.

Să-ți dea Dumnezeu bucuria de a o vedea primită și receptată așa cum merită, să-ți dea Dumnezeu, mai ales, liniștea spirituală și puterea de a scrie și alte cărți esemenea ei.

Din pacea dintre ani îți urăm un an nou bun, plin de sănătate, plin de poezii scrise și de bucurii trăite, plin de noroc și de succes.

La mulți ani!
Ana Blandiana și Romulus Rusan

Dragă Minerva Chira,

Te rog, te implor, nu te lăsa învinsă. În numele darului pe care l-ai primit la naștere, nu ai dreptul să nu continui să lupți. Ca să poți continua să scrii.

Îți dorim amândoi o primăvară frumoasă, mai plină de noroc, și îți trimitem un măștișor din toată inima.

Ana Blandiana
și Romulus Rusan

București 24 februarie 2008

P.S. și noi suntem obosiți, și noi suntem bolnavi, și noi suntem dezamăgiți și deprimati, tocmai de aceea ne permitem să-ți spunem ceea ce ne spunem mereu nouă.

Te îmbrățișăm

Ziua de Paști 2008

Dragă Minerva Chira,
Răspund cu întârziere scrisorii care mi-a făcut mare plăcere, dar în timp pentru a începe urându-ți *Sărbători fericite* și spunându-ți *Cristos a înviat*. Sper ca plicul meu să-ți ajungă înainte de a pleca în India, deci îți spunem și *Drum bun!* Călătorie minunată și fericită! Cât de mult te admir pentru puterea de a călători și cunoaște având mereu punctul de sprijin în tine însăși!

M-am bucurat de veștile medicale, că ai reușit să depășești boala (care, după cum vezi este în ultimul timp o boală ca oricare) și mai ales m-am

bucurat că ai planuri literare. Am citit cu admirație amintirile despre Mama și suntem mândri că figurăm în ele. Ai găsit un ton foarte potrivit, simplu și în același timp subtil literar. Cred că mi-ar plăcea să citesc în aceeași totalitate o descriere a satului, a școlii, a ce înseamnă să fii scriitor cunoscut, să trăiești singură în inima munților și din când în când să pleci în lumea largă.

Îți doresc tot ce îmi doresc și mie, puterea de a învinge timpul - și cel al trupului și cel al paginei - multă sănătate și liniște interioară.

Te îmbrățișăm amândoi,
Ana Blandiana, Romulus Rusan

București, 31 martie 2009

Dragă Minerva Chira,

Îți mulțumesc pentru urări (și pentru memoria din care au izvorât) și îți mulțumesc, mai ales, pentru darul minunat.

Felicități din toată inima pentru noua carte pe care am citit-o cu emoție, ca și cum ar fi fost scrisă pentru mine. Îți doresc succesul pe care îl merită o asemenea poezie și o cât mai îndelungată rămânere în această stare de spirit din care curg poeme. Există o limpezime de după plâns, o putere de după suferință care merită prețul plătit.

Te îmbrățișez și îți doresc o primăvară minunată

Ana Blandiana

18 X '11

Dragă Minerva Chira,

Mulțumesc mult pentru ultimul volum de versuri pe care mi l-ai trimis, făcându-mă să vă descopăr încă o dată nu numai talentul ci și extraordinarul periplu prin lume.

Nimeni, altul, tu este o carte foarte frumoasă (în toate sensurile) pe care am citit-o cu bucuria de a ști că există și de a bănuși că, dincolo de frumusețea ei, stă fericirea Dvs, atât de rară și cu atâta înțelepciune realizată.

Vă îmbrățișez și vă doresc o toamnă frumoasă

Ana Blandiana

4 IV '12

Dragă Minerva Chira,

Ce carte frumoasă ai scris, ce putere extraordinară ai să transformi suferința în frumusețe! Felul în care ți-ai transformat destinul, ducându-l în lume, și înfrângându-l astfel, mă emoționează profund.

Te respect, te admir și îți ținem pumnii în continuare.

Sărbători fericite!
Ana Blandiana

„Etica și politica memoriei a fost instrumentalizată de campionii rezistenței prin friptură și ai civismului caviar”

de vorbă cu filozoful Gabriel Andreescu

Alexandru Petria: - *Stimate Gabriel Andreescu, ați fost printre puținii dizidenți anticomuniști de la noi. E o falie între speranțele dumneavoastră de dinainte de 1989, în legătură cu viitorul, și ce se întâmplă acum?*

Gabriel Andreescu: - Speranțele de dinainte de 1989 reflectau naivitatea mea. "Dacă va fi liberă, România va înflori", am spus în finalul unui interviu care s-a difuzat în Franța, pe TV5, în luna iunie 1989, în timp ce făceam greva foamei la București.

Or, România este liberă și nu arată deloc asemenea unei grădini. Imaginam, imatur, că prăbușirea regimului comunist ar fi suficientă ca să elimine nedreptatea, chinuirea zilnică a oamenilor, umilirea lor, ipocrizia... (termenii în care gândeam eu înflorirea României).

Văd însă partea plină a paharului. Viața e în mâinile noastre, ne putem apăra de abuzuri - cam greu, dar se poate -, avem acces la miliarde de lucruri, căci beneficiem nu doar la democrație, ci și de saltul făcut de civilizația cărții, Internetului, Facebook-ului, Smart-phonului, a călătoriilor prin lume.... Din această a doua perspectivă, "viitorul" imaginat în anii '70-'80 este cu mult depășit de realitățile actuale. Copiii și tinerii nici de astăzi nu-și pot imagina cum se trăia într-o lume fără acces la informație și comunicare, în care mai totul era programat de alții.

Niciodată nu am sperat că voi avea parte să văd prăbușirea comunismului. Mă bucur în orice moment când îmi aduc aminte. Deci nu e cazul să vorbesc despre o "falie".

- *Merită să-ți riști viața pentru niște idei, când marea majoritate a populației este inertă?*

- Ideile nu sunt lucruri periferice, adăugate altora, palpabile, cele pentru care ar merita să trăiești.

Nu am riscat pentru idei, ci pentru "trăiri", ceva ce dă conținut existenței. Îmi păsa de oameni. Cum să nu merite "să riști"? Este groaznic să treci prin această unică viață asumând condiția de sclav. Regimul comunist trata oamenii ca pe sclavi. Într-unul din eseurile trimise în străinătate în 1987 am teoretizat ideea că "regimul totalitar și personal din România condusă de Nicolae Ceaușescu are caracterul pregnant al unui caz de neosclavagism"; "Cultul personalității din anii '80 a dus la degenerarea relațiilor sociale până la o sărăcie infamantă: relațiile dintre o populație de sclavi și câțiva stăpâni. Aceasta este marea culpă împotriva societății de care, în oglinda adevăratei istorii, Nicolae Ceaușescu și mandarinii săi nu vor fi absolviți".

și astăzi interpretez lumea de dinainte de anul 1989 în același fel. Faptul că marea majoritate a sclavilor era inertă nu oferea "argumentul" să urmez un asemenea model. Gândeam că oamenii sunt fragili. Eu nu eram - sau nu voiam să fiu.

- *În special pentru cei mai tineri, povestiți-mi*

despre anii dumneavoastră de luptă, sună cam patetic, dar are acoperire în realitate, cu regimul lui Ceaușescu.

- La început lucrurile arătau ca o insubordonare. Mergeam la bibliotecile străine, aveam relații cu oameni care xeroxau cărți de yoga și alte materiale interzise în România, păstram contacte cu alții care emigrau sau emigraseră (în acest caz prin corespondență), vorbeam copiilor de realități, și nu de fantasmale propagandei, la ora unde eram diriginți. Am avut două anchete, în 1979 și 1980, când ofițerii de securitate mi-au cerut să renunț la asemenea comportamente. Am refuzat. La începutul anilor '80 am reușit să obțin un sprijin la Institutul Goethe german. Pe această cale am început să trimit pe adresa "Europei Libere" date despre violări ale drepturilor omului în România. Le primeam de la bunul meu prieten Teodor Vulcan, la rândul lui intermediar. Prin el am cunoscut-o pe disidenta Carmen Popescu, care tocmai ieșise din închisoare, o ființă absolut remarcabilă.

În perioada 1986-1987 am elaborat eseuri care denunțau regimul, ajunse la "Europa Liberă" (printr-o scrisoare, directorul postului, Vlad Georgescu, a confirmat), iar din august 1987, și la Teodor, care emigrase atunci în Statele Unite. Pe 24 decembrie 1987 am fost arestat în timp ce-i dădeam unui diplomat mai multe texte anticeaușiste. Mi s-a montat o acuzație de "acte de trădare", am fost scos însă din sediul Securității pe 27 ianuarie 1988, pentru a fi cercetat în stare de libertate. În vara anului 1988, am reușit să trimit primei conferințe internaționale organizate de *Solidarnosc*, la Cracovia, prin Ambasada americană, un text acuzator la adresa regimului - fusesem invitat; evident, nu am avut cum ajunge. Materialul a fost publicat. De la sfârșitul lunii mai 1989, am intrat timp de 15 zile în greva foamei ca protest împotriva situației drepturilor omului în România. Am scris atunci un text care a contat, "Le devoir d'ingérence" (datoria de a interveni), pus pe masa întrunirii CSCE de la Paris și apărut în cotidianul *Libération* (de unde a fost preluat). Argumentam necesitatea intervenției democrațiilor occidentale în "afacerile interne" ale regimurilor comuniste - când sunt încălcate drepturile omului.

Am dat între timp mai multe interviuri unor ziariști francezi ajunși la București, iar în august 1989, unuia american. După ultimul, institutul unde lucram m-a trimis la un punct de observație al său, la Gura Portiței. Aveam copii, an refuzat. Am lucrat o perioadă la sere, până la urmă am ajuns în domiciliu obligatoriu la Buzău. Pe 22 decembrie, dimineața am fost adus la sediul Securității din Prahova, s-au făcut actele de arestare, am revenit în celulă, ... la ora 12:00 gardianul a venit spunându-mi: "Sunteți liber".

- *Sunteți catalogat ca filozoful dizidenței...*

- Eseurile anticomuniste din 1986-1987 conțineau, pe lângă mesajul politic, gânduri asupra unor teme cum ar fi: ce face un om să spună nu regimului?; să-și asume statutul de disident?; care sunt argumentele care-l conving pe cineva să urmeze o viață de protestatar, cu toate consecințele, pentru el și cei apropiați? Aceste chestiuni, cu supoziții sociale, sunt în fond de natură existențială. Cer o conceptualizare, o filozofie. Am trimis eseurile în Occident, rând pe rând, pentru a fi grupate într-un volum cu titlul "Spre o filozofie a disidenței". Propunerea însoțea ultimele file de manuscris în momentul când am fost arestat.

Cartea "Spre o filozofie a disidenței" a apărut după revoluție, în 1992. Se adaugă un detaliu mai mult sau mai puțin amuzant: conform unui text apărut în "Cartea albă a Securității", fosta instituție care ne cotrobăia prin viață îmi alesese drept nume de cod "Filozoful".

- *Sondajele de opinie o demonstrează, mulți regretă perioada Ceaușescu. De ce?*

- Mulți regretă? Este absurd. Mulți "zic că o regretă". Ar fi de verificat, câți ar semna pe o cerere care i-ar aduce înapoi, la standardele timpurilor apuse (mai puțin vârsta), în locul celor de astăzi. Dacă s-ar întoarce la viața de altădată, sunt sigur că ar face repede cereri disperate, să li se dea pașaport pentru lumea pe care o părăsiseră amăgiți de nostalgii ridicole.

Spun deci că sondajele nu reflectă regretul față de trecut, ci sintetizează amestecul de trăiri și (ne)înțelegeri ale respondenților: protestul față de ce li se întâmplă în prezent, nostalgia pentru ființa de odinioară, raționarea asupra lumii din jur; (ne)știința de a utiliza etichete politice.

"Regretul pentru perioada Ceaușescu" reprezintă și eșecul lamentabil al construcției unei etici și politici a trecutului în România. Ca și superficialitatea sociologilor care pun și repetă întrebări sociale importante fără să le exploreze cu adevărat conținutul, semnificația - permițând astfel manipularea socială a rezultatelor.

- *Oare doar sociologii să fie de vină? Nu cred.*

- Nu am spus „vină”. Ci superficialitate. Dacă ar exista o mai bună finanțare a cercetării ce privește felul în care trecutul ne condiționează viața astăzi, și sociologii ar face o treabă mai bună. De altfel, aș folosi cuvântul „vină” cât mai rar.

- *Ba, în general, eu l-aș folosi. Altfel nu îi depistezi pe cei în culpă și, la o adică, n-ai cum să vorbești nici de iertare. Dar nu e răspunderea, haideți - nu folosesc cuvântul vină, a clasei politice, a proastelor guvernări?*

- Nici măcar "răspunderea". Ci "responsabilitatea". Se aplică și la nivel individual, și colectiv, este mai conceptualizată. Termenul "vină" sună moralizator și în general este prost gândit (de comparat "vina unei comunități" și "responsabilitatea unei comunități").

Înainte de revoluție am teoretizat tema fragilității oamenilor. Ideea implicită era că lipsa de libertate de-responsabilizează oamenii. Nu poți să le ceri să se lupte cu un regim criminal. Am continuat mult și după 1989 să privesc în jur prin aceeași lentilă. Sufeream pentru ce se întâmpla celor apropiați și nouă tuturor. La un moment dat am realizat: oamenii sunt totuși responsabili. Sunt liberi. Își pot lua destinul în mână. Suportă consecințele faptelor lor. Ideea că individul este responsabil pentru opțiunile sale mi-a adus liniștea - căci nu sufăr pentru ce mi se întâmplă mie.

Responsabilitatea legată de o poziție de putere

publică adaugă sensului ei moral conotații politice și juridice. Clasa politică este, prin natura ei, "cea mai responsabilă". Dar a arăta tot timpul cu degetul la "proasta guvernare" nu e o soluție. Este ca și cum ai fi de acord să dai statului și clasei politice o și mai mare putere, cu condiția să o folosească cinstit. Plus că omul se refugiază în logica țapului ispășitor. Societatea românească suferă de obsesia că întotdeauna e de vină altcineva : din afara sau din interiorul țării, de sus sau de jos, din față, din spate. Un fel de refren colectiv. O regresie la stadiul infantil. Ei bine nu: suntem liberi și deci contribuim substanțial la felul cum ne facem viața.

- și responsabilii regimului criminal de dinaintea de 1989 n-au plătit pentru vina lor... Ne râd în nas.

- Poate nimic nu separă mai mult România de țările foste comuniste decât continuitatea elitelor comuniste la noi. Mulți deplâng preluarea puterii de către eșalonul doi al regimului în decembrie 1989 și-l văd ca Marele Rău. Având în vedere situația din România, nici nu era posibil altfel. Cine să fi fost în stare să umple vacuumul de putere? Cum își puteau permite oamenii care aduseseră populația la disperare să asiste docili la judecata populară?

Marea temă nu este de ce Ion Iliescu, Victor Stănculescu și oamenii lor au câștigat puterea. Ci faptul că nu le-a fost luată înapoi mai târziu. În primele luni, populația s-a lăsat cumpărată cu portocale și banane. A ales la 20 mai 1990 o listă de foști nomenclaturiști. A jubilat ascultând cuvintele imunde adresate Doinei Cornea și lui Corneliu Coposu, ori aberațiile ce-l priveau pe Ion Rațiu.

Nici măcar nu se poate spune că oamenii erau vinovați. Cum să ceri scorușului să fie frasin, iar cornului, alună? A trecut 1990, 1991 ... Instituțiile s-au întărit, informațiile s-au răspândit, libertatea dădea fructe, statul devenea parte a Consiliului Europei, prima organizație autentic pan-europeană. Dar dreptatea în ce privește tratarea regimului ilegal și criminal, deci și a oamenilor lui, nu a fost făcută și nici nu a început să se facă. Și astăzi, după 23 de ani, Ion Iliescu și Ilie Merce sunt parlamentari, Teodor Meleșcanu conduce Serviciul de Informații Externe, apar dosare de rețea ale unor judecători de la Curtea Constituțională, Consiliul Suprem al Magistraturii și Curții de Apel. Lui Adrian Păunescu i se face statuie. Mai nou, Iulian Vlad și fostul său șef de cabinet, Aurel Rogoian fac turnee triumfale la Cluj, Oradea, Târgu Mureș, Craiova etc. întâmpinați de săli pline - ale unor instituții publice. Populația se complăce să stea la masă cu păpușarii unui regim criminal și ilegal. Este o mare responsabilitate istorică. Pentru faptul că și tratează atât de mediocru trecutul plătește, de fapt, în fiecare zi.

O responsabilitate particulară revine intelectualilor, mai în măsură să dea sens lumii în care trăiesc. Prea mulți s-au situat față de trecut lamentabil. Dacă, din motive încă ascunse, unii s-au dus cu arme și bagaje în tabăra lui Ion Iliescu din primele luni ale anului 1990, alții, adversarii primilor, au instrumentat trecutul în anii 2000. Au pus pe fruntea victimelor comunismului eticheta colaboraționismului, s-au pretat la campanii de decredibilizare împotriva unor oameni care contau pentru adevărul istoric. Dacă responsabilii regimului criminal de dinaintea de 1989 ne râd în nas, o fac și pentru că etica și politica memoriei au fost instrumentalizate de campionii rezistenței prin friptură și ai civismului caviar.

- Putem să discutăm că intelectualii publici,

dintre cei cu vizibilitate, prin partizanate, și-au întocmit propria agendă, pentru beneficii personale, întorcând spatele problemelor reale din societate... Grupul de Dialog Social... L-ați condus o perioadă, ați plecat de acolo...

- A discuta cu folos despre intelectualii publici înseamnă a nu-i trata în bloc. Nici despre Grupul pentru Dialog Social nu putem vorbi ca despre ceva unitar și, oricum, a evoluat considerabil în timp. Este de regretat absența unei monografii a GDS, mult mai bogat decât etichetele cu care este asociat.

Grupul a fost inițiat de istoricul Mihnea Berindei, care, ajuns în 24 decembrie 1989 la București, a dat telefoane celor pe care-i apăsese din Franța. Ne-a pus în contact unii cu alții - toți ne știam din auzite, doar unii direct. Deși nu a fost membru al GDS, a contribuit considerabil la afirmarea sa, și nu doar prin ajutoarele materiale, prin conexiunile cu Occidentul pe care le-a asigurat, atât de importante, dar și prin temele introduse, prin experiența atitudinii și procedurilor democratice pe care cei din interior nu le exersaseră. Este ceva ciudat în faptul că Mihnea Berindei nu a fost cooptat ca membru al GDS. În primii ani, am propus primirea lui în Grup, unii colegi au susținut că acest statut este de acordat doar celor care au fost în țară în ultimii ani ai comunismului. Or, văd că Vladimir Tismăneanu a devenit membru, deși nici el nu îndeplinea cerința - și nu a avut vreun rol în apariția și afirmarea GDS.

Este greu să delimitați, în perioada importantă, a primilor ani (și mai ales a primelor luni) prezența socială a GDS ca și grup și atitudinea ori activitatea membrilor săi. Pentru o perioadă de timp, GDS a jucat un rol istoric în semnificarea derapajelor noii puteri și delegitimarea ei, de asemenea, în susținerea respectului interetnic și în particular, a empatiei față de minoritatea maghiară - testul dramatic al noii democrații. A promovat și a dat prestață, în spațiul public, ideii de societate civilă. Grupul a realizat puțin din ceea ce ar fi putut face, dar enorm în raport cu ceea ce însemna o asociație postdecembristă. Funcționa ca un organism colectiv: permitea o descriere ideologică și intelectuală unitară, deși membrii care contau erau în fond foarte diferiți. Doar câțiva, foarte puțini, au venit cu arme și bagaje la GDS să se dedice obiectivelor Grupului. Am fost printre ei. Printre cei care au determinat viața GDS i-aș numi pe Stelian Tănase, prin lansarea revistei 22 și neastâmpărul lui politic; Alin Teodorescu, primul președinte - doar că agenda lui, judecată în raport cu cariera de afaceri și politică ulterioară, ridică semne de întrebare; Mariana Celac, prin atenția acordată vieții reale într-o comunitate mai ales livrescă. Doi istorici, Radu Popa, decedat din păcate în februarie 1993, și Andrei Pippidi, au oferit, alături de Mihnea Berindei, o binevenită siguranță în delicata așezare a României în raport cu perspectiva asupra trecutului recent sau mai depărtat. Faptul că membri ai GDS erau foști disidenți precum Doina Cornea și Radu Filipescu a legat pentru totdeauna GDS de tema Securității și a noilor servicii - de-ar fi să amintesc importanța deschiderii de către Grup a cazului Gheorghe Ursu. Prestația mediatică - sabotată cât se putea de către leadership-ul FSN -, în care excelau Gabriel Liiceanu sau Alexandru Paleologu, a impus. Unii dintre membrii GDS care au ajuns în poziții de demnitate - Mihail șora, Dan Petrescu, Sorin Antohi - au păstrat legătura cu Grupul, fapt care a amplificat suprafața sa socială. Au contat mai mult decât se poate închipui oamenii care au oferit GDS ajutorul lor: juristul

de mare calitate intelectuală, Doru Cosma, surorile Crina și Dorana Coșoveanu ș.a.

Apreciez ethosul etic al acelor ani. Membrii GDS, așa diferiți cum erau, unii mai egoiști, alții mai puțin, chiar și cei obsedați de ei înșiși, au reușit să se completeze și să realizeze ceva cu rost. De atunci, lucrurile au evoluat sistematic. GDS ca atare s-a diluat și a crescut importanța Revistei 22 a cărei prestață culturală datorează mult Gabrielei Adameșteanu. La mijlocul anilor '90 au început distanțările ideologice în cadrul Grupului, la sfârșitul deceniului, GDS deja era altul. Astăzi, Grupul pentru Dialog Social nu mai are nimic din identitatea lui de la început. Rămâne o etichetă pusă în valoare de câțiva membri care-l văd un pur instrument personal. Iar în ce privește marele teme ale eticii publice, pe care încă și le arogă, distanța dintre realitate și pretenție este șocantă. Poate înșela și lista membrilor de pe site-ul organizației. Foarte mulți, începând cu dna Doina Cornea, au întrerupt complet contactul cu GDS.

Oricum, exemplul Grupului pentru Dialog Social demonstrează că viața umană și intelectuală, chiar și într-o comunitate restrânsă, poate fi ușor ratată prin simplificare. Sper într-o monografie a GDS onestă și bine gândită.

- Nu vi se pare grăitor că toți disidenții ați fost marginalizați de cei care se pretind inteligența nației? Nu mă refer doar la GDS.

- Disidenții se pot marginaliza ei înșiși prin retragere, prin neadaptare la noile realități, prin trăsături de personalitate care nu îmbie la prietenie. Testul atitudinii față de foștii disidenți este dat de interpretarea rolului lor în trecut. Nemulțumirea, chiar motivată, față de poziția sau comportamentul lor de astăzi nu are de ce să le ștergă meritele istorice. Un caz tipic este Goma, a cărui lipsă de decență i-a afectat pe mulți de vreo două decenii. Am văzut că unii au început să-l "uite" când fac lista rezistenței anticomuniste.

Când descoperi ce săli pline fac astăzi foștii ofițeri ai lui Iulian Vlad și echipa sa, începi să te întrebi de ce nu există un interes al universităților, al unor instituții locale, pentru organizarea unor întâlniri cu disidenții de altădată. O explicație posibilă este lipsa de relevanță a caracterului într-o societate ca a noastră. Zece poante bune atrag mai mult decât dramele existențiale. Am în minte și o istorie care mi stă pe umeri. GDS fusese gândit ca adunând capitalul de demnitate anticomunistă. Or, Grupul nu l-a cooptat pe Vasile Paraschiv. Un om extraordinar, cu o viață tulburătoare (nici un alt rezistent al anilor '70-'80 nu a trecut prin ce a trecut el). Nu a ajuns în GDS întrucât nu făcea parte din "elită" (era "doar" muncitor). Ideea că ființa omului reprezintă nu doar o valoare în sine, dar are și relevanță într-o comunitate chemată să modeleze lumea postcomunistă, nu a trecut prin mintea GDS-iștilor. Reproșul mi se adresează, evident. Ca membru al GDS, am fost lipsit de consecvență, în ce-l privește pe Paraschiv. Aveam contacte cu el în acele vremuri.

Disidenții i-au frustrat pe mulți. Au avut o notorietate excepțională în anii comunismului, au primit după revoluție, o scurtă perioadă, aclamațiile populației. Până și Ion Iliescu s-a simțit obligat să-i propună pentru Consiliul Frontului Salvării Naționale. Or, dacă ar fi știut că regimul cade în decembrie 1989, câți nu și-ar fi luat inima în dinți și ar fi perorat împotriva comunismului pe undele Europei Libere. Măcar de prin luna noiembrie ... Posibil, aceasta explică cum le vânează unii și alții orice greșală. Îmi amintesc o intervenție a dnei Doinei Cornea în

cazul lui Adrian Sobaru, când acesta s-a aruncat de la balconul Parlamentului. Cred că pentru mai mulți, interpretarea aceluia gest, ca unul de sacrificiu, era nepotrivită. Dar una este să îți exprimi o altă opinie, alta este "lecția" pe care i-a dat-o atunci un moralist îndoielnic "ca de la un ilustru profesor la un elev merituos, dar recalcitrant" (citez un comentator).

- Paul Goma lipsit de decență?

- Cel puțin de prin anii '90, Paul Goma a revărsat acuze la adresa unor oameni care l-au ajutat, a unor foști prieteni care nu deveniseră altfel decât fuseseră altădată, a unor personalități culturale care pur și simplu aveau alte idei. A falsificat istorii și a folosit cuvinte care dor. "Cearta" cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca este cea mai cunoscută. Da, foarte multe dintre manifestările lui au depășit limita decenței. Șocante la el au fost în special exhibarea unor intimități, pretenția de a da lecții ca autoritate intelectuală.

Acestea puteau intra în categoria bătăliilor private, fără prea mare miză publică, în umbra rolului pe care l-a avut în anii '70-'80. Se poate avea în vedere și vârsta lui Goma când a început bătălia împotriva tuturor. Intrarea în subiectul Holocaustului din Basarabia-Transnistria, fără un exercițiu conceptual, a generat alte complicații. A fost acuzat de antisemitism, a reacționat amplificând greșeala.

- N-am cum să fiu de acord cu dumneavoastră. A fost probabil decent Gabriel Liiceanu, care i-a ars tirajul unei cărți? Sau cei care l-au atacat constant, fiind deranjați că Goma este o oglindă neiertătoare, exasperantă?

- Nu e clar cu ce nu sunteți de acord. Faptul că a scormonit în chestiuni private, cum o persoană decentă nu face? Că și-a asumat o ascendență intelectuală care, evident, nu i se potrivește? Sunt fapte. În ce privește arderea tirajului unei cărți semnate de Goma, de către patronul Humanitas, nu știu. Nu mă pot baza pe cuvintele lui Goma. (Iată ceva de care sunt sigur.) Amintirile mele spun că Goma s-a bucurat de multă recunoaștere, de foarte multă simpatie; înainte de 1990, în tăcere, apoi și public. Cărțile lui apăreau continuu, la o mulțime de edituri. A fost atacat, dar de oameni care nu aveau credibilitate. Cel puțin în comunitatea intelectualilor din Grupul pentru Dialog Social sau atașați lui a primit constante semne de considerație. Până când a încălcat acel pact, să-l numesc, al rezonabilității. Iată acest caz: Ion Bogdan Lefter a scris în *Observator cultural* un text substanțial despre literatura lui. Unul pozitiv, dar mai ales, unul care împingea înainte înțelegerea scriiturii sale. La câțiva timp, Goma l-a dat în judecată pe critic, fără motiv, așezându-l pe o listă lungă de reclamații.

Oglindă neiertătoare, exasperantă? Este și acest lucru adevărat. Doar până la un punct.

- Nu e locul să stabilim unde e punctul respectiv. Îl admir pe Goma, așa că n-o să ajungem la un numitor comun. Ați publicat recent *Cărturari, opozanți și documente, care are subtitlul „Manipularea Arhivei Securității”*. De ce merită citit volumul?

- Admirația nu implică rabat de la discernământ. Paul Goma a dat anvergură vieții sale. Nu exprimam vreo adversitate.

Volumul *Cărturari, opozanți și documente* a finalizat peste 10 ani de cercetare. Îmbină investigația empirică sistematică cu analiza sistemului normativ. Așează interpretarea contactelor unor personalități culturale cu Securitatea și manipularea acestei teme în

contextul mai general al eticii și politicii memoriei. Cartea face trecerea de la bârfa despre "cine a colaborat, cine nu a colaborat" la descifrarea raporturilor dintre oameni și instituțiile opresive care doreau să-i folosească. Înlocuiește atitudinea vulgară a procurorului: "cu cine te-ai întâlnit, de ce ai pus asta pe hârtie", cu o perspectivă umanistă asupra condiției omului într-un regim menit să-i strivească. Oferă un ghid de evaluare a responsabilităților pentru ce ni s-a întâmplat sub comunism.

Dincolo de faptul că răspunde unor întrebări concrete de istorie culturală într-o dezbatere aflată la stadiul de păreri, volumul *Cărturari, opozanți și documente* schimbă standardele, cadrul discuției.

Am văzut câteva reflecții pe marginea cărții. Multe repetă ce se spusese și înainte privind colaboraționismul unor personalități culturale. Până acum, excepție au făcut Cosmin Ciotloș și Nicolae Manolescu: tema nu este bârfa, ci manipularea arhivei. Mi se pare de-a dreptul straniu ca oamenii să se exprime asupra conținutului unor documente pe care nu le-au văzut niciodată. Să preia drept autoritate gândirea unei ziariste care a citit câteva documente. Specialitatea mea inițială sunt științele exacte (Fizica). Am lucrat zece ani în cercetare. În domeniul meu este de neimaginat ca cineva să facă afirmații despre lucruri neverificate. Să își asume o autoritate, indiferent de nivelul de recunoaștere științifică pe care o are, într-o chestiune care iese din sfera sa de investigație.

- Dar cum stau într-adevăr lucrurile? De exemplu, Adrian Marino a turnat la Securitate?

- Cercetarea dosarelor probează convingător următoarele lucruri: Marino a avut o ținută demnă în timpul anchetei și în perioada închisorii; a încercat protejarea cunoscuților și a promovat ideile la care ținuse toată viața. S-a încercat racolarea lui, dar fără succes. În timpul anilor de domiciliu obligatoriu s-a consacrat studiului, urmând un program foarte riguros. S-a inițiat din nou racolarea lui, prin șantaj - încălcarea regulamentul depășind limita în care avea voie să se deplaseze. El a respins propunerea. Ofițerii de securitate i-au deschis un proces penal, dar acesta a fost stins datorită trimerii de către Marino a unor petiții la autoritățile centrale în care reclama cele întâmplate.

Ajuns la Cluj, s-a dedicat complet activității culturale. Experiențele din perioada reclusiunii și datele din acel moment îi demonstraseră că opoziția politică față de regim nu putea avea niciun rezultat. Succesele în plan intelectual i-au permis intrarea în Uniunea Scriitorilor, realizarea unor contacte în străinătate: mai întâi prin corespondență, apoi, în urma invitațiilor, directe. A fost urmărit constant, din momentul anchetelor din 1949 până în decembrie 1989. Au fost deschise mai multe dosare de urmărire informativă pe numele lui. Urmând o practică curentă, ofițerii care-l supravegheau i-au fabricat și un dosar de rețea. Așa zisele delațiuni puse pe spatele lui Marino sunt materiale produse de ofițerii de securitate care trebuiau să-și completeze dosarele inventate. Singurele note olografe rămase de la Adrian Marino sunt rapoartele făcute pentru Uniunea Scriitorilor după întoarcerea din străinătate, obligatorii, căci pleca afară prin Uniune. Conțin exclusiv referiri la activitatea avută în timpul călătoriei și propuneri pentru afirmarea culturii autohtone autentice în lume.

Dosarele confirmă ținuta publică a lui Marino: un om demn, independent, curajos.

Manipularea documentelor din Arhiva CNSAS, menită să-i păteze viața, este o acțiune odioasă, a unor oameni lipsiți de sentimentul onoarei.

- Cristian Teodorescu spune: „Mi-ar fi plăcut dacă Andreescu ar fi arătat în cartea sa aceeași înțelegere și față de Alexandru Paleologu și de Noica, așa cum are față de Marino, de Mihai Botez, de Vasile Vetșanu și de Nicolae Balotă. Își propune asta, dar luându-se la harță cu prietenii în viață ai lui Noica și ai lui Paleologu, dintre care câțiva sînt adversari declarați ai lui Marino, îi mai pune la rotisor și pe cei despre care el însuși admite că au fost victimele securiștilor. Despre Noica susține că ar fi venit în întâmpinarea celor care-l supravegheau, făcînd exces de zel cînd i se cereau informații, deși tot el admite, cînd scrie despre Marino, că securiștii aveau obiceiul să se laude cu puterea lor de convingere asupra celor pe care-i luau la întrebări. Adică ceea ce la Marino e valabil ca scuză, în cazul lui Noica nu mai funcționează?” (articolul „Cum batem morții să se învinețească viii” din „Cațavencii”, 11 februarie)

- O surpriză din lumea literaturii... Am aflat despre critici (nu puțini) care fac recenzii la cărți pe care nu le citesc; sau doar le frunzăresc. În cadrul intelectual unde m-am format, așa ceva părea o oroare. Nu simt altfel astăzi, deși standardele s-au relaxat dramatic - de ar fi să vorbim despre lunga serie de plagiate; și nu furtul unei idei, ci jumătate de cărți sau cărți întregi.

Să înțeleg, pe aceeași linie de idei, că domnul Teodorescu se exprimă despre o carte pe care nu a consultat-o? Nu a existat o atitudine de un fel față de Noica și Paleologu, o alta față de Marino, Balotă etc. Cazurile sunt însă diferite, consecințele asemenea. Puteam interpreta susținerea lui Noica: "libertatea nu de a face ce vrei, ci libertatea de a face", decât că reia cel mai sumbru conținut dejist? Semnificația pasajului este copleșitoare. Dar capitolul despre Noica povestește și emoția cu care am descoperit fața lăuntrică a filozofului. De ce oare să fi explorat complexul Stockholm, în ce-l privește? Lipsă de bunăvoință să arate cuvintele "una dintre cele mai dramatic-înalte povești despre viața unui om vînat de sistemul polițienesc al comunismului?" Îl pun pe la rotisor scriind: "Marea surpriză a dosarelor de Securitate este a-l dezvălui pe Noica drept ... un om de o corectitudine și o blîndețe covârșitoare"? În sfârșit, falsifică ceva punerea în oglindă a cazurilor Balotă-Paleologu? Comentariile dlui Teodorescu trădează (iar dacă a citit-o, mistifică) conținutul cărții.

Altceva este și mai semnificativ în comentariile scriitorului: presupuzițiile. Domnia sa își închipuie că, atunci când scriu despre Noica, răstălmăcesc faptele pentru a mă lua la harță cu prietenii lui de-o viață. Că scuz pe unii și acuz pe alții în funcție de amiciții și adversități. Or, chiar cred în mesajul lui Voltaire: să fii gata să lupți ca adversarii tăi să aibă dreptul să se exprime (lăsând la o parte faptul că tratarea unuia și altuia drept adversari este nefericită).

Ce-l justifică pe dl Teodorescu să pună în spatele meu atitudini mediocre? Motivația că scriu pentru a mă răfui cu vreun adversar? Am luat distanță în ziarul în care scriam atunci când Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu (pe care-i invocă fără să-i numească în articolul său) au fost atacați nedemn. Un alt exemplu? La un moment dat, Liviu Ornea a ținut să promoveze în *Observator cultural* două teze penibile: una a lui Vladimir Tismăneanu, care tratase observația privind responsabilitatea pe care și-o ia denigrând victime ale comunismului (adus în țară de familia lui) drept atitudine antisemită; o alta, a campaniei

dușă de Andrei Pleșu și prieteni, de decedibilizare a mea, la începutul anilor 2000. Întâmplător, tocmai atunci aveam în studiu dosarul de urmărire informativă al tatălui său din care anumite pasaje sugerau semnarea unui angajament la Securitate. Am atras atenția celor de CNSAS că trebuie să existe și un dosar de rețea. Încurcați, mi l-au adus. Într-adevăr, exista și dosarul, exista și angajamentul.

În logica dlui Teodorescu, urma să "i-o întorc" lui Liviu Ornea, eventual să declar, cu citate pe masă (angajamentul, dosarul de rețea) că e firesc ca fiul unui informator al Securității să aibă atitudinea pe care o are față de un fost disident care se luptase cu Securitatea etc.

Doar că bietul Zigu Ornea semnase angajamentul la strâmtoare: iar absența delațiunilor și mai ales iritarea cu care ofițerul de legătură îl acuza în alte note de refuzul colaborării demonstra perfect că nu a dat curs documentului. Paradoxal, tocmai dosarul de rețea îl exonera pe dl Ornea. Chiar aceasta am și scris într-un articol de presă. Liviu Ornea mi-a trimis un email, mă întreba dacă totuși nu există alte dubii... Nu erau, l-am liniștit. Mi-ar fi rușine de mine însumi să falsific o cercetare cu scopul de a răspunde tentațiilor subiective.

Or, în *Cașavencii*, dl Teodorescu comentează cartea acuzând arbitrar (dar implicit) onestitatea autorului. Insistența cu care colportează și astăzi, după publicarea unei cercetări riguroase, mesajul: "a ieșit la iveală că fostul deținut politic Adrian Marino a avut oarece relații cu Securitatea" nu-i face onoare.

- *Domnule Andreescu, puteți să-i iertați pe cei care v-au turnat la Securitate?*

- Serviciul Român de Informații a susținut că dosarul meu de urmărire informativă a fost ars la revoluție. Oricum, trebuie să existe un dosar microfilm, cel inițiat pe la mijlocul anilor '70, acoperind și începutul anilor '80. Pe de altă parte, sunt multe argumente care dezminț poziția SRI. Am explicat subiectul în volumul meu *L-am urât pe Ceaușescu. Ani, oameni, viață* (Polirom, 2010). Rămâne faptul că până în acest moment nu am ajuns la dosarul meu de securitate deși îl tot cer de la începutul anilor 90. Nu-mi știu deci "turnătorii".

Că au existat, cu siguranță. Nu realizez însă ce înseamnă "să-i iert". Nu pot intra în postura cuiva "care iartă". Ce au făcut ridică o problemă de conștiință a lor cu ei înșiși, nu cu mine. Altfel, este posibil să-i înțeleg, ce au scris unii poate îmi va displace, unele situații mă vor determina să-i căinez. Detaliile delațiunilor și ale contextelor lor sunt decisive pentru atitudinea față de cum au acționat autorii.

- *Ce mai aveți în lucru?*

- Lucrez pe mai multe "șantiere" simultan. Am nevoie de ani buni de frecventare a unei teme ca să simt că o stăpânesc. Trebuie să se maturizeze și acea noutate care merită lumina tiparului. La prima carte, *Sistemele axiomatice ale logicii limbajului natural. Funcții și operaționalizare*, am lucrat din 1978 până în 1985 (am dat-o la Editura științifică și enciclopedică, a primit evaluări bune; având în vedere statutul meu pe atunci, a putut fi publicată de abia în 1992).

Între șantierele amintite, trei se vor mai finaliza sigur în acest an. Săptămânile următoare trimit la Polirom un volum despre represiunea MISA. Am avut prima investigație a acestui caz în 1996. Am scris mai multe studii și rapoarte pe subiect, mai ales după anul 2004, anul de vârf al represiunii. Acum este gata. Ar fi prima monografie românească despre un fenomen de încălcare a drepturilor omului (și la ce

dimensiune!), tratat în paradigma drepturilor omului. Cartea conține când raționamente relativ tehnice, în termenii dreptului, când istorii și mărturii pline de emoție umană. Este un gen de carte care poate fi citită pe bucăți.

La volumul ce reunește scrisori către Europa Liberă, perioada 1986-1989 (primul a apărut în 2010, cu scrisori din anii 1979-1985), pe care îl editez împreună cu Mihnea Berindei, mai este de finalizat introducerea. Bănuie că va fi publicat până în vară.

Urmează, în ordinea priorităților, o carte privitoare la "rezistența prin cultură" în România. Am termenul limită luna septembrie 2013. Ar fi mai corect să spun că subiectul "rezistenței prin cultură" a fost doar punctul de plecare. Am descoperit, la primele incursiuni în cazuistică, că ceea ce înțelegem noi prin această sintagmă intră într-un complex larg de atitudini (refugiul în cultură, sustragerea prin cultură, recuperarea prin cultură etc.) Uneori, alegerea unei formulări sau alteia depinde doar de instrumentalizarea comportamentului sub comunism. Ca urmare, cartea va conține și un capitol despre instrumentalizarea etichetei "rezistența prin cultură".

Despre alte teme în lucru, după luna septembrie 2013.

- *Ați condus o lungă perioadă Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România - Comitetul Helsinki (APADOR-CH). Cum stă la această oră România în ce privește respectarea drepturilor omului?*

- Noi ne raportăm continuu, firesc, la lumea de până la revoluție. Din perspectiva drepturilor omului, nu există comparație. Dar și față de realitățile de la începutul anilor '90, România din 2013 arată atât de diferit. Cu mult mai bună.

Or, dacă facem abstracție de reperele trecutului, totul se prăbușește. În raport cu standardele pe care noi le numim europene, dar care în fond sunt standardele oricărei lumi civilizate, situația drepturilor omului la noi e lamentabilă: generații întregi sunt îndoctrinate cu cea mai mizeră dogmatică religioasă, profitându-se de incultura părinților, copiii ajunși în spitale sunt legați de paturi, femeile care fac prostituție sunt violate, furate, bătute și chinuite de polițiști, oamenii în vârstă își pierd casele păcăliți de escroci, iar statul este în conivență cu astfel de situații, bărbați și femei care au ales un stil de viață diferit decât al celorlalți (vezi "Familia", "MISA" - nu mai explic cazurile) devin ținta vânătorii colective, oamenii sunt fie batjocoriți în văzul lumii, iar insulta sau calomnia nu se plătesc, fie sunt sancționați pentru o manifestare a libertății de exprimare elementară în democrație (vezi amendarea faptului banal de a ieși în stradă cu un poster protestând împotriva autorităților publice, a ridicării unui steag al identității etnice) etc.

Aș putea scrie o carte. Dar deja sunt multe altele înainte.

- *Pentru final: care credeți că au fost marile obstacole în calea evoluției culturale din ultimele două decenii?*

- Ca o etichetă generală, lipsa de relevanță a atitudinii umaniste, diluarea discernământului intelectual.

Multe decurg din slabul prestigiu al umanismului, la noi. Începând cu oportunismul... Volumul lui Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, are meritul de a sugera că deriva tipică a intelectualilor de la mijlocul secolului nu a fost atât amețeala de stânga sau de dreapta, cât fuga după avantaje. Aș prelungi demonstrația până

astăzi. Să zicem că pentru mulți, în perioada comunismului, ipocrizia asigura supraviețuirea. De ce și după revoluție? Imediat după 1990, un grup de intelectuali s-au "aranjat" făcând servicii grupului Ion Iliescu (câțiva adunați sub titulatura „Societatea de Mâine”). În anii 2000, a fost inventată umbrela de zile bune pro-Traian Băsescu. Valoarea ei se măsoară cu 26.000 de euro pentru publicarea unei lucrări de diplomă scrisă cu 30 de ani în urmă, cu 5000 de dolari pentru a face o prezentare la un simpozion oarecare - ca să ne referim doar la fața vizibilă a lucrurilor.

Greu de prevăzut a fost evoluția spre violență a exprimării din ograda intelectualilor publici. Păcatul original o fi fost polarizarea intelectualității pro și contra FSN, de la începutul anilor '90. Înfruntarea de atunci se desfășurase între frontierele unor mize politice. Amplificarea adversităților a continuat în anii 2000, penetrând în interiorul dezbaterilor de idei. Aș nota, ca referință, mobilizarea prilejuită de apariția *Omului recent*, când observațiilor critice li s-a răspuns cu referirea la vârstă, la familie, la gradul de inteligență, la "oftică" etc. Un critic i-a plasat pe oponenții de idei în categoria patrupedelor care "latră". Valorile clasice ale comunității intelectuale precum *fair play*-ul sau noblețea recunoașterii profesionale independente de antipatiile personale au devenit desuete.

Prin corelație sau nu, degradarea atitudinilor a fost convergentă cu debusolarea standardelor. Aș deplânge desemnificarea marilor eforturi culturale: mă gândesc la activitatea unor animatori culturali precum Ion Bogdan Lefter ori Liviu Antonesei, prezența în spațiul public a unor conștiințe enciclopedice (l-aș numi pe Ovidiu Pecican), sau rolul creatorilor "noii culturi a democrației" - Mihaela Miroiu ar fi prima care îmi vine în minte. Aș sugera să se facă la un moment dat inventarul extraordinarului activism intelectual al oamenilor care și-au oferit viața în ultimele două decenii re-construcției ideatice a culturii democrației. Asigur că lista va fi impresionantă. Doar că munca lor are de înfruntat focurile de artificii, iar opera a fost înlocuită cu *brand*-ul. Cine face prozele? Un intelectual public care nu a putut crea altceva decât colecții de mici eseuri și articole a căpătat prestigiu de cărturar. Vânătoarea de titluri ("unul din cei mai mari filozofi", "unul dintre cei mai importanți autori de literatură personală" etc.) stă de pază la depozitul de resurse materiale și simbolice. Speculații deconcertante despre convergența dintre imaginarul lui Dante și al lui Einstein (*Ochii Beatricei sau cum arată cu adevărat lumea lui Dante*), despre conexiunea dintre fractali și gnosticism (*Ultimul Culiuanu*) ocupă recenziile entuziaste ale unor autori care nu posedă cultura științifică elementară.

La acest nivel de comentariu susținerile rămân impresii. Pentru a cuprinde cu adevărat temele ridicate este nevoie de o amplă documentare care să preceadă și apoi să intersecteze efortul reflexiv. Ar fi nevoie, s-ar spune, de noi studii, de alte cărți.

Interviu realizat de
Alexandru Petria

comentarii

Octavian Goga - verva polemistului

Vistian Goia

În ipostaza polemistului, Octavian Goga apare ca un stilist înzestrat cu intransigență maioreșciană dublată de verva scânteietoare a publicistului împătimit de propriul adevăr, peste care se revarsă subiectivitatea copleșitoare a combatantului, hotărât să sacrifice adeseori alianțe și vechi prietenii pentru impunerea punctului său de vedere. Polemica lui din 1923-1924 cu profesorul Onisifor Ghibu (finul și emulul poetului) ilustrează tocmai această conduită a gazetarului și omului politic.

Dacă în acei ani Octavian Goga se raliase cu generalul Averescu în Partidul Poporului, aflându-se prin revista *Țara noastră*, pe care o scotea la Cluj, într-un permanent conflict cu gruparea de la *Patria*, organul Partidului Național Român, Onisifor Ghibu era un adept ortodox al programului acestui partid, dirijat de Iuliu Maniu și Vaida Voievod.

La sfârșitul lui 1823 și începutul lui 1924, Goga publică în revista sa un serial de articole cu caracter bilanțier privind starea țării după cinci ani de la Unire. În primele (*După cinci ani, Ardealul se refăce* ș.a.), apărute în noiembrie-decembrie 1923, strălucitul publicist este mai temperat, stăpânit uneori de sentimente optimiste. Omul politic observă că ideea de stat s-a întărit, procesul de circulație a ideilor s-a normalizat, iar ideea de unitate națională a pătruns adânc în conștiința publică. De aceea, crede poetul, "Oricât s-ar tângui câte-o ipocrită Casandră, vărsând lacrimi de cerneală la cutare gazetă (aluzie la *Patria*), oricât ar hăuli scribii provinciali și s-ar căina babele politice, adevărul se desface în fața tuturor și nu poate fi tăgăduit. Ardealul, după cei cinci ani de la Unire, s-a ales cu o reală sporire a energiilor românești". [1] Numai în domeniul politic, după Goga, Ardealul s-a ales cu minus: profitând de împrejurări, unii retori ai adunărilor județene s-au pomenit "bărbați de stat și conducători de țară", în realitate ei fiind "eroi zgomotoși ai carnavalului nostru politic". Evident, săgețile erau îndreptate spre adversarii de la *Patria*, sprijiniți de Partidul Național.

Totuși, cum s-a văzut, imaginea cronicarului asupra țării era îndeajuns de luminoasă și de reală.

Însă, la începutul anului 1924, din foiletonul *Trei seri în Gara de Nord*, se desprinde cu totul altă priveliște. Pe un ger de minus 30 grade, Goga reușește, după trei seri de așteptare în gara amintită, să plece spre casă. Scriitorul observă și gazetarul reține aglomerația din sălile de așteptare, lumea pestră de aici: ofițeri, hamali, profesori universitari, birjari, soldați ș.a., aceștia din urmă, din cauza frigului, "se porniseră pe-o sârbă!" Călătorul este neplăcut impresionat de neputința administrației căilor ferate, omul politic văzând în jurul său "o mașină hodorogită cu șuruburile ruginite"... După ce se urcă în expresul de Cluj, stă "ghemuit" într-un colț de vagon neîncălzit și, zguduit de cele constatate, totul i se pare decăzut: aparatul de stat în "descompunere", societatea mergând "tot mai adânc în barbarie". Reflecțiile poetului capătă forma diatribei gazetarului, pentru care nicio instituție nu s-a pus pe picioare: mijloacele de locomotivă au înfățișare

"asiatică", armata se află într-o "stare de plâns", organismul de stat "scârțâie de lene și incapacitate" etc. Prin ochelarii politicianului din opoziție, Goga vede trenuri, justiție, administrație și instrucție "sălbătice".

Sufletul fragil al poetului, conjugat cu amăreala politicianului l-au determinat pe Goga să exagereze, volens/nolens, realitățile timpului, fapt de care ar profitat imediat adversarii de la *Patria*.

Onisifor Ghibu fusese obiectul unei note de la rubrica "Însemnări" a revistei *Țara noastră*, (nr. 51 din 1923) pe tema oscilației lui între ortodoxism și catolicism, fiind sfătuit să se liniștească. Iritat, acum i s-a ivit prilejul să atace și astfel va publica și el un serial polemic în ziarul *Patria*, încorporat apoi într-o carte care a păstrat titlul inițial din gazetă, *După cinci ani de la Unire. De ce mergem spre dezastru? Două scrisori deschise adresate d-lui Octavian Goga*, [2] În afara celor două scrisori, volumul conține polemicele lui Ghibu cu Octavian Prie, de care nu ne ocupăm în rândurile de față.

În prima scrisoare, publicată la 2 martie 1924 în ziarul *Patria*, universitarul îi mărturisește poetului că, citind articolele din *Țara noastră*, a încercat și el un sentiment de "legitimă durere și îngrijorare". Recunoaște că spusele lui Goga cu privire la starea țării, aflată la marginea falimentului, conțin "chiar prea mult adevăr", dar îi reproșează faptul că nu a arătat nici "cauzele" care au generat situația precară, nici "remediile" prin care țara s-ar putea refăce. Simpla constatare nu duce decât la "descurajare și panică". Dacă nu sunt înlăturate cauzele, nu vor înceta nici efectele. De aceea Ghibu își permite să insiste el asupra cauzelor. Acestea trebuie căutate tot în tarele vieții publice, una dintre ele fiindu-ne organică: "a pizmei răutate" și "oarba neunire", ca pe timpul lui Andrei Mureșanu. Nici Europa, nici loviturile elementare ale naturii nu erau de vină, crede gazetarul de la *Patria*, că țara a ajuns în situație falimentară, ci din cauza aceluși "blestat geniu al dezbinării", din cauza lipsei de patriotism, din cauza ambițiilor și intereselor personale ale oamenilor noștri politici. Aceștia (este vizat chiar Goga), în loc să se unească, se învrăjesc și își fărâmițează forțele. Mai departe, poetul este direct învinuit de stările de lucruri din Ardeal. După Ghibu, Goga a introdus aici "politica de partid" în locul celei naționale a întregului neam, ridicând oameni fără scrupule, care au înveninat viața publică. De aceea, promite că va aduce dovezi pentru a-i discredita pe oamenii ridicați de directorul revistei *Țara noastră*, după ce acesta se despărțise de "vechii prieteni", adică de frunțașii Partidului Național.

În încheierea primei scrisori, Ghibu îi comunică preopinentele că și-a exprimat convingerile de mai sus "din datorie națională" și pentru a-și elibera conștiința, nicidecum dintr-o nemulțumire personală față de Goga. Totodată, este convins de tratamentul ce-l așteaptă din partea celor vizați, care-l vor lua în zeflema - armă atât de detestabilă și otrăvitoare pentru "spiritul public din Ardeal". [3]

Se observă din articolele polemice de până acum asemănarea până la identitate a opiniilor

Fereastra III

celor doi combatanți cu privire la starea țării, care s-ar afla pe marginea prăpastiei în 1924, ceea ce era în parte adevărat, întrucât până la criza din 1929-1933 mai erau câțiva ani buni. Referitor la cauze, fiecare îl acuza pe celălalt și partidul său de același lucru: politicianismul. Goga că vechiul partid a ridicat niște "retori" nemerituoși, Ghibu că chiar Goga ar fi încurajat în Transilvania proliferarea politicianismului interesat, ceea ce, iarăși, este o exagerare. Realitatea este că la sfârșitul deceniului trei, când Partidul Poporului al lui Averescu dispărea de pe scena politică, Goga își va crea singur un partid, iar partidul lui Maniu se va debarasa de provincialism, căutând aliați dincolo de Carpați, așa cum Goga procedase mai înainte, fapt ce infirmă crezul lui Ghibu cu privire la iluzoria unitate de vederi a frunțașilor politici din Ardeal în deceniul al treilea.

Criticilor lui Ghibu din prima scrisoare, revista *Țara noastră* le răspunde mai întâi printr-o scurtă notă la rubrica "Însemnări". [4] Aici, colaboratorul de la *Patria* este considerat un "renegat" al lui Pestalozzi pe care l-a uitat devenind reformator bisericesc, domeniu în care "inocentul eretic" de la Săliște a creat nemulțumiri și la Blaj, și la Sibiu.

În numărul următor al revistei (nr. 11/1924, p. 317-320) Goga se ocupă de adversarul său într-o polemică tipic maioreșciană prin procedeul izolării punctelor slabe ale adversarului și a combaterii lor cu argumente logice, lăsând în umbră chestiunile contradictorii sau pentru care nu avea suficiente argumente. Astfel, anume își întitulează articolul, *Zeflemeaua*, pentru că ocolește răspunsul la problema gravă pusă de Ghibu privind cauzele și căile de remediere a situației, răspunzând unei singure acuzații, aceea privind paternitatea introducerii zeflemei în Transilvania.

Fără să nege că în revista pe care o conduce, prin articole, însemnări și cronici rimate, redactorii apelau la glumă, ironie și zeflema, Goga se miră cum de până acum dascălul nu și-a dat seama de funcția purificatoare a râsului, de spiritul lui Juvenal, de stanțele lui Cyrano sau de satira lui Caragiale. "Râsul nostru, spune poetul, e un antidot împotriva prostiei, un apanaj al civilizației și-un factor împlânzitor de moravuri...". [5]

Totodată, poetul respinge acuzația că el ar fi introdus zeflemeaua în Transilvania. E adevărat că

până la 1918 aici s-a răs prea puțin, întrucât trebuiau rezolvate niște probleme grave. Dar a doua zi după Unire răsul s-a răspândit "ca o ploaie de funigei", pentru a-i zeflemisi pe "mandarinii" târgului politic. După credința lui Goga, Ardealul trebuia trecut prin "focul purificator" al unui mare umorist: un nou Caragiale, prezice poetul, va veni aici "să împletească cununi nepieritoare din zeflemelele curente și să ridice monumentul sclipitoare inteligente latine pe ruinele prostiei zgomotoase care cere astăzi răstignirea noastră...". [6]

După mai bine de 80 de ani se poate afirma că prezicerile lui Goga s-au adevărat numai în parte: zeflemeaua, de sorginte junimistă, a pătruns în toate mediile din Transilvania, dar nu așa cum o gândea și practica gazetarul de la *Țara noastră*. Ardealul nu a dat până astăzi un scriitor de statura lui Caragiale.

Asemănător lui Goga va proceda și Ghibu, răspunzând în *A doua scrisoare deschisă*, tot în stil maiorescian. Găsește punctul vulnerabil al adversarului în faptul că acesta îi contestă dascălului dreptul de a se ocupa de chestiuni politice, sfătuiindu-l să se întoarcă la Pestalozzi (la pedagogie).

Ca un adevărat polemist, Ghibu se apără cu abilitate, convertind acuzația adversarului într-un bumerang. Faptul că s-a ocupat și de treburi publice înseamnă că a procedat chiar în spiritul lui Pestalozzi, nicidecum că l-ar fi trădat. Acesta a fost nu numai un simplu dascăl "care să fi îmbălit veșnic la teorii între pereții școlii lui", [7] ci și un luptător, un deputat, militând pentru unificarea constituției elvețiene. Asemănător a procedat și dascălul sibian, în concepția căruia n-ar fi făcut un lucru cuminte dacă s-ar fi ocupat de pedagogia vechilor perși, de "realismul" lui Montaigne și de "naturalismul" lui J.J. Rousseau, în loc să se dedice "nevoilor neamului din care face parte și ale timpului în care trăiește". [8]

Există aici exprimată concepția de pedagog militant pe care a avut-o Onisifor Ghibu, și, așa cum apreciem cum se cuvine poezia mesianică a lui Goga, suntem îndreptățiți să-i acordăm credit și dascălului, adevărul fiind în acest punct mai mult de partea sa.

Scrisoarea se încheie cu speranța lui Ghibu că "vechile lor sentimente" nu vor putea fi distruse de "frecările trecătoare". Într-adevăr, polemica dintre cei doi intelectuali, atât de apropiați și care reflectă, în parte, și moravurile epocii, nu a degenerat, Goga nu a mai răspuns, ci, dimpotrivă, a participat la așa numitele "conferințe politice" de la Cluj, inițiate de Ghibu în ideea stăpîrii politicianismului partidelor și crearea unui "front democratic unic" în Transilvania. (*Inedit*)

Note:

1. Octavian Goga, *Ardealul se reface*, în *Țara noastră*, 1923, nr. 51, p. 1621-1622.
2. Onisifor Ghibu, *După cinci ani de la Unire...* Cluj, Tipografia Națională, 1924.
3. *Idem*, p. 8.
4. Vezi *Țara noastră*, 1924, nr. 10, p. 314.
5. Octavian Goga, *Zeflemeaua*, în *Țara noastră*, 1924, nr. 11, p. 318.
6. *Ibidem*, p. 320.
7. Onisifor Ghibu, *După cinci ani de la Unire...*, op. cit., p. 144.
8. *Ibidem*, p. 146.

ipote(nu)ze

Un ecorșeu al minciunii

Vasile Gogea

Aparută, mai întâi (în 2007), sub titlul *Imaginea care povestește - în comunism și postcomunism*, avînd la bază două capitole din teza proprie de doctorat, cu tema *Funcția narativă a imaginii de film*, noua versiune publicată de cunoscutul cineast documentarist-militant pentru memorie, adevăr și demnitate, Sorin Ilieșiu (autor al unor pelicule care au marcat anii 1990 nu numai în cinematografia de gen, dar și în procesul de structurare ale unei noi conștiințe civice într-o societate românească traumatizată de experiențele agonale ale unei tranziții postcomuniste lipsite de reperatele unei noi ordini axiologice și morale, precum *Apocalipsa după Cioran, Piața Universității - România, Vom muri și vom fi liberi, Monarhia salvează România* ș.a.) reia, amplificat, tema în *Infernul vîndut ca paradis* (Editura Junimea, 2012).

Absolut firesc (și tocmai prin aceasta remarcabil), datorită formației sale profesionale - un specialist al imaginii, pe de o parte, dar și a puternicei moșteniri culturale și morale - fiul unui preot greco-catolic hirotonisit de Cardinalul Iuliu Hossu -, pe de altă parte, cartea lui Sorin Ilieșiu îmbină cu talent două registre, complementare în fond, ale demistificării sistemului minciunii generalizate din regimul comunist, dar și din anii post-comunismului din România: *discurs riguros geometric și acompaniament afectiv discret*. Aflat, de la un capăt la altul al întreprinderii sale, în căutarea „imaginii care povestește”, autorul se ferește de o *disecție* rece și cinică a cadavrului molohului comunist, executînd, însă, cu precizie de chirurg plastic, un spectaculos *ecorșeu* al acestuia. Procedeu care este cel mai aproape de exigența de a găsi „ imaginea imaginii ” care nu este alta decît „ imaginea cuvintelor-imagini ”. Dînd deoparte *pielea* cosmetizată, Sorin Ilieșiu ne dezvăluie cu o exactitate necruțătoare adevăratul aspect al *țesuturilor, ligamentelor, grupelor de mușchi, rețelelor vasculare, articulațiilor și terminațiilor nervoase* care, ne dăm seama acum, abia mai susțineau în stare de funcțiune un organism aflat deja în descompunere. Rezultatul este o demistificare prin *arătare*, dezvăluire convingătoare și, la fel de meritoriu, generatoare de puternice emoții.

Cîteva subtitluri ale cărții, adevărate judecăți sintetice asupra fenomenului analizat, sunt semnificative și explicative într-o asemenea măsură încît aproape nu mai au nevoie de comentariu: „Iluzia minciunii verosimile”, „Iluzia perfectă - omul nou”, „Șansa eșecului”, „Realism socialist - pseudorealism”, „Lupta dintre bine și foarte bine”, „Anti-sinecdoca, întregul ca parte”, „Figuranți viageri” - pentru perioada comunistă, sau, în postcomunism, „Șansa întrebării”, „Trecut-prezent continuu, fără viitor”, „Regăsirea omului vechi”, „Imaginea imaginii”. Înțelegem ușor că nu e vorba doar despre natura, virtuțile și serviciile celei de-a șaptea arte în diverse regimuri, ci chiar despre „aventura” conștiinței omului sfîșiat între Infern și Paradis. Funcția terapeutică a unei asemenea cărți este evidentă. Adevărul are nevoie, pentru nu fi copleșit de minciună, de o continuă și lucidă anamneză. Ceea ce, cu o tenacitate uimitoare face de atîția ani Sorin Ilieșiu. El nu uită, și ne aduce și nouă aminte chiar „momentul

fondator”, generator al minciunii prin imagine: „După numai un an și jumătate de la revoluția bolșevică, Lenin a decretat (în august 1919): „Dintre toate artele, cea mai importantă pentru noi este cinematograful.” Troțki a argumentat și a conchis: „Cinematograful este un concurent nu numai pentru crîșmă, dar și pentru biserică”.”

Volumul este „dotat” și cu o substanțială biografie și bibliografie filmografică, impresionantă și acestea, în egală măsură. De asemenea, autorul a antologat un număr însemnat de opinii ale unor scriitori, analiști, lideri de opinie, „voci ale cetății” pe marginea demersului său, ceea ce-i conferă întreprinderii sale un plus de autoritate, dacă mai era nevoie. Voi cita fragmente doar din două asemenea evaluări critice:

„Ceea ce mi se pare cel mai important în cartea lui Sorin Ilieșiu este modul în care o teorie a funcțiilor manipulative ale filmului se naște din analiza foarte exactă și cvasi-exhaustivă a unei cinematografii luată ca „studiu de caz”, cinematografia românească din vremea comunismului - cu puținele sale reușite artistice și cu multele sale deșeuuri propagandistice. Onest până la capăt, autorul nu ezită să supună și propria sa creație aceleiași analize critice spectrale, aceleiași priviri lucide, transformând adesea vivisecția într-o la fel de nemiloasă autoscopie. O carte esențială pentru a înțelege ce a fost filmul ca „armă propagandistică” în vremea comunismului, /.../ o carte foarte bine scrisă, în care drumul de la imagine la concept și invers se petrece cu o naturalețe demnă de invidiat.” (Liviu Antonesei)

„Toată cartea de față este un manifest împotriva uitării. Împotriva resemnării și indiferenței. Împotriva ideii că o crimă sau mai multe pot rămâne nepedepsite. Când noi am obosit să mai strigăm Jos Comunismul și mergem să ne delectăm la concertele festivalului Enescu, Sorin Ilieșiu ne trage de mîneacă. Nu s-a terminat nimic, să fim vigilenți, nu vedeți cât rău și urât este prin lume. Când noi ne-am resemnat cu opțiunea democratică a majorității pentru un anume tip de compromis istoric, Sorin Ilieșiu vine și ne dojenește. Nu se poate, să nu cedăm!” (Bedros Horasangian)

Aș fi vrut să închei prin a spune că este o carte frumoasă, în raport cu grozăvia temei. Dar, îmi iau imediat seama și spun că e o carte necesară. Sorin Ilieșiu știe cel mai bine acest lucru, de aceea a și rescris-o, dîndu-i o arhitectură mai suplă, făcînd-o mai transparentă dar și mai impresionantă. Îndrăznesc să spun că această carte ar trebui să fie distribuită în toate școlile din România, ca auxiliar al orelor de istorie contemporană a României dar și ca „vaccin” al tinerilor la riscurile manipularilor de tot felul prin „noile” imagini care agresează retina încă „imatură” (sau necicatrizată după agresuni mai vechi) a omului captiv al iluziilor noii societăți.

Inutilă pagină de jurnal

Oana Pughineanu

Pe la 18 ani când am citit cărțuia lui Noica, *Mathesis sau bucuriile simple*, m-am lovit de una dintre ideile pe care autorul miza și pe care o reproduc aproximativ: când viața vine peste tine, tu trebuie să fii pregătit cu formulele. O geometrie interioară te va ajuta să faci față provocărilor și inconstanțelor "junglei logice" (o altă formulare a filosofului) în care ne naștem, suferim și murim. Desigur, după cum am mai mărturisit, nefiind capabilă să înțeleg, să simt sau să accept nici măcar un concept precum "micile bucurii ale vieții", formula lui Noica mi-a apărut extrem de insipidă. Imbecilitatea adolescenței mă făcea să văd în ea un soi de afront adus vitalismului pe care mi se părea că aș fi în stare să-l trăiesc, fără a-i găsi realmente o "justificare". Cu timpul, trecând de la educativele sentimentalisme către atrocitatea unor sentimente, am reluat mereu în minte formula lui Noica. Suspiciunea față de ea nu a dispărut niciodată. Deși mă îndepărtam de vitalismul nerod nu mi se părea că formula lui Noica ar fi altceva decât produsul unui idealism găunos. Nu mă vedeam în stare să găsesc între cele două "justa măsură". Am serioase suspiciuni că intelectualmente ea poate fi găsită de simpli "oameni între oameni", cei care nu sunt salvați nici de un talent special, nici de o nemaipomenită forță, capacitate de muncă, memorie sau alte binecuvântări precum o minte clară și o putere de sinteză ce le-ar permite să intre bine înarmați în lupta cu haosul cunoașterilor și apatia crescândă, ingrediente de bază a societății formată din "necunoscuți". Nu doar lecturile de psihanaliză sau cele legate de urmașele și contestatarele ei (psihologie cognitivă, NLP etc.) au cimentat această suspiciune. Științe mai "exacte" decât cele dedicate psihicului uman confirmă dificultatea de a găsi o "justă măsură" utopică: sociologii au evidențiat prin sute de experimente fenomenul numit bias de auto-complezență. Neuroștiințele au stabilit că pe lângă atât de celebrata plasticitate a creierului uman, "eul" se întreține printr-un mecanism vanitos extrem de extins, iar din această perspectivă, a supraviețui este de multe ori sinonim cu a fi orb, surd și mut față de tot ceea ce depășește "propria ogradă". Totuși, consider că, cel puțin pentru mine, găsirea "justei măsuri" a devenit cu timpul aproape o necesitate din motive puțin "romantice". Nu cred precum vechii greci că ar fi una dintre etapele de parcurs până să ajungem la contemplarea divinului (un divin rațional). Nu cred nici că ar fi o modalitate de a ne conecta în calitate de ființe purtătoare de "chip". Motivele mele sunt mult mai prozaice: din ce în ce mai des mă simt *obosită*. Multă vreme am crezut în mod eronat, am confundat din cauze livrești această oboseală fie cu *spleen*-ul, fie cu un soi de combinație fatală de bovarism și oblomovism care credeam că mă caracterizează. Am fost mereu propria-mi furtună într-un pahar cu apă, hibrid himeric de nostalgie față de simplitatea jocurilor copilărești cu reguli aproape pervers acceptate și dorințe fals evazioniste, pe cât de puternice pe atât de eșuate în vise simpliste. Emma Bovary și Oblomov combinau în mod mult mai "original" (dus la extrem) decât mine visul și dorința. Oblomov sufoca dorința sub visare (una dulce și bucolică), în timp ce Emma sufoca orice posibilitate a visului de a ieși din schema sentimentalismelor cu dorințe monstruos de intense.

Revelația acestei oboseli pe care o trăiam fără să o simt sau o simțeam fără să o trăiesc mi-a fost "ocazonată" de vorbele unei persoane mult mai înțelepte decât mine, care auzindu-mă în momentul unei lamentații legate de ceea ce mulți ar numi o

"situație ce trebuie înfruntată obiectiv", dar pe care eu am perceput-o ca pe o tragedie personală, mi-a spus cu un soi de dezarmantă încurajare: "Domnișoara Pughineanu, dar încă sunteți tânără! Până să ajungeți la vârsta mea o să mai treceți prin atâtea mizerii și rahaturi... Nici nu vă închipuiți!". După un scurt, dar aproape terapeutic hohot de râs mi-am dat seama, sau mai degrabă am fost lovită de *senzația* aceea specială, când ceea ce a fost înțeles (adică acceptat) la nivel intelectual se dizolvă parcă în fiecare celulă, provocând o reacție alergică, de luptă corp la corp cu tot ceea ce credeai că suporti, că se încadrează în limitele normale ale normalului. Un rar moment de luptă inclusiv cu vanitatea întreținută de "judecăți raționale" sau sentimentalisme (în funcție de umori), când îți dai seama cât de *obositor* este să te amăgești spunându-ți că sufletul tău e o curvă delicată, feliniană, o Maria "Cabiria" care își dă posesiunile și se dă pe sine fără a se mai da pentru un dram de autenticitate. Și cât de *obositor* e să închizi toate cărțile care îți construiesc o vanitate vană și oblomoviană de suflet frumos... cât

de *obositor* e să vezi cum renaște instantaneu sufletul tău de șobolan care crede ca "viața-i bună oricum" (vitalismul a fost mereu o ideologie pentru șobolani), la fel cum crede ca soarele va răsări și maine, chiar dacă de la apus. Ca doar și soarele ăsta... îl știm noi... nu face decât să execute niște ordine...

Am simțit brusc nevoia de a-mi "re-ontologiza" lumea, de a-mi striga socratic folosind pluralul unei comunități iluzorii: Dar ce facem noi, de fapt, aici fraților? Despre ce vorbim? Cât timp o să ne justificăm viața în detalii absurde reglementate la minut, conform unor planuri ascunse justificate oligofrenic și justițiar: "da pentru că da", "nu pentru că nu"? Nu e timpul să ne recunoaștem iremediabil proști și incapabili de a vedea hainele cele noi ale regelui? Mi-am dat seama că astfel de întrebări socratice apar de-a dreptul patetice într-o lume în care am fost învățați să edulcorăm orice suferință prin "jocuri strategice" sau "de rezistență". Rațiunea și justa măsură au fost reduse, ele însele, la niște patetisme, ajungând să fie practicate aproape stoic sau epicureic, în interior, într-o ataraxie. "Să nu te atașezi de nimic". Doar așa vei putea rezolva tot.

Vestitor I

traduceri

Poeme de Pablo Neruda

Pot scrie versurile cele mai triste

Pot scrie cele mai triste versuri noaptea asta.

Să scriu, de exemplu: "Noaptea e înstelată și tremură albastre, astrele îndepărtare"

Vântul nopții se învârtă în cer și cântă

Pot scrie versurile cele mai triste noaptea asta
Eu o iubeam și uneori mă iubea și ea.

În nopți cum e asta o găseam între brațele mele
Am sărutat-o de atâtea ori sub cerul infinit

Ea mă iubea, uneori și eu o iubeam
Cum să nu fi iubit imenșii ei ochi ficși

Pot scrie cele mai triste versuri noaptea asta
Să mă gândesc că nu-i a mea. Să simt că am pierdut-o

Ce importanță are dacă nu mi-am putut păstra iubirea.
Noaptea e înstelată și ea nu este cu mine.

Asta e tot. În depărtare cântă cineva. În depărtare.
Inima mea nu se resemnează cu pierderea ei.

Ca s-o aduc mai aproape privirea mea o caută
Inima mea o caută și ea nu este cu mine.

În aceeași noapte au albit până și arborii.
Noi cei de atunci nu mai suntem aceiași.

N-o mai iubesc, e-adevărat, dar cât am ținut la ea.
Vocea mea caută vântul ca să-i atingă urechea

A altuia. Va fi a altuia. Precum înainte de sărutările mele.
Vocea ei, trupul ei limpede. Ochii ei infiniți.

N-o mai iubesc, e-adevărat, dar uneori mi-e dor de ea
E-atât de scurt amorul și-atât de lungă uitarea.

În nopți precum asta o găseam între brațele mele
Inima mea nu se resemnează cu pierderea ei.

Chiar de-ar fi aceasta ultima durere ce mi-o provoacă
Și acestea ar fi ultimele versuri pe care le-aș scrie.

Walking around

Problema e că am obosit să fiu bărbat.
problema e că am intrat în ateliere de croitorie și în cinematografe
vlăguit, impenetrabil, precum o lebădă de păsle
plutind într-o apă de început și cenușă.

Mirosul frizeriilor mă face să plâng cu strigăte
Vreau doar odihna pietrelor sau a lânii,
pur și simplu nu mai vreau să văd stabilimente nici grădini
nici magazinașe, nici ochelari, nici ascensoare.

Problema e că m-am plictisit de picioarele și unghiile mele,
de părul meu și de umbra mea.
Problema e că m-am plictisit să fiu bărbat.

Cu toate acestea ar fi delicios
să înfricoșez un notar cu un crin tăiat
ori să dau morții o călugăriță cu o lovitură la ureche.

Ar fi frumos să merg pe stradă cu un cuțit verde
Strigând într-una până aș muri de frig.

Nu vreau să continui să fiu o rădăcină în tenebre,

inconstant, risipit, tremurând în vis,
până jos, în zidurile umede ale terrei
absorbind și gândind, mâncând în fiecare zi.

Nu-mi doresc atâtea nenorociri.
Nu vreau să continui să fiu rădăcină și mormânt,
doar subpământean, pivnița morților
amorițit, murind de vină.

Din acest motiv ziua de luni arde precum petrolul
când mă vede ajungând cu fața mea de pușcărie,
și șuieră pe drumul ei ca un cauciuc găurit
și face pași de sânge cald spre noapte.

Și mă străpunge în anumite unghiuri, în anumite case umede,
În spitale unde oasele ies pe fereastră
În anumite cizmării cu miros de oțet,
În străzi înspăimântătoare care se înfundă.

Sunt păsări colorate de sulf și intestine oribile
ce atârnă de porțile caselor pe care le urăsc,
există proteze uitate într-o cafea
există oglinzi
care ar fi trebuit să plângă de rușine și de frică,
există umbrele în orice loc și otrăvuri și ombilice.

Eu am mers pe jos calm, cu ochi, cu pantofi, cu furie,
cu ură,
trec prin birouri și ateliere de ortopedie
și coridoare unde lenjeria atârnă pe o sârmă:
șorturi, prosoape și cămăși ce plâng
cu leneșe lacrimi murdare.

Morții unui singur abis

Morții unui singur abis, umbre ale unei gropi
ale aceleia adânci, de aceeași dimensiune
cu măreția voastră
veni adevărata, cea mai arzătoare
moarte și de la pietrele găurite
de la capitelurile stacojii
de la apeductele ce urcă
vă veți abate precum o toamnă
într-o singură moarte.
Azi aerul golit nu mai plânge
nu vă mai cunoaște picioarele de lut
a uitat deja ulcioarele voastre ce filtrau cerul
când aținteau cuțitele fulgerelor
și copacul puternic ce fusese devorat
de zăpadă și tăiat de linii.

El ridică o mână ce căzu dintr-o dată
de la înălțime până la sfârșitul timpului.
Voi nu mai sunteți brațe de păianjen, fibre
subțiri, țesătură complicată
cât fusese s-a întâmplat: obișnuințe, silabe
roase, măști de lumină orbitoare.
Dar o veșnicie de pietre și cuvinte:
orașul se ridică precum o cupă în mâinile tuturor,
vii, morți, tăcuți, agitați
de atâtea moarte, un zid, de atâtea viață o lovitură
de petale de piatră: trandafirul veșnic, adăpostul:
acest recif andin de colonii glaciale.

Când mâna de culoarea lutului
se făcu lut și când pleoapele mici se închiseră
pline de ziduri aspre, înțesate de castele
și când fiecare bărbat se încurca în groapa sa
rămase exactitatea arborată:
înălțimea aurorii umane:
locul cel mai de sus unde e tăcerea:
o viață de piatră după atâtea vieți.

Nu erai tu, moarte serioasă

"Nu erai tu, moarte serioasă, pasăre cu pene de fier

aceea pe care bietul moștenitor al încăperilor
o descoperea între alimentele grăbite, sub pojghița
goală:

era ceva, o biată fărâma de frânghie distrusă:
un atom din pieptul care nu a mai venit la luptă
sau roua dură ce n-a mai căzut de pe frunte.
Era ceva ce nu poate renaște, o bucată
din micuța moarte fără pace și fără teritoriu.
un os, un clopot care a murit în el.
Eu am ridicat bandajele cu iod, mi-am scufundat
mâinile
în sârmanele dureri ce ucideau moartea.
Și n-am întâlnit în rană decât o explozie rece
care pătrundea printre vagile interstiții ale inimii."

Iubirea mea, dacă eu mor

Iubirea mea, dacă eu mor și tu nu vei muri,
iubirea mea, dacă tu mori și eu nu vei muri,
să nu-i lăsăm durerii loc mai mult:
nu există suferință mai mare decât cea pe care o
trăim.

Pulbere pe grâne, nisip pe nisipuri
timpul, apă rățăcitoare, vântul abia simțit
ne-a luat ca pe un grăunte zburător.
Am fi putut să nu ne găsim unul pe altul.

Această poiană unde ne aflăm
o, infinit mărunț! Să-l dăm înapoi.
Dar iubirea, iubirea aceasta nu s-a terminat:

e ca și cum nu s-ar fi născut,
fără de moarte, precum un râu prelung,
ce schimbă doar pământuri și buze.

În adâncul pământului

În adâncul pământului voi da la o parte
smaraltele ca să le zărești
și tu vei copia piroanele
cu o pană de apă mesageră.

Ce lume! Ce pătrunjel profund!
Ce corabie navigând în dulceață!
Iar uneori tu și uneori eu suntem topaze!
Totuși, o mai mare ruptură între clopote nu va fi.

Nici nu va exista ceva mai mult decât aerul liber,
merele duse de vânt,
cartea succulentă din foisor,

și acolo unde respiră garoafele
vom găsi un costum ce supraviețuiește
eternității unui sărut victorios.

Nu sta departe de mine

Nu sta departe de mine nici o singură zi, de ce,
de ce nu știu să-ți spun, ziua e lungă
și te voi aștepta ca în gară
atunci când undeva în altă parte adorm trenurile.
Nu pleca nici pentru o oră pentru că atunci,
în acea oră se unesc picăturile insomniei
și poate tot fumul ce cotrobăie casa
va ucide chiar și sufletul meu pierdut.

Oh, să nu ți se risipească trupul subțire-n nisip!
Oh, să nu-ți zboare pleoapele-n neant,
nu pleca, un minut măcar, adorato,

pentru că în acel minut te vei îndepărta așa de tare
că voi întreba în lungul și-n latul pământului
dacă te vei întoarce ori mă vei lăsa să mor.

Traducere de
Alice Valeria Micu

incidențe

Fericii prieteni ai omului

Horia Lazăr

Insolite, procesele în care au fost inculpate animale au fost puțin studiate. Cîteva cercetări recente (1) fac însă bilanțul unei practici judiciare neobișnuite, ce înzestrează cu răspundere ființe pe care, începînd cu Descartes, raționalismul occidental le va reduce la condiția dispozitivelor mecanice, lipsite de suflet.

Între 1120 și 1866, din totalul de 90 de procese ecleziastice repertoriare de Jean Réal, rezervate dăunătorilor sălbatici ale căror ravagii sînt asimilate calamităților naturale, perturbărilor meteorologice și „flagelurilor” – expresie a mîniei divine împotriva omenirii căzute în păcat – și defășurate pe o arie geografică întinsă (Franța, Elveția, Germania și Italia), inculpații cel mai des întîlniți au fost gîrgărițele (14 procese), lăcustele (11), omizile (10), șobolanii (7), viermii albi (5), melcii (4), muștele (3), lipitoarele (2), cărăbușii (2), cîrțițele (1), delfinii (1). Reconstituind structura acestor procese, Catherine Chêne constată următoarele: 1. schema proceselor colective intentate de tribunalele episcopale („oficialități”) unei întregi specii de dăunători e fixă: acuzarea inculpaților, pledoaria părților, sentința. Sub influența tradițiilor orientale, ultima putea fi excomunicarea, arată Jean Delumeau (2). Pentru a spori presiunea actului de justiție, unii autori asimilează blestemul cu excomunicarea. În ce privește exorcismele, ele sînt practicate, observă Delumeau, în secolele XIV-XVI, ca răspuns la spaimile populare ce vedeau în invaziile de ființe vătămătoare prezența diavolului, rîndindu-se în secolul al XVII-lea și revenind în epoca Luminilor; 2. blestemul e ambivalent (3): sub forma imprecăției veterotestamentare, el apare ca o sancțiune judiciară (excluderea vinovatului din societate, solicitînd uneori omorîrea lui), în vreme ce blestemul-anatema îl dă pe criminal pe mîna diavolului, fără a cere uciderea. Evident, anatema nu trebuie confundată cu excomunicarea; 3. într-un amestec de demonologie și judiciarism, paraziții sînt uneori tratați ca demoni, fiind supuși ca atare acuzării și exorcismelor (4). Prin aceasta, cadrul juridic apare ca o prelungire și o generalizare a ceremonialului liturgic de exorcizare, îndeosebi în regiunile alpine, leagăn al vînătorilor de vrăjitoare, în care sentințele pronunțate împotriva acestora repetă ritualul de exorcizare; 4. în credințele medievale, a căror sursă e *Cetatea lui Dumnezeu*, viermii, creaturi imunde, se reproduc prin naștere spontană, adică prin puterea materiei; motiv pentru care Augustin salvează de potop doar animalele ce se înmulțesc prin împerechere, nu și pe cele ivite din materia inertă (muștele, albinele) – o retratare în registru creștin a opoziției aristoteliciene dintre larvă (animal imperfect) și insectă, ce va justifica condamnările recurente ale viermilor, îndeosebi ale „viermilor albi”, larva cărăbușului (5); 5. într-o supralicitare ce combină infrațiunea penală cu cea sacramentală, larvele vor fi acuzate de distrugerea recoltelor, dar și de sacrilegiu (împiedicarea oamenilor de a-și plăti dijele); 6. ancorate în cadru penitențial (procesuni, posturi, pomeni date săracilor), procesele împotriva dăunătorilor au o conotație pedagogică: ravagiile cauzate de insecte, viermi, rozătoare sînt avertismente lansate de Dumnezeu păcătoșilor și semne ale iritării divine, într-o logică a opoziției dintre păcat și iertare conform căreia Dumnezeu preferă să-i ierte pe cei nevrednici, nu să-i pedepsească. Sentințele de expulzare dictate împotriva animalelor rezumă astfel hotărîrea de a restabili ordinea în sînul creației prin instituirea de frontiere precise între umanitate și viermuiala promiscuă a ființelor lipsite de rațiune. Privilegiind interpretarea greacă a lumii (natura e

pentru om) și îndepărtînd iudaismul (natura e mărturisirea vie a gloriei lui Dumnezeu), „utilitarismul antropocentric” (6) al teologilor medievali și al celor de la începuturile modernității îl scot pe om din natură, făcînd din el un acuzator în procesele împotriva dezordinii. Indiferența etică la suferința animalelor va expune sălbăticiunile intervenției dominante a omului, care le va exila în păduri și în locuri sterpe, neprimitoare, prin sentințe judiciare care ne pot face să surîdem. Una dintre ele, pronunțată în dioceza Lausanne la începutul secolului al XVI-lea, precizează în acest sens: „[...] condamnăm animalele fără simțire în persoana celui ce le reprezintă [=avocatul lor] să nu mai roadă bunurile comestibile producînd pagube printre fructele destinate nevoilor oamenilor, și să plece în locuri neroditoare sau acoperite cu păduri, unde nu vor putea aduce stricăciuni [...], ducînd acolo viața potrivită animalelor” (7). Expulzarea animalelor, percepute ca dăunători colectivi și ca pericol la adresa civilizației e simultană cu expansiunea economică medievală, axată pe exploatarea mediului agricol-vegetal și pe domesticirea unor specii de animale utile în gospodărie: un proiect în care dominarea și transformarea naturii indică transformarea interioară a omului și schimbarea sensibilității și a atitudinilor față de mediul ambiant. Verdicturile de alungare și exilare comportă totuși nuanțe: dacă unele le refuză animalelor orice drept asupra naturii cultivate, altele le atribuie necuvîntătoarelor expulzate terenuri detașate din

proprietățile comunelor sau cedate de persoane particulare (8).

La polul opus, din 135 de procese civile desfășurate între 1266 și 1846, 51 au adus în fața judecătorilor porci și scroafe, 29 cai și iepe, 13 vaci, 8 cîini, 4 tauri, 3 capre și cîte unul o oaie și un cocoș, arată J. Réal. De data aceasta, avem de-a face cu procese de drept comun în care reperarea și definirea actelor înlocuiește căutarea motivelor. În devălmășia acuzațiilor îndreptate împotriva porcinelor (cele mai numeroase, arată M. Pastoureau, chiar dacă arheozoologia nu a descoperit numeroase depozite de oseminte porcine (9), justiția condamnă un *alter ego* al omului. M. Pastoureau subliniază similitudinea anatomică dintre om și porc. Porcul e mai apropiat de ființa umană decît ursul (care, se presupune, copulează ca omul) și maimuța (a cărei proximitate față de om e semnalată doar începînd cu secolul al XVIII-lea). Disecția corpului uman fiind interzisă pînă nu demult, școlile de medicină din Evul Mediu și din perioada modernă au studiat dispunerea internă a organelor făcînd disecții de porcine, iar medicina contemporană utilizează țesuturi și organe prelevate de la porc pentru confecționarea de pansamente și în grefe. Umanizat mai mult decît alte viețuitoare, porcul va plăti un preț pe măsură: cum prezența lui în gospodărie a produs neîncetat accidente, acestea l-au adus în repetate rînduri în fața justiției. Reprimării sporite a animalelor din gospodărie, al căror delict e individualizat și tratat cu instrumente juridice proprii proceselor în care protagoniștii sînt ființe umane (în 1457, arată M. Pastoureau, o scroafă interogată cu duritate a mărturisit sub tortură (!) că a ucis un copil de cinci ani, pe care l-a mîncat mai apoi cu cei șase purceluși ai ei, 10), îi răspunde o indulgență crescută în ce privește convocarea la proces și penalizarea

Marionete IV

dăunătorilor colectivi (larve, viermi, insecte, paraziți), asupra cărora nu planează niciodată amenințarea execuției capitale și care vor fi doar alungați în regiuni inospitaliere, fiind uneori răsfățați prin artificii procedurale neașteptate. Astfel, în procesul intentat cărașușilor în 1478, la Berna, judecătorul ecleziastic ordonă ca viermii să fie reprezentați printr-un curator (11) (o persoană însărcinată cu administrarea intereselor alteia, în general un minor). Descriși de Felix Hemmerlin, autorul a două celebre tratate despre exorcisme, primul redactat în 1451/1452, al doilea în 1456/1457, ca „ființe mici” și „tinere”, paraziții, asimilați persoanelor cu răspundere suspendată (minorii, nebunii), vor fi scutiți de a se prezenta în fața curții.

În epoca Renașterii apare un curent de simpatie pentru necuvântătoare, foarte activ în viitoarea dispută filosofică asupra „sufletului animalelor” din veacul al XVII-lea, ale cărei rădăcini se află în Antichitate. Primele lui ecouri se vor regăsi într-o serie de procese ce pun în scenă specii acuzate colectiv – procese în care apărarea animalelor e luată foarte în serios de magistrați. Rezumând o dezbatere în curs și adoptând o metodă comparatist-diferențialistă (deosebiriile dintre un om și altul sînt mai mari decît cele dintre un animal și altul), Montaigne afirmă, la sfîrșitul secolului al XVI-lea, identitatea de natură a omului și a animalelor, opțiune întărită prin argumente de proveniență sceptică: avînd în vedere marea diversitate a naturii cum poate fi fixată frontiera dintre om și animal? Ce îi e „propriu” omului și ce îl distinge structural de animale? Cultivînd o antropologie a neasemănării („acum sînt unul, peste puțin timp [voi fi] altul”) contrară teologiei augustiniene, Montaigne va inversa ierarhiile prestabilite și va face din animal modelul naturalității, al sociabilității și al simplității conduitelor și reacțiilor. Redefinind animalitatea ca reper al înțelepciunii (*«s'abêtir pour s'assagir»*: „trebuie să fim asemenea animalelor dacă vrem să fim înțelepți”), moralistul relativizează relațiile interumane și condiționările sociale, supunînd unei analize corozive cultura ierarhizărilor. Angajat pe drumuri ocolite (animalele cunosc și ele viciile, mai ales cele domesticite, precum cîinii, care în lașitatea lor mușcă pielea sălbăticiunilor ucise, pe care nu au îndrăznit să le atace în timpul vînătorii), Montaigne arată că izvorul perversiunilor e omul (care a domesticit cîinele) și, mai ales, că „rătăcirile” animalelor dovedesc faptul că sînt, ca și omul, ființe înzestrate cu voință. Or, cine are voință știe ce alege. Pe de altă parte, expresia feței și privirea nu sînt criterii care disting omul de animal, cum credea Platon, reluat de Levinas; ele sînt un operator de diferențe în sînul ființei vii, în care omul și animalul își schimbă pe rînd locul. Tot în registru semiotic, Montaigne afirmă, în bună tradiție sceptică, că animalele produc o „vorbire interioară” – acolo unde stoicii nu acordau atenție decît discursului uman, proferat, materializat în cuvinte -, a cărei dificultate majoră stă în faptul că e greu de tradus pentru om. În concluzie, „cultura” e numele de împrumut al barbariei și al intoleranței, pe care finul observator care a fost Montaigne le opune, într-un capitol celebru al *Eseurilor*, bunelor moravuri ale canibalilor. Denunțînd inumanitatea „omului superior” printr-o tratare sceptică a animalității, moralistul Renașterii franceze refuză universalitatea antropologică și unitatea de esență a speciei umane.

Prelungind penalizarea dăunătorilor ce trăiesc în sălbăcie și a agresorilor domestici - uneori dublînd-o -, istoria economică a animalelor întregeste tabloul unei lumi a necuvîntătoarelor supuse omului și alinate nevoilor sale schimbătoare. Abordînd spațiul francez, cercetările lui Éric Baratay pun în lumină modul în care „civilizația animalelor” – inventată de om -, ce le-a cooptat pe acestea, vreme de secole, în producția de bunuri și de servicii, făcînd din ele un instrument al bunăstării individuale și al prosperității

Echilibru fragil

sociale, s-a preschimbat, îndeosebi după 1950, într-o lume în care animalele – răsfățate, ocrotite, introduse în intimitatea familiei și înzestrate cu atribute umane, îndeosebi feminine (gingașie, fidelitate, sensibilitate, respect față de celălalt) și devenite, printr-o stranie răsturnare a perspectivei, modele de comportament „natural” vrednic de urmat -, ocupă habitatul uman și schimbă percepția de sine a individului cu repere slăbite, aflat în căutarea împăcării cu sine. Începînd cu secolul al XVIII-lea, concepția utilitaristă a vieții de zi cu zi a înrolat animalele în variate proiecte productiviste. Diversitatea cumulativă a funcțiilor rezervate celor domestice (12) (hrănirea populațiilor, tractarea, protejarea gospodăriei, ghidarea infirmilor, distracția copiilor și a participanților la sărbători, întrecerile „sportive” sau înfruntările sîngeroase dintre necuvîntătoare) se șterge tot mai mult în societatea postindustrială de consum. În elanul expansiunii industriale, secolul al XIX-lea a impus imaginea polivalenței animalelor aflate în slujba omului (13), chiar dacă în sînul unei specii apăreau subspecii specializate: bovinele serveau la arat, tractare, producerea cărnii și a lactatelor; ovinele la fabricarea brînzeturilor și la îngîrșarea pămîntului; caii la tractare, în război, în mine și la paradele festive; cîinii la pază, vînătoare, eliminarea unor deșeuri și transportarea accidentaților sau a unor mărfuri. Dezvoltarea sistemelor și rețelelor de comunicații (drumuri, căi ferate, servicii poștale, transport urban în comun al persoanelor) va reduce însă prezența animalelor în unele din aceste îndeletniciri, cantonîndu-le totodată în utilități specifice. Pe de altă parte, noile obiceiuri alimentare (consumul generalizat de lapte, ce nu putea fi băut decît proaspăt, spre deosebire de produsele lui derivate, demarează după 1800), diviziunea unor activități economice în funcție de rentabilitate (după 1850, cererea tot mai mare de carne și lapte îndreaptă șeptelul bovin spre producție,

îndepărtîndu-l de tractare și de munca cîmpului), variațiile gustului și ale modei (îmbrăcămintea din piele, lînă și blană revine la începutul secolului al XIX-lea, odată cu renunțarea treptată la mătase, devenită din material de confecții prestigios unul comun datorită fabricării ei industriale), nevoile estetice, dorința de cunoaștere a ținuturilor îndepărtate și de petrecere a timpului liber (cu ocazia tîrgurilor sînt instalate circuri și menajerii ambulante iar grădinile zoologice din orașe egalează în renume muzeele, liceele și teatrele, în vreme ce pasiunea curselor hipice și a pariurilor ce le însoțeau antrenează pături tot mai largi ale populației) redesenează tabloul în mișcare al practicilor sociale legate de animale. Astfel, sensibilitatea la imaginea cadavrelor expuse în fața măcelăriilor ca niște trofee sîngerinde pentru a atrage clienții va aduce interzicerea acestui obicei în 1880, din motive de igienă. Decupate cu grijă, hălciile de carne vor fi îngîrșate pe categorii, în ansambluri decorative masive. Tot la acest capitol trebuie semnalată extinderea ecarisajului, în condițiile în care consumul de carne sporit produce reziduuri numeroase iar diversificarea animalelor necomestibile din orașe (cai, măgari, cîini, pisici) pune problema incinerării rapide a cadavrelor. În sfîrșit, sensibilitatea olfactivă a elitelor urbane va stimula elaborarea de taxinonii savante (mirosuri locale, provenind din deșeurile de la abatoare, tăbăcirea pielii și ecarisaj; mirosuri care se transmit departe, precum cele ale grăsimilor topite și al uleiurilor distilate; mirosuri ce se răspîndesc radial – cele ale îngîrșămintelor organice fermentate (14).

Perceperea animalelor ca purtătoare ale unei distincții sociale generează ierarhizări inedite printre proprietarii sau stăpînii lor. Înainte de a Treia Republică, în Franța diferența dintre bogați și săraci era asimilată celei dintre cei de posedau sau nu vite.

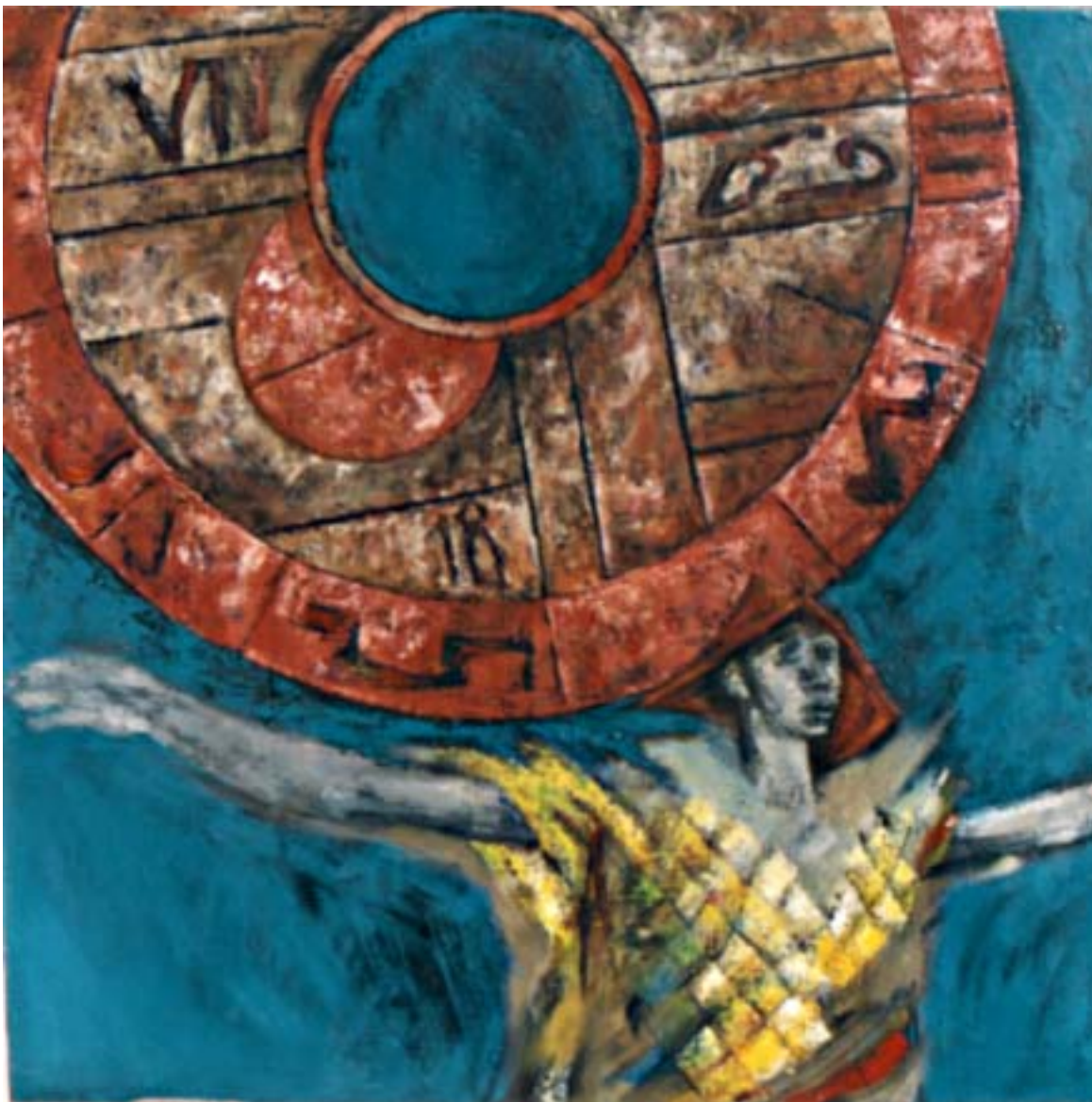
În jur de 1870, apare o altă diferențiere: între proprietarii de vite mari (bovine, cai) și de vite mici (oi, capre, porci); de asemenea, între cei ce aveau animale de tractare și ceilalți – ultimii fiind siliți să apeleze la cei dinții la nevoie. În ce privește alimentația, în orașe se consuma mai degrabă carne de vită, de oaie, de pasăre și pește; la țară, porc uscat și sărat, adoptarea modelului rural de alimentare în vreme de criză fiind socotită o decădere socială (15), în vreme ce grija pentru propria imagine – narcisism subtil, care nu se reduce la obsesia burgheză a capitalizării și a posesiei prin acumulare (16) – reînvie străvechiul obicei al creșterii animalelor de companie. Atestată din Antichitate, această practică se va extinde, începând cu secolul al XVIII-lea, în sate și în medii sociale variate (nobili, burghezi, comercianți, meseriași, lucrători), ale căror preferințe sînt precis codificate. Aristocrații și burghezii introduc în intimitatea căminului papagali și maimuțe; mica burghezie citadină și clasele populare din orașe își împodobesc casele cu colivii vesele, pline cu păsări exotice, iar meseriașii, muncitorii și soldații recuperează prestigiul aristocratic al cîinelui (asociat vînătorii), foarte prezent în viața lor cotidiană sub chipuri diverse: prieten al copiilor, paznic al gospodăriei, animal de tracțiune ușoară.

Adevărată răscruce a „civilizației animalelor”, motorizarea vehiculelor și electrificarea transporturilor vor schimba din temelii raporturile omului cu necuvîntătoarele. Îndepărtat de la tracțiunea în orașe și în mine, calul va fi destinat exhibării sportive (echitație, curse). Înlocuirea materiilor animale cu materiale minerale și sintetice „curăță” industriile de mirosuri organice iar în abatoarele împinse spre marginea orașelor meseria de sacrificator de animale e distinctă de cea de măcelar - persoana care decupează savant animalul tăiat. Eliminate de pe străzile orașelor de biciclete, automobile, motociclete și camioane, turmele vor fi transportate la abatoare în echipaje special amenajate. Simultan, grajdurile urbane devin garaje sau chiar apartamente iar micile crescătorii de păsări din curți și din pivnițe dispar pe rînd. Expuse cu gust și virtuozitate, ambalate prin proceduri sofisticate, cărnurile destinate alimentației dobîndesc o transparență ireală, care face ca diferențele dintre produsele proaspete și cele congelate să se estompeze, în vreme ce riturile publicitare acreditează iluzia că în farfuria consumatorului nu se află un animal mort (ucis), ci o materie restauratoare de sinteză, neutră, eliberată de germini patogeni, vitrificată, care, introdusă în distribuția de masă, hrănește și regenerează în același timp. Într-un dispozitiv multipolar, exploatarea produselor animale, completată de tratarea lor sintetică și de masificarea punerii lor în circulație, îndepărtează animalul de om, îl dematerializează și îl fixează într-o constelație de imagini deschise spre virtualizare: un proces simetric celui prin care animalele de companie – șeptelul postmodern, instalat în rezidențe înstărite cu aer de cotețe de lux -, a căror viață comună cu proprietarii lor desenează utopia regnului unic, nu fac decît să ilustreze ambiguitatea relației omului cu ele: o repulsie cu rădăcini sacre transpusă într-o atracție în care bunăvoința filantropică și vulnerabilitatea cu coloratură patologică se învecinează.

NOTE

(1) Catherine Chêne, *Juger les vers. Exorcismes et procès d'animaux dans le diocèse de Lausanne (XVe-XVIIe s.)*, Cahiers lausannois d'histoire médiévale, Lausanne, 1995; Michel Pastoureau, *O istorie simbolică a Evului Mediu occidental*, [2004]. Traducere din franceză de Em. Galaicu-Păun, București/Chișinău, Cartier, 2004; Jean Réal, *Bêtes et juges*, Paris, Buchet/Chastel, 2006.

(2) Jean Delumeau, *Rassurer et protéger. Le sentiment de sécurité dans l'Occident d'autrefois*, Paris,

Timpul arlechinului

Fayard, 1989, p. 62-64.

(3) C. Chêne, *op. cit.*, p. 13, n. 32.

(4) *Ibid.*, p. 17. Asimilarea muștelor cu paraziții dovedește nesiguranța autorilor în materie de zoologie. Astfel, în 1518 orașul Neuchâtel a deschis un proces împotriva unui parazit viticol numit „muscă care strică viile”. În alte procese, muștele (germ. *fliegen* sau *musche*, din lat. *musca*) sînt făcute răspunzătoare de distrugerea fructelor și legumelor (*ibid.*, p. 43).

(5) În latină, viermii sînt desemnați prin cuvintele „*vermes*” și „*bruci*”. În Evul Mediu, „*brucus*” – termen de origine greacă ce desemna o specie de lăcustă – e polivalent: el se referă la larva lăcustei, la lăcusta-insectă și chiar la omidă (C. Chêne, p. 42, n. 4 și anexele 7 și 10, p. 147 și 151-154).

(6) *Ibid.*, p. 110.

(7) Citat în C. Chêne, p. 171 (anexa 17). Într-un studiu consacrat pădurii, Jacques Le Goff arată că cele mai vechi atestări ale cuvîntului „pădure” (*forestis* sau *foresta*, care se va impune în franceză, engleză și germană, luînd locul lui *silva*, păstrat în italiană și spaniolă) – primul text în care apare e din 648 – asociază imaginea unui mediu natural vast și misterios cu cea de singurătate („Pustia-pădure în Occidentul medieval”, în *Imaginarul medieval*, [1985]. Traducere și note de Marina Rădulescu, București, Editura Meridiane, 1991, p. 105). De altfel, cuvîntul francez *gastine*, utilizat începînd cu secolul al XII-lea, provine din latinescul *vastum*. Loc de refugiu pentru sihaștri și, mai tîrziu, de exil pentru animalele dăunătoare, pădurea medievală instituie noi moduri de viață (frugalitatea, tîlhăria, reculegerea), deplasînd totodată reperele imaginarului cultural. Dacă Antichitatea cultiva opoziția oraș/sat (*urbs/rus*) și pe cea dintre urbanitate și rusticitate, dualitatea natură/cultură va fi exprimată, în Evul Mediu, prin diferența dintre ceea ce e construit, locuit și cultivat (oraș, castel, sat) și locurile sălbatice (pădurea, insulele îndepărtate și izolate de lume, echivalente cu deșertul biblic oriental) – altfel spus printr-o nouă alternativă socio-antropologică: viața în grup/viața solitară (*ibid.*, p. 116). În acest context, excluderea animalelor din spațiile cultivate și de cultură

(cîmpurile fertile, gospodăriile și societatea umană) îmbracă forma reclusiunii forțate.

(8) C. Chêne, *op. cit.*, p. 112-113.

(9) Proverbul „în porc totul e bun” poate explica puținătatea osemintelor. Oasele de porc servesc la prepararea unor produse domestice și artisanale (săpunuri și, îndeosebi, cleiuri).

(10) M. Pastoureau, *op. cit.*, p. 35.

(11) C. Chêne, *op. cit.*, p. 85.

(12) Proces îndelungat, domesticirea diferă de îmblînzire, care o precedă permițînd dresarea, arată Robert Delort într-o analiză minuțioasă (*Les animaux ont une histoire*, [1984], Paris, Seuil, col. „Points histoire”, 1993, p. 148-168). Domesticirea e consecutivă transformării vînătorii haotice în vînătoare selectivă a unor cirezii migratoare, urmată de sedentarizarea acestora în spații delimitate, de supravegherea și de reproducerea lor în mediu uman. Păsările de curte și hamsterii, viermii de mătase și șerpii din apartamente, cîinii și albinele sînt etichetate, toate, ca „domestice”, în scenarii în care consumul alimentar (ingerarea unui animal mort, punctul de plecare al domesticirii) se eclipsează tot mai mult în fața celui cultural (exhibarea unui animal viu).

(13) Éric Baratay, *Bêtes de somme. Des animaux au service des hommes*, [2008], La Martinière, col. „Points essais”, 2011, p. 22.

(14) *Ibid.*, p. 81.

(15) *Ibid.*, p. 89.

(16) Uneori, arată É. Baratay, preocuparea pentru imagine e contrară principiului de rentabilitate. Înainte de 1914, aureola ce-i înconjură pe posesorii de animale de tracțiune era atît de mare încît o parte dintre cei ce nu aveau astfel de echipaje încercau să și le procure cu orice preț, chiar dacă exploatarea lor, redusă prin creșterea numerică, nu era rentabilă (*ibid.*, p. 88).

În țara oglinzii

Lewis Carroll
Morsa și dulgherul

Pe mare soarele lucea
În plină măreție;
Și tare mult se străduia
Valul lucios să fie.
Și asta chiar ciudat era,
Noaptea fiind târzie.

Luna lucea țâfnoasă-n cer,
Căci, soarele, zicea,
Ce-o fi cătând pe-aici, stingher,
Când gata-i treaba sa? „E necioplit, nu-i cavalier,
Să-mi strice chefu-așa!”

Și marea udă rău era,
Nisipul foarte-uscat.
Pe cer un nor nu se zărea,
Că nu era-nnorat.
Și nici picior de păsărea
Pe sus n-ar fi zburat!

La braț cu Morsa, cumpănit,
Dulgherul se plimba.
Nisipului îngrămădit
De jale îi plângea.
„O, de-ar putea fi curățit,
Ce bine-ar fi!” zicea.

„De șapte slujnici, zi de zi,
L-ar târnui de zor,
O jumătate de-an, precis,
Crezi c-ar avea vreun spor?”
„Nici gând!” Dulgherul a decis,
Plângând sfâșietor.

„O, stridii, hai să ne plimbăm!”
(Morsa găsi motive).
„Și între timp o să purtăm
Discuții constructive.
Câte un braț o să vă dăm
La patru dintre dive!”

Dar baba stridiei-l privi,
Fără un cuvânt să lege.
Din capul greu, încet, clinti,
A nu, se înțelege,
Să zică vrând, c-a se urni
Din banc, i-o fără-de-lege.

Dar patru stridii june, -ndat
Veniră-n grabă mare.
Cu straiul proaspăt curățat
Și ghetete sclipitoare,
Și asta chiar că fu ciudat,
Că ele n-au picioare!

Și încă patru stridii le
Urmără-n pas săltat,
Și alte patru, și-altele
Porniră de îndat',
Și țopăiau cu sutele
Prin valul înspumat.
Dulgherul și cu Morsa-au ras
Juma' de milă, groasă,
Și-apoi pe-o stâncă ei s-au tras,
Cât trebuia de joasă.
Și stridiile, la popas
S-au pus, în coadă deasă.

„E vremea-acum,” Morsa vorbi,
Să prindem a dezbate.
Avem la ordinea de zi
Probleme variate.
Papuci, vapoare, verze, și
Regi și peceți cerate.

Și-n față eu vă scot acu'
Problema cea mai mare:
Să hotărâm de au sau nu
Purceii aripioare!”
„Adastă-un pic acum și tu”,
Ele au dat strigare,

Că multora nu le-ar prii
Atâta alergare,
Și-unde mai pui că suntem și
Cu toate rotunjoare?
„E timp!” Dulgherul le vorbi,
Și-i mulțumiră tare.

„Un codru zdravăn,” Morsa-a zis,
„De pâine-ar trebui!
Piper și-oțet pe lângă ea,
Ce minunat ar fi!
Ei, sunteți gata, stridii dragi,
Că vrem a ne hrăni!”

„Dar nu cu noi!” ele-au strigat,
Simțind că e albastră.
„Că prea rapid voi ne-ați purtat,
Peste puterea noastră!”
„Ce mai tablou!” Morsa-a notat,
„Vremea-i de partea noastră!”

„Ce bune-ați fost, de a veni,
Și ce frumoase toate!”
Dulgherul doar atât rosti:

„Mai taie-mi o bucată!
Aș vrea mai receptiv să fii,
Te-am mai rugat o dată!”

„E o rușine!” Morsa-a zis,
Cu spirit combativ,
„Că le-am adus până aici
În trap coercitiv!”
Dulgherul nu a zis decât:
„Vreau untul mai masiv!”

„Cât vă deplâng!” Morsa zicea,
„Cu simpatia toată!”
Și, suspinând, mereu lua
Cea mai mare bucată.
În timp ce strașnic lăcrima
-N batista udă toată.

„O, stridii,” zise-ntr-un sfârșit
Dulgherul, „ați fost plimbate,
Ceasul întoarcerii acum
La bancul vostru bate!”
Dar n-a răspuns măcar un glas
Din stridiile-adunate;
Și-abia acum că fu ciudat!
Că le-au mâncat pe toate!

(din *Through the Looking-Glass -
Alice în Țara Oglinzii*)

Traducere de
Cristina Tătaru

Portret

balet

Casse-noisette

Balet la Opera din Cluj

Alexandru Iorga

Regizorul-coregraf Vasile Solomon nu se dezmente. Într-o perioadă relativ scurtă, a venit cu trei balet de nuanțe diferite și, în același timp, de mare succes. Este vorba de *Copelia*, *Giselle* și *Anotimpurile* lui Vivaldi. Iar acum – a patra premieră: *Casse-noisette*, *Spărgătorul de nuci*. Și avem convingerea că va urma și cea de-a cincea, cea mai eclatantă – putem spune – din repertoriul clasic universal. Dar despre asta, ceva mai la vale.

Acum, *Spărgătorul de nuci*. Balet-feerie în două acte și trei tablouri, libret de Marius Petipa, după versiunea lui Alexandre Dumas și a basmului lui E. T. A. Hoffman, muzica P. I. Ceaikovski. Premiera absolută a avut loc la Teatrul Mariinski din Sankt Petersburg, *Spărgătorul de nuci* fiind montat apoi pe toate scenele de prestigiu din Europa și nu numai. Și continuă să fie inclus în repertoriul marilor balet. Normal că nici regizorul-coregraf Vasile Solomon nu putea ignora acest fapt, și astfel *Spărgătorul de nuci* revine pe scena Operei Naționale Române din Cluj. Am spus revine, deoarece Vasile Solomon a mai montat acest balet, la aceeași instituție, în 1982.

Discursul coregrafic se etalează exclusiv prin dans. Subiectul se pretează. Într-o familie, în seara de Crăciun, se aduc daruri. Printre acestea – jucării

care, pornite cu cheia, prind viață. Aici este cazul să facem o succintă incursiune istorică. Marele coregraf, nonagenarul genial marius Petipa, francezul Marius Petipa – principalul creator al școlii ruse de balet (dar despre asta cu altă ocazie) – fiind om de scenă, l-a determinat pe Ceaikovski ca în baletele lui, spre amplificarea succesului, să includă muzică dinamică pentru variate dansuri de caracter, atât de savurate de public. Știa Petipa bine ce știa. Altfel, bunăoară, unde ar fi *Lacul lebedelor* fără actul trei? Fără dansurile napolitan, ceardaș, mazurca, spaniol și *Lebăda neagră*? După el s-au luat și alții, ca Prokofiev cu a lui *Cenușăreasă*, trimitându-l pe Prinț cu pantoful în mână să-și caute adorata – pretext de dansuri variate, dinamice, cu priză la public. Ca să nu mai vorbim de Mincus, cu *Don Quijote* – dans de la început până la sfârșit. Se simte și aici influența lui Petipa. Adevăratul om de teatru trebuie să simtă lucrurile și prin prisma spectatorului, nu numai prin aceea a specialistului.

În *Spărgătorul de nuci* avem valsul fulgilor de nea, valsul florilor, dansul arab, dansul spaniol, dansul rusec, dansul chinezesc etc. Dansuri realizate în combinații inedite, bine armonizate și plăcute privirilor. Ca să nu mai vorbim de marele

adagio! Rarisim și pe marile scene ale lumii. Combinații cu treceri aeriene dintr-o poză în alta, toate fermecătoare și de o încântătoare expresivitate. Vasile Solomon se întrece pe sine, dar și pe alții. Adevărat că și are cu cine. Prima balerină Andreea Jura, cu talia ei mică, și totuși cu un corp de top-model, cu elasticitatea, curajul, siguranța tehnică și expresivitatea ei plină de candoare, te transpune în acea lume mirifică a sublimelor senzații fără nume. E drept, și partenerul ei, Dan Haja, este de valoare absolut corespunzătoare. Are alură scenică, siguranță tehnică și mai ales forță.

La realizarea spectacolului au mai contribuit dirijorul József Horváth, scenograful Valentin Codoiu, asistentul coregraf Anca Opreș Popdan, iar în scenă s-au distins Mayura Misawa, Marius Toda, Monica Pinteș Martin, Romulus Petruș, Vlad Maier, Augustin Gribincea, Octavian Pop Marc, Daniela Drăgușin, Laura Pop și întreg corpul de balet.

Și acum să revenim la subiectul atacat la început și lăsat în suspensie. Este vorba de *Lacul lebedelor*. Publicul clujean are nevoie de acest spectacol, are nevoie ca acest balet să fie inclus în repertoriul permanent al Operei Naționale. Dovadă stă interesul pe care-l provoacă trupe străine venite cu improvizații de turneu și cu bilete la suprapreț, care fac săli acceptabile. Și atunci? De ce să ne tot dăm pe mâna altora? Prime balerine avem, două. Prinț trebuie să fie. Vrajitor, în două opere, se găsește, la fel Bufon și o școală. Vasile Solomon există, conducerea Operei spune "da". și atunci?... ■

Cultura română vie - acasă

(urmăre din pagina 3)

recitești textul protestului, vei vedea că, la un moment dat, este invocată conducerea filialei Cluj a UR. Din câte știu, nici unul dintre semnatarii inițiali, cei cinci, nu este membru al conducerii filialei. Interesant e că Irina Petraș, președintele Filialei Cluj a UR, refuză să semneze protestul, după cum a refuzat explicit și subsemnata. Citind protestul, nu știu de ce nu m-am putut debarasa de tonul auzit în literatura epocii staliniste; o seamă de colegi îl pun din nou la colț pe coji de nucă pe dl Mircea Arman. E totuși vorba de un membru al UR.

Să recapitulăm. Un membru al Uniunii Scriitorilor din România, în urma unui concurs inițiat de Consiliul Județean Cluj, a câștigat un proiect editorial și și-a propus să renască revista *Tribuna*. Cum poate fi justificată reacția unor colegi, membri ai UR? Din ce motive, nici unul dintre ei n-a inițiat un protest atunci când din paginile aceleiași *Tribuna* erau atacați – într-un limbaj ce l-ar concura pe cel caracteristic *Săptămânii* barbiene – importanți scriitori ai Ardealului? Oare din ce motive nici unul dintre semnatarii actualului protest n-a lansat pe circuitul presei naționale un comunicat în care să aperse de atacuri imunde mari scriitori, artiști și intelectuali români, acuzați, pe toate canalele media, fără dovezi, că au colaborat cu securitatea: Adrian Marino, Nicolae Breban, Mihnea Berindei sau Mihai Botez? Cartea bine documentată a lui Gabriel Andreescu – *Cărturari, opozanți și documente. Manipularea Arhivei Securității* – este edificatoare în acest sens. Într-o analiză, nuanțată și incendiară, Virgil Nemoianu, citat și altădată, se întreba: „De ce plânge lumea aproape în unanimitate de calitatea deplorabilă, joasă, a păturilor politice din România? Nu cumva, zic eu, tocmai din cauza decimării sălbatice a elitelor, continuată prin auto-exilarea valorilor naționale? (...) Cum se face că

loviturile abuzive, violente s-au îndreptat și se îndreaptă prin excelență împotriva generației celei mai europene, celei mai echilibrate pe care a cunoscut-o România în secolul XX? Cât de periculoasă este stăpînire valorilor în numele unor adevăruri inchizitoriale simpliste și totodată cam dubioase?”

Oare din ce motive scriitorimea românească nu s-a solidarizat, cu aceeași rapiditate și eficiență, ca să-și apere valorile ce aparțin „generației celei mai europene, celei mai echilibrate pe care a cunoscut-o România în secolul XX”, valori atacate sistematic în epoca post-decembriștă? De ce scriitorii români, solidarizându-se, nu-și apăra valorile de tăvălugul consumismului, al mediocrizării și tabloidizării, impuse ca stil de viață? De ce anume le este frică scriitorilor ardeleni? De renașterea revistei *Tribuna*? De renașterea valorilor naționale, care au fondat națiunea română modernă, valori, pe care scriitorii români nu s-au grăbit cătuși de puțin să le aperse în ultimii mai bine de douăzeci de ani?

Cum își apăra valorile fondatoare ale Imperiului Rus scriitorii, prozatorii, intelectualii, academicienii și profesorii ruși de epoca trivializării, a consumismului și mediocrizării programatice, ascunse, uneori, sub masca așa-zisei globalizări sau a post-modernismului, interpretat abuziv, toate laolaltă menite să saboteze identitatea unei națiuni? O cultură imperialistă, de veche tradiție, ca cea rusă, care îi are în epicentrul ei pe coloșii Pușkin, Dostoievski și Tolstoi, o cultură recunoscută și respectată pe întreg mapamondul, procedează dezarmant de simplu: își solidarizează vârfurile și aduce conceptul de literatură națională alături de... cel de securitate națională! Citind eseul doamnei profesor Livia Cotorcea (*Contemporanul* nr. 2, 2013), veți afla nu puține lucruri, între care felul în care domnul profesor Igor Ivolghin, la o masă rotundă moderată de d-sa și intitulată *Literatura națională și securitatea națională*, a lansat un „semnal de alarmă”, o „provocare și un avertisment”, „trimise televiziunilor, revistelor, ziarelor, școlilor și, nu în ultimul rând, guvernului”. Straniu e că nici unuia dintre colegii d-sale nu i-a trecut prin cap să-l acuze pe

poetul Ivolghin de patetism, „predispoziți pentru exces”, nici de „insistența nebună în promovarea unor cauze care au izbândit deja”. Nici „băiat de mingi într-un partid politic” nu l-a numit nimeni. Nici unuia dintre colegii ruși nu i-a venit ideea să facă un protest „energic”, pentru a-l „linșa” public sau pentru a-l „ucide” în efigie pe poetul Igor Ivolghin, președintele Fundației „F.M. Dostoievski”.

Ce fac majoritatea scriitorilor români? De mai bine de douăzeci de ani se devorează între ei. Într-un timp, romancierul, poetul și prozatorul – creatorul roman, din opera căruia se hrănește și prosperă inclusiv comentatorul – au dispărut din cetate. Da, ne-am trezit acasă, în exil. În viața literară românească există găști care se sfâșie între ele. Ferească-te Dumnezeu să nu accepți, vorba lui H.R. Patapievic, „noua tablă de valori acceptate”. Ferească-te Dumnezeu să nu accepți înregimentarea sau să mârâi la adresa acelei table. Ferească-te Dumnezeu să pomenești vechea tablă de valori europene, în care a fi european înseamnă, în primul rând, a fi tu însuși, adică a fi român și a-ți conserva identitatea, specificul național, despre care excelentul și inegalul scriitor Mircea Cărtărescu scrie, fără să tresară: „N-am crezut niciodată în specificul național”.

Pe scurt, noi am dori, din colțul nostru, ca forțele literare ale Clujului și Ardealului să se anime în cu adevărat realele și acutele probleme ale culturii de astăzi. Biata revistă *Tribuna* a avut și sub regimul comunist, dar și după Revoluție, o soartă ingrată; a jucat, mai degrabă, un rol secund. Noi, de aici, din capitală, ne-am dori ca marile reviste tradiționale ale Ardealului să reprezinte cu adevărat spiritul Ardealului dintre cele două războaie. Să-i dăm, totuși, o șansă dlui Mircea Arman și Consiliului Județean Cluj să încerce să pună pe picioare o importantă și necesară *Tribună* a Ardealului românesc. ■

Vladimir Negoită - o poetică a tranziției

Livius George Ilea

Privind înapoi ... nu cu mânie, ci cu o anume obosită, amară stupefacție, Vladimir Negoită - unul dintre promițătorii plasticieni clujeni ai noii generații emergente la finalul anilor '80 - s-ar putea întreba, la un moment dat, de ce congenerii săi sunt atât de slab reprezentați în evaluările recente privind arta românească a ultimelor decenii. Datele evoluției sale artistice - precum și ale unora dintre colegii săi de generație - infirmă parțial această sentință extremă; rămâne, însă, tentația de a elucida contextualizat, în amănunt, accidentele de traiectorie ale acestei generații „de trecere”, în fapt, un demers consonant cu tentativa de a devoala vocația - să zicem, a nouăzeciștilor - pentru „imersia” în nișe/genuri de graniță, de a exhiba un eclecticism proteic al repertoriului imaginal.

Marcată ireversibil de fracturile unei traumatizante Istoriei (încă recente), generația '90 își apropiază, cu câteva notabile excepții, un discurs „evazionist” refuzând constant dialogul direct cu o realitate imediată rănită, „ieșită din matcă”. Ulterior momentului decembrie '89, opțiunile artiștilor țin de domeniul unei poetici a tranziției, aflate sub semnul ofertant și caduc al unui *Ianus Bifrons* privind concomitent înainte și înapoi, funcționând la modul „reactiv”, conform unor negocieri confuze între relativismele culturale postmoderne, cu accente introspective freudiene ori jungiene și invariabilele educației lor artistice inițiale, dobândite - în alt context - la standarde academice respectabile. Lansată „la apă” în condiții deloc propice unei dezvoltării rectilinii, confruntată cu criza axiologică&ontologică de după decembrie '89, atomizarea ei e iminentă: plasticienii, deveniți peste noapte „artiști vizuali”, în cazul în care nu reușesc să găsească drumul către un Occident care nu mai este atât de motivat să-i „salveze”, fie se pliază pe comanda socială venită din partea noului mecenat postrevoluționar, fie îmbrățișează mirajul artei virtuale/inter(multi)mediale, fie se autoexilează într-un iluzoriu „turn de fildeș” în care încearcă să împace retorica unui figurativism de tip (neo)expresionist, de factură optzecistă cu deschiderea către experimentul formalizant, estetizant, adeseori în registru abstract, proprie unor generații anterioare ('60-'70).

Întoarsă înspre sine, dar nu la modul „autobiografist” douămiist ori ancorată în vași/nebulose orizonturi metafizice, arta nouăzeciștilor pare, în genere, a fi lipsită de potențialul insurgent necesar unei decupări nete în peisajul plasticii contemporane; ea aduce, însă, un plus de nuanță, de savoare, unui demers în esență tragic, al unei incomplete, ezitante „crucificări” pe altarul artei și o componentă marcat teoretizantă, dezvoltând uneori ample glose pe marginea unui real/ideal/imaginar proces de creație plastică.

Evoluând sub dublu ori multiplu canon, grație unei insidioase, laxe „etici profesionale” postmoderniste ce favorizează polifonia/proliferarea vocilor eului artistic scindat/stratificat, plastica generației „de

tranziție” rămâne adesea într-un con de penumbră, care, însă, îi conferă și un oarecare „spațiu protector” mai lentei sale maturizări.

Vocația experimentală, deși acut resimțită, se repliază discret în contact cu unda de șoc a experimentalismului „de afară”, cât și vizavi de experimentalismul reprezentanților „rezistenței prin cultură”, a căror atitudine estetică este „instituționalizată”/ „clasicizată” imediat după '89, atât de către media autohtonă cât și de către cea occidentală.

Agresiunea antiutopiei douămiiste - lipsită de pudori estetizante, manifestă vocal&visceral pe scena artistică, adresându-se atât unui public „tânăr și adaptat”, școlit pe net, care, nu de puține ori mimează doar varii comportamente occidentale, exhibându-și trăirile „autentice” deseori la limita pornografiei - lasă prea puțin loc afirmării unui grup generațional lipsit de coeziune, care, cu toate că performează în interiorul unei ecuații culturale a „libertății de tip occidental” (grevată de multiplele disfuncționalități inerente contextului post-comunist de tip balcanic), păstrează repere localizate într-un veac, de acum „indezirabil” atât pentru sensibilitățile publicului larg cât și pentru critica de specialitate.

Totuși, cea dintâi generație postdecembristă oferă surprize și „după douăzeci de ani”, tocmai datorită caracterului său *liminal*, asumându-și starea specifică, de perpetuă tranziție și hibriditate „mioritică”, drept metaforă a însăși condiției umane. Evoluția în volute, balansul între genuri și limbaje artistice - uneori cu patetismul ieșirii de sub spectrul anunțatei „moști a artei” atât de acut vehiculate în anii '90, în care arta și în deosebi pictura ocupa un loc cu totul periferic în economia cetății -, recurența unor motive ce țin de *circus mundi*, de efemer ori de emergente simboluri ale unei mistici *new-age* sunt tot atâtea simptome ale creativității nouăzeciste, în continuă reformulare stilistică.

„Nefericit (Ț) copil al timpului său”, recipient sensibil al mutațiilor și metamorfozelor survenite în microclimatul artistic local, însă păstrând mereu o anume elitistă distanțare ca „marjă de siguranță” față de acesta, Vladimir Negoită (n. 1960, absolvent, în 1986, al Institutului de Arte Plastice „Ion Andreescu”), pare a rezona, și în prezent cu *Weltanschauung*-ul favorabil „revizitării critice” a unei imagerii neo-expresioniste vehiculate de către optzecismul autohton - fenomen situat, deocamdată, în epicentrul zonei de interes a instanțelor criticii de artă românești și, cum altfel, occidentale.

Abordând figurativul ca pentru a-și aminti sieși propriul har de desenator, lăsând arareori să transpară prin straturile succesive de culoare proiectul/ construcția inițială a unui desen riguros, Vladimir Negoită își permite „viciul/luxuria” deformărilor expresive, a impetuoșității de-constructive a tușei cu sonorități cromatice privilegiind pământuri sângerii ori fugi înspre albastruri terne, „tencuite”, amintind străvechi picturi *affresco*.

Introdus în tainele culorii de buni meșteri ai penelului (Mircea Crișan, Paul Sima, Mircea Vremir, Victor Ciato, sau, în desen, de Ludovic Bardocz), ca pictor, Vladimir Negoită sesizează cu acuitate potențialul expresiv al „nuanței”, vizând în taină tilul de *Magister Ludi* al ei păstrând intactă savoarea recursului său inevitabil la Maeștri, la lecția spiritelor afine - fie că e vorba despre un El Greco, Lucian Freud ori Corneliu Baba - ca exercițiu firesc/necesar, ca miraj al regăsirii de sine.

Traiectul său existențial/profesional modulat de varii sincope (retrageri, fluctuații) se vrea compensat prin intensitatea/sinceritatea trăirii artistice, cât și printr-o autopromisă „disciplină teutonă”, operantă abia într-un spațiu-timp ideal&intangibil, dar manifestă în cicluri de lucrări „programatice”: ferestre, porți, arlechini, nuduri etc.

Tensiunilor pulsatile/spasmodice, antrenate la nivel conceptual și formal, artistul le asociază surprinzătoare accente ordonatoare, de sorginte renescentistă, urme transfigurate ale unui filon cartezian redus la tăcere, ce răbufnește vizavi de tendința entropică a unei contemporaneități bulversate. Astfel, prezența măștilor, paițelor, arlechinilor, a unor îngeri apocaliptici dez-aripați mergând pe sârmă ori suflând în vreun hiperbolic corn francez, creaturi ținând de un regn intermediar uman-obiectual-fantastic, prelevat direct din inventarul clasicizat/atemoral al lumii scenei este potențată de absența referințelor perspective ori gravitaționale, de echilibrul metastabil/reversibil al maselor cromatice și de ambiguitatea studiată a liniei, însă primește drept pandant o geometrie secundă, coercitivă&restauratoare, activată de resorturi discrete, cvasi-disimulate compoziționale.

Urmărit parcă, îndeaproape de privirea sceptică a unui Baudrillard din *Simulacres et simulation*, artistul se deschide unui spațiu paradoxal, de „meditație neliniștită” asupra condiției umane, operând pseudo-hermeneutici imaginale cu scop cathartic prezumat, abordând tehnici mixte/colaje, straturi de verniuri simulând extracția sensului de sub tutela unor inombabile straturi ale palimpsestului cultural/imaginal dat. Cochetând cu *anarhetipul*, în fapt o prețioasă varietate de gol ontologic camuflat, insinuat în „gândirea slabă” a postmodernității, a cărui unic magnetism pare a rezida într-o temporizare *sine die* a revelației sale ultime, Vladimir Negoită dezvoltă un discurs meta-artistice încifrat, fără, totuși, a-și dilua impactul iconic; își regăsește, însă, sevele vitale, de adâncime, în contact cu motive mitice/arhetipale autentice: *Pasărea Paradisului*, *Icar*, *Pegas*, ș.a. a căror încărcătură lirică&ideatică respiră la adăpost de patosul pseudoevenimential al unei cronicizate *Transavanguardii* ori de cinismul imaginal al unui Francis Bacon ori Lucian Freud.

Întoarcerea la prima sa iubire - grafica - pare însă a-i popula orizontul de așteptare proximal, evadarea din „chaosmos” echivalând cu o purificare/penitență extremă: eliberarea de toate tehnicile/materialele eterogene utilizate în favoarea lucrului simplu în creion, aspirând ascetic la condiția esențializată a unei elaborate, profunde simplități de haiku.

Teme de casă

Mugurel Scutăreanu

Una dintre cerințele artei de calitate este unitatea, firul roșu, coeziunea ideilor, numitorul comun al elementelor implicate într-un act de creație sau re-creație. În cazul seratelor muzicale, existența unui factor comun la piesele din program, reprezintă o excelentă premiză a succesului de public și de casă, lucru important într-o societate în care fiecare încearcă să-și vândă marfa. Ideea e nouă...de când lumea și face parte dintre rețetele sigure, așa că va ține tot cât lumea. Managerii de la Filarmonica Transilvania nu neglijează acest postulat și bine fac. Numai în cele două luni scurse de la începutul anului, am avut un concert de Anul Nou, gen *Wiener Musikverein*, unul axat pe o inedită paralelă între două cicluri de variațiuni pe tema capriciului nr. 24 de Niccolo Paganini, de Rahmaninov și respectiv Lutoslawski, un altul numai cu muzică rusească, o seară spaniolă, o poveste despre iubire și moarte și una despre dragostea enigmatică. Scriind aceste rânduri simt apropierea zilei de vineri, 22 februarie, cu un program sprijinit pe instrumentele de suflat, între care va străluci clarinetul ținut cu grație

dar și cu neclintire japoneză de tânăra Kie Umehara, câștigătoarea *Concursului Gh. Dima* de anul trecut, iar mai departe, pentru prima zi a lui Mărțișor, aud iarăși în zare zvonuri rusești. Așadar, mereu teme și nu numai de casă (în sens de *box office*) ci și de casă mare, fiindcă filarmonica noastră își respectă blazonul. Continuând jocul de cuvinte, trebuie să spun că toți artiștii implicați, îndeosebi soliștii (parcă), au venit cu tema de casă admirabil făcută, dăruindu-ne interpretări de înalt nivel: Horia Mihail prin ale sale capodopere variaționale în tandem, inspirate de cele patru faimoase sunete ale diavolului violonistic genovez, Răzvan Suma printr-un alt fel de variațiuni – cele rococo, ceaikovskiene, Gabriel Croitoru prin *Simfonia-Rapsodie Spaniolă* de Édouard Lalo iar Freddy Kempf prin concertul pentru pian nr. 3 de Rahmaninov, cel mai greu dar și cel mai iubit de către părintele său. Cât despre felul în care își va fi făcut temele nipona Kie Umehara, îndoielile n-ar avea niciun temei – am vazut-o anul trecut, în concursul amintit: are farmec de gheișă și fulgerare de samurai. Suflul ei, la propriu și la figurat, ne va aduce o minunata

versiune a celui de-al doilea concert pentru clarinet de Carl Maria von Weber, sunt sigur.

În lumea subțire a Clujului ar mai fi o temă, de extremă importanță, nu numai muzicală ci culturală, în largă cuprindere a cuvântului, o temă a *Casei de Cluj*, dacă îmi îngăduiți această formulare și aceea este tenacitatea cu care urmărim acel răsunător titlu de capitală culturală europeană, pe care milenara noastră urbe ar urma să-l primească spre sfârșitul acestui deceniu. Nu știu cât de sânguincioși suntem, cât de hotărât pășim spre acel moment de veritabilă glorie, cum ne urmărim propriile proiecte. Nu știu cum se vor aduna cărămizile la acel *Centru Cultural Transilvania* în care filarmonica ar avea în sfârșit o casă numai a ei; deocamdată suntem abia în faza de aprobări, finale dar tot aprobări, or semnăturile nu înseamnă decât un accept. Înseamnă mai mult că nu se pune nimeni de-a curmezișul, decât că vei căpăta cele trebuincioase pentru a așeza piatră peste piatră. Știu, în schimb, că nu-s puțini cei care nu s-ar bucura de împlinirea acestui vis clujean (de capitala europeană vorbesc), muncindu-i gândul ascuns că acea faptă n-ar fi numai o izbândă provincială ci una națională, așadar general românească. Mi s-a povestit, de pildă, cum un lider de instituție culturală clujeană ar fi afirmat într-o dezbatere de la primărie că, după părerea domniei sale, Clujul nu are cum să facă față unei provocări de asemenea anvergură! De parcă n-am fi inima Ardealului, n-am avea nici o tradiție într-ale spiritualității iar anul 2020 ar începe mâine. N-om fi noi chinezi, să creștem într-un an cât alții în zece dar nici handicapați nu suntem. La câte teze de doctorat se scriu în Cluj anual, am putea ridica Centrul Cultural Transilvania numai așezându-le una peste alta! Cu toate că, probabil, s-ar surpa, fiindcă mai mult de jumătate dintre ele (dacă nu mai mult) sunt niste puhave produse de reciclare. Râd strâmb însă nu pierd din vedere tema cu metropola culturală. Este aceasta, trebuie să fie, tema fiecărui clujean care a terminat un liceu. Fie el și industrial. Gândindu-mă numai la breasla noastră, scot pieptu-n afară și zic că avem muzicieni de înaltă clasă și instituții puternice, cu sau fără vrerea celor care le conduc. N-am cum să văd Clujul decât deasupra Sibiului, oraș care cu onoare a deținut acest titlu cu puțini ani în urmă.

Teme, teme... Teme bine făcute, teme pe care nu vrem să le abordăm. Mă gândesc ce multe îndreptări s-ar mai întâmpla dacă, măcar din când în când, tema noastră de meditație ar fi îndatoririle ce se nasc din norocul de a fi venit pe lume cu atâtea daruri. Pentru că românii sunt un neam de talentați. Nu mai departe, în nici două luni, pe scena de la Colegiul Academic au concertat cel puțin zece artiști care ar putea urca pe orice podium din lume. Cu astfel de suflete, poți alege orice temă pentru orice concert. Sau pentru orice eveniment european.

Portret cu marionete

teatru

Absurdul ca apocalipsă

Claudiu Groza

Aștia au înnebunit cu toții!", e o replică recurentă în *Paparazzi sau Cronica unui răsărit de soare avortat* de Matei Vișniec, spectacol jucat în premieră în 17 februarie la Teatrul de Nord din Satu Mare. Textul nu este facil din perspectivă scenică, atât pentru că e construit fragmentar, în stil *puzzle*, neavând așadar un fir narativ prea marcat, cât și pentru că atmosfera sa este de un absurd apăsător, apocaliptic, pesimist. Valorile sunt inutile sub acest cer pe care soarele nu se mai arată. Personajele sunt autiste sau monomaniacale, dovedind uneori o cruzime de gratuit cinism, ori obsesiv-senzitive, ca animalele înaintea cataclismelor. În acest spațiu tranzitoriu, în care un climax apocaliptic e previzibil, doar *paparazzi* continuă nestingheriți să-și vadă de treabă, vânând adultere și petreceri orgiastice.

Piesa lui Vișniec e un soi de radiografie a lumii, în care doar orbii se neliniștesc că soarele nu mai răsare, ceilalți deambulând somnambulic prin propriile vieți. Intriga e construită secvențial, prin interacțiuni între personaje, finalul proiectându-se înspre o zonă de SF derizoriu, cu automatul de răcoritoare integrat ca erou în dilema "răsăritului de soare avortat".

Trei ucigași tocmiti se urmăresc unii pe alții, cu armele camuflate în cutii de instrumente muzicale; o patroană abulică de cafea pretinde inutil plata de la clienții care o ignoră blajin; un boschetar monologhează despre "domnii trecători" indiferenți; un orb sună periodic la telefonul public de la parterul casei sale, cerând informații interlocutorilor accidentali; un ostatic captiv într-un sac e bătut atroce fără vreo vină aparentă; o prostituată e bruscată în aglomerația stradală. Aceștia sunt eroii universului vișniecian, iar acțiunile lor au exact doza de entropie sugerată de ansamblul piesei.

Repet, aparența de schematicism a intrigii o face nu foarte ofertantă scenic. E de notat, astfel, demersul regizorului Ovidiu Caița, care a reușit să transpună vizual apropiat sensurile textului, cu sprijinul dedicat al actorilor sătmăreni. Textul a căpătat pregnanță, cu unele scene remarcabile, precum cea a dialogului dintre Orb și Fata de la telefon, cu inflexiuni beckettienne, cea a cuplului de criminali ori monologul

vagabondului. Tensiunea a atins chiar cote maxime în secvența "naturalistă" aproape a torturii bărbatului din sac ori într-un dialog potențat de clipeala apei turnate în și din diverse recipiente de sticlă, cu sunetul reverberat iritant. Nu mai puțin, ultimul moment, al Automatului de răcoritoare, în care unul din protagoniști a fost un puști de câțiva ani (Andrei Soponar), a marcat o proiecție semantică specială a "mesajului" piesei.

Au existat și imperfecțiuni în spectacolul lui Ovidiu Caița, precum muzica folosită uneori, care a deritmat timpul, fiind prea lentă și "absconsă", coregrafia secvenței "acvatic" ori câteva lungimi în scena omului din sac. Probabil însă că "rulajul" spectacolului le va elimina în timp.

Am remarcat scenografia Elizei Labancz, care a servit eficient și ingenios "mizelor" regizorale și actoricești, ca și interpretarea tuturor protagoniștilor - care au jucat fiecare roluri multiple: Ciprian Vultur, Alexandra Odoroagă, Dorin C. Zachei, Ionuț Mateescu, Andreea Mocan, Stelian Roșian, Radu Botar, Vlad Mureșan, Raluca Mara; majoritatea au avut momente de bună calitate de-a lungul reprezentației.

Paparazzi e un spectacol care reușește să redea în *spirit* litera textului lui Matei Vișniec, un text în tușe negre, de un absurd post-industrialist, de-acum. Un spectacol despre sfârșitul ne-petrecut al lumii, prevestind însă finalurile viitoare, până la cel din urmă.

Pedagogice caragialiană. Cu prilejul premierei, am văzut la Teatrul de Nord și o montare după Caragiale, *Năpasta*, în regia lui Gelu Badea. Piesa clasicului dramaturg a cunoscut anul trecut o neașteptată vogă scenică, în maniere din cele mai diverse, ceea ce mi se pare o recuperare binevenită a unui text... năpăstuit.

Gelu Badea a optat manifest pentru o lectură "pedagogică" a piesei, registrul de transpunere scenică fiind cel "clasic"-psihologic. Reprezentația durează cu puțin peste o oră, de aici o oarecare precipitare a tranziției de la o scenă la alta, în contrast cu momente ce se doresc de amplitudine interioară, profunde.

Spațiul de joc este configurat de scenograful

Cristian Gătina ca unul hibrid, casnic și "profesional", permițând definirea caracterelor eroilor. Dragomir (Ciprian Vultur) pare să fie un temperament violent, dar stăpânit, tranșând meșteșugărește, dar oarecum pulsional, hălci de carne. Gheorghe (Vlad Mureșan) se dovedește incapabil să se ridice la nivelul de "pedepsitor" pe care i-l sugerează Anca, rămânând doar un îndrăgostit mai mult sau mai puțin platonice. Ion (Valeriu Doran) dă seama unei personalități ambigue, cu infantilisme și izbucniri. În fine, Anca (Dana Moisu), încearcă să filtreze două posturi atitudinale, a eliberării de trauma de odinioară și a nevoii de răzbunare.

Reprezentația văzută de mine a decurs în formula intenției regizorale, dar am remarcat câteva asperități supărătoare, precum excesul de "trăirism" al Danei Moisu - de moment, cred -, ori jocul uneori estompat al lui Vlad Mureșan.

Dincolo de aceste observații, *Năpasta* reușește să-și atingă scopul didactic pentru care a fost elaborată această producție sătmăreană.

Parodii, nu doar pentru copii. Da, recunosc, am văzut la Satu Mare și un spectacol pentru copii, însă nu atât de inocent, după cum am fost de altfel avertizat de amici. Regizorul Andrei Mihalache a realizat un scenariu-coupe după *Croitorașul cel viteaz* și *Hainele cele noi ale împăratului*, construind un spectacol plin de culoare și savoare, exact pe placul copiilor, cu personaje pitorești și localizări amuzante, cu căpcăuni cu mâini uriașe și muște verzi ca niște mațieni (scenografia: Alexandru Radu), în care actorii se mișcă cu naturalețe, aplomb și... interactivitate. În partea a doua, reprezentația începe să "facă sens" și pentru adulți (ba chiar la un moment dat riscant de mult doar pentru ei, îți atrag atenția, Andrei), prin trimiterea parodice la "bucătăria" teatrului: persiflajul unei "obsesii" regizorale, o pișcătură la adresa unui actor, o aluzie la o pățanie convivială etc.

Dincolo însă de aceste "extra"-sensuri ale spectacolului, *Croitorașul cel viteaz* împlinește cu grație una din misiile teatrului, în speță ale Teatrului de Nord, aceea de a-i aduce pe copii la teatru. Iar copiii se bucură, am constatat-o, ca să zic așa, pe propria piele. (Zâmbet.)

Un spectacol „color” și visător

Diana Bunea Matei

Apolodor, un mic pinguin cântăreț în cor, moare de dor după frații lui din Labrador. Acesta este leitmotivul ultimului spectacol al Monei Marian, *Cartea cu Apolodor*, după cartea lui Gellu Naum, pus în scenă la Teatrul de Păpuși "Puck" din Cluj-Napoca.

Publicul a avut ocazia să îl revadă cu ocazia împlinirii, în data de 5 februarie, a 63 de ani de la înființarea teatrului.

Trebuie să mărturisesc, cu mâna pe inimă, că dacă aș fi avut cât de cât talent de poet, aș fi scris această "dare de seamă" în versuri, într-atât de incitant, vesel și spumos este spectacolul Monei Marian.

Apolodor pinguinul este o mare vedetă la Circul din București, un cântăreț în cor. Așa începe povestea... Numai că lui Apolodor îi este foarte dor de frații lui rămași în Labrador, așa că hotărăște să se întorcă la ei și pornește în călătoria vieții lui.

Înarmat cu o valiză și mult curaj, Apolodor traversează continente, ajunge pe lună, are parte de aventuri extreme în Vestul Sălbatic și ajunge în Labrador, unde își revede frații... Povestea nu se oprește aici, pentru că, odată ajuns la capătul călătoriei atât de dorite, vrea să se întorcă înapoi în București, la circ.

În spectacolul pus în scenă de Mona Marian, Apolodor devine o vedetă a zilelor noastre.

Aventurile lui pe continentele lumii sunt transmise "în direct" de către un reporter și un cameraman care îl urmăresc pe Apolodor pas cu pas, ironia Monei Marian apropo de ceea ce înseamnă VIP.

Și totuși, Apolodor rămâne inocent pe tot parcursul călătoriei către frații lui, un drum inițiat în fond, valabil pentru toată lumea, un drum mare transpus într-un spațiu minimal în care începe o întregă viață. Momentele vesele ale călătoriei lui Apolodor alternează cu cele melancolice și chiar triste, transmițându-ne mesajul că nu totul este simplu în viață, dar că totul se poate dacă ai curaj și dăruire. Așa a ajuns micul pinguin să își revadă frații și să i se facă dor de ce a lăsat în urma lui. Urmează călătoria în sens invers, pe care trebuie să și-o imagineze spectatorii, dar la capătul căreia, fără nici un dubiu, Apolodor ajunge, din nou, în București.

Cartea lui Apolodor este, în final, un spectacol "color", pentru toată lumea, adulți și copii. Cei mici sunt entuziasmați de călătoriile micului pinguin și mai ales de limbajul simplu, în versuri, pe care îl înțeleg fără să mai fie nevoie de explicații (după acest specta-

col eu și fiica mea am vorbit numai în versuri vreo trei zile).

Iar adulții, cei care mai au răbdare să asculte o poveste, pot rememora, dacă vor, prin analogii, parcursul propriei lor vieți.

De remarcat este interpretarea Danei Bonțidean în rolul lui Apolodor, rol construit cu finețe, secundată cu succes de Călin Mureșan și Silviu Ruști, la fel și talentul Monei Marian de a redeveni, măcar 50 de minute, un copil voios și zglobiu, stare pe care o transmite cu prisosință publicului.

63 de ani de "păpuși" la Cluj

În anul 1950 la Cluj-Napoca a luat ființă Teatrul de Păpuși și Marionete "Puck". O lume plină de magie și culoare, care și-a găsit, de-a lungul timpului, "servi" destoinici care au adus poveștile mai aproape de copii - de la Aureliu Manea, la Kovacs Ildiko, Mircea Ghițulescu, Tudor Chirilă, Varga Ibolyo, Rumi Laszlo, Bogdan Ulmu, Mona Marian și actori care au dat viață personajelor din cărți - Peter Janos, Horea Pop, Doina Dejica, Frunzina Anghel, Bothos Julia, Csortan Maron, György Lászlo, Dana Bonțidean, Călin Mureșan, Ramona Atănăsoaie, Angelica Lupeanu, Adina Ungur, Rareș Stoica, Laura Corpodean, Ovidiu Crișan - o adevărată familie.

Să rămână în continuare, alături de noi.

film

Rocker

Ioan-Pavel Azap

Marian Crișan a debutat oarecum tipic pentru regizorii Noului val românesc – deși în trena „greilor”: Cristi Puiu, Cristian Mungiu, Corneliu Porumboiu –, respectiv a luat un important premiu internațional cu un scurtmetraj, *Megatron* (Palme d’Or la Cannes 2008), după care a urmat debutul în lungmetraj cu *Morgen* (România, 2010), un film despre o prietenie atipică dintre doi bărbați. („Tipicul” se cam oprește aici, pentru că *Morgen* nu este un film sărăcăcios și nici nu se limitează la a decupa o felie de viață...) Nelu (András Hatházi) este agent de pază într-un magazin din Salonta. Greu de imaginat erou mai șters decât el: viață banală, împărțită între serviciu și casă, venituri modeste, o soție cicălitoare care nici măcar nu-l mai enervează, un copil la facultate, la Cluj și un singur „viciu” – pescuitul... Bicicleta nevastei, motocicletă lui cu ataș, ceva pământ și o casă mai degrabă dărăpănată decât falnică – la cam atât s-ar reduce „declarația de avere” a familiei. Omul pare resemnat, viața nu mai poate să-i ofere surprize, iar el nu pare a mai fi interesat de nimic, cu atât mai puțin de a lupta pentru ceva sau cineva. Așa că atunci când se trezește pe cap, la pescuit fiind, cu un... turc, pătruns ilegal în România și care vrea să ajungă în Germania la familia lui, Nelu nu pare a-și ieși din placiditatea obișnuită: de când s-a născut, numai cu turci a conviețuit... Până să hotărască ce va face, îl ascunde pe Behran (Yilmaz Yalcin) în pivniță, unde este, evident, descoperit de nevastă. Nici pe nevastă nu pare a o surprinde prezența turcului, cât faptul, pe care i-l și reproșează din tot sufletul, că Nelu face și drege peste capul ei, că o să o omoare cu zile, și atunci îi va fi, lui, mai bine... Cum cei trei se înțeleg exclusiv prin semne, în ciuda debitului verbal deosebit al lui Behran, modul în care acesta se integrează în gospodăria românilor este cel puțin haios, de la preluarea sarcinii de a crăpa lemne pentru foc, până la mâna de ajutor dată la culesul porumbului. De un umor debordant este însă încercarea de a-l trece pe imigrantul ilegal frontiera ascuns printre suporterii echipei locale de fotbal care merg să-și susțină favoriții la un meci în Ungaria. Stratagema reușește, însă Behran se pierde cu firea și, speriat, preferă să revină printre prietenii săi... Filmul este plin de astfel de momente, tragi-comice în fond, și personaje care construiesc încet, încet un univers semi- sau para-balcanic: oamenii din jurul lui Nelu, care-l acceptă pe Behran în mod firesc, fără să le treacă prin cap să-l denunțe; cumnatul lui Nelu, în tentativa de a-l angaja pe turc la fabrica lui de pâine; polițiștii de frontieră, care se explică aproape politicos în fața lui Nelu și Behran că pe ei nu-i interesează absolut deloc soarta emigranților ilegali, pentru că oricum n-au cum să-i ajute, atâta vreme cât nu adăstează prea mult în zona lor ș.a.m.d. Totul converge „leneș” spre finalul în care furia lui Nelu nu mai ține cont de nimic, el forțând, practic, frontiera pentru a-l duce pe Behran mai aproape de familia sa. Este nu atât o revoltă, cât mai degrabă un act de solidaritate a celor năpăstuiți, o reacție provocată la indiferența sistemului pentru soarta omului de rând. Există foarte multă căldură umană, emoție autentică și

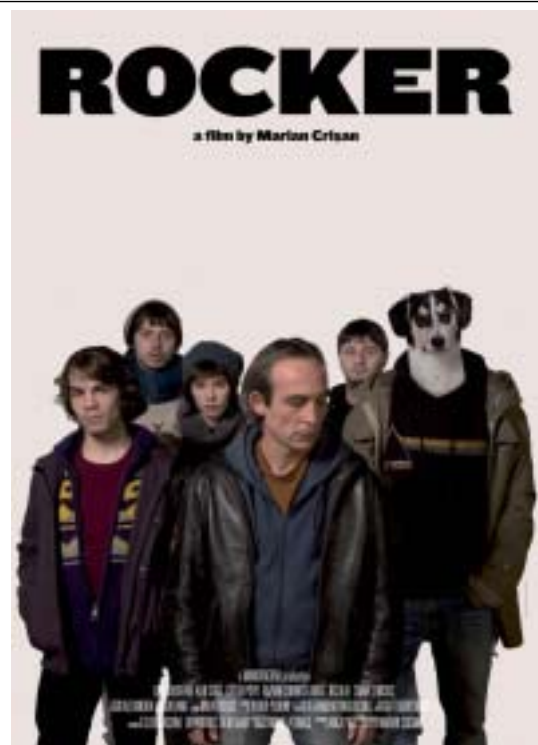
înțelegere pentru condiția umană în acest prim film al lui Marian Crișan.

Aceleași intenții le regăsim și în *Rocker* (România / Franța / Germania, 2013, sc. și r.: Marian Crișan; cu: Dan Chiorean, Alin State, Crina Semciuc), dar filmul este din păcate mult mai puțin împlinit decât *Morgen*. Dacă drumul spre iad e pavat cu bune intenții, uneori și drumul spre eșec folosește aceeași materie primă pentru pavaj. Norocul lui Marian Crișan e că nu a debutat cu acest film, pentru că nu ar mai fi prins un loc în „liga întâi”. Ciudat, mai degrabă trist este faptul că povestea are dramatism (enunțată doar, problemele apar la transpunerea pe ecran), are potențial, actorii joacă bine, încadraturile, unghiulația denotă profesionalism (imaginea este semnată de Tudor Mircea), dar ansamblul nu se leagă, nu coagulează, nu prinde cheag, mămăliga rămâne fluidă.

Victor e un bărbat în jur de 45 de ani, văduv, care își crește singur copilul trecut binișor de adolescență. De fapt, Victor îl ajută pe fiu, rocker într-o trupă de amatori, să-și împlinească visul: un concert live care ar putea fi o rampă de lansare... Ba nu, Victor are grijă ca fiul, dependent de droguri, să-și primească rația de substanță relativ la timp... Eroul nostru dezvoltă o grijă aproape maladivă pentru progenitură, cam cum fiul pentru mamă în *Din dragoste cu cele mai bune intenții* al lui Adrian Sitaru; numai că dacă Sitaru creează o poveste în care relațiile interumane au motivație, chiar dacă nu explicit-factual, în acest al doilea film al său Marian Crișan este doar ilustrativ, enunțativ, fără a reuși să ne convingă că personajele sale chiar trăiesc cu adevărat, fie și undeva înafara cadrului. De pildă, mai toate personajele înjură ca la ușa cortului, ceea ce nu ar fi o problemă – atâta doar că toți, dar, vorba poetului, absolut toți folosesc una și aceeași injură, nici nu are importanță care anume... Trecând peste acesta „amănunt”, neverosimil, apropo de „carnea” personajelor, mi se pare faptul că Victor, deși el nu se droghează, nu încearcă nicio clipă să-și determine fiul să renunțe la droguri. Nu o fac pe moralistul de serviciu, vreau doar să spun că, atât caracterologic cât și ca interacțiune, personajele lasă de dorit, sunt unidimensionale iar relațiile dintre ele univoce.

Deși Marian Crișan a mărturisit că s-a documentat serios investigând lumea dependenților de droguri, privirea sa rămâne superficială. Pe de altă parte, deși legătura dintre rock și drog pare a fi evidentă, axiomatică (cel puțin așa pare că vrea să lase impresia regizorul-scenarist), în film cele două par mai degrabă paralele decât complementare. De reținut jocul lui Dan Chiorean (Victor), în primul rând, dar și al lui Alin State (fiul lui Victor), aflați la primul rol în film, echilibrat, fără stridențe, cu potențial. Din păcate, între cei doi nu se produce „chimismul” care ar fi putut să dea strălucire interpretării lor, iar vina cade tot asupra regizorului, el fiind „șeful de orchestră” care trebuie să armonizeze ansamblul aducându-l la un numitor comun fără a anula personalitatea fiecărui interpret.

Am fost, poate, mai aspru în rândurile de față dat fiind faptul că de la autorul lui *Morgen* așteptam ceva mai mult. Sunt convins însă că

Marian Crișan, în ciuda faptului că este și propriul său scenarist, nu a empatizat cu adevărat cu subiectul și că *Rocker* este doar o cădere de moment în filmografia sa.

Dat fiind că spațiul ne permite, o să spunem câteva cuvinte și despre o altă premieră relativ recentă, respectiv și mai greu de ucis (*A Good Day to Die Hard*, S.U.A., 2013, sc. Roderick Thorp, Skip Wood; r. John Moore; cu: Bruce Willis, Jai Courtney, Sebastian Koch). Dezamăgitor pînă la sațietate este acest cel de-al patrulea episod al serialului cinematografic care a debutat în 1988 sub bagheta regizorală a lui John McTiernan și l-a transformat în vedetă absolută pe Bruce Willis. Primele trei părți ale seriei („episodul pilot” a fost urmat de *Greu de ucis 2 / Die Hard 2*, 1990, r. Renny Harlin și de *Greu de ucis 3: Răzbunare infernală / Die Hard: With a Vengeance*, 1995, r. John McTiernan) sunt, cu o ușoară depreciere în *Răzbunare infernală*, excelente ca filme de gen, captivante și amuzante, fără a se lua prea mult în serios și tocmai de aceea incredibilul situațiilor devine fabulatoriu veridic. Dacă pînă acum John McClane (Willis) era un fel de păgubos norocos – intra fără voie în cele mai neașteptate încercături și le rezolva doar constrâns de împrejurări –, în și mai greu de ucis scenariștii s-au gândit că n-ar fi rău să dea o tentă ceva mai dramatică poveștii; doar s-au gândit, pentru că de dus gândul mai departe de o impresie (proastă), n-au făcut-o... Așadar, John McClane junior a crescut și, cum după divorțul părinților se pare că soarta tatălui său nu l-a mai interesat defel, seniorului i se face dor de odraslă și o caută cu mijloace specifice. Iar ce află nu prea îl face fericit. Fiul este arestat la Moscova pentru crimă și numai printr-un noroc chior ar putea scăpa (doar) cu închisoare pe viață. În mod previzibil, McClane se urcă în avionul de Moscova și, firește, la fața locului dă iar de belea... Nu deconspir nimic spunând că, de fapt, fiul nu sare departă de tată și se dovedește a fi personaj pozitiv. După cum nu deconspir nimic nici spunând că scenariul frizează pe alocuri debilitatea, că umorul este grosier, că acțiunea trenează, că neverosimilul e chiar neverosimil, că franciza a îmbătrânit sau n-a fost meșter cărmaciul...

Lincoln, mon amour

Lucian Maier

Cinematograful american e singurul spațiu de acest gen din Occident care a fost organizat sistemic în toată existența sa. Pentru că se adresa maselor, cinematograful trebuia construit în așa fel încât să poată căpăta neconținut adeziunea majorității privitorilor, încât alegerea spectacolului său să fie una liberă, democratică. Și ca să poată fi votat de către public, cinematograful trebuia să prezinte un program politic. Astfel au apărut tratatele de bună conduită cinematografică - *Hays Code* sau, mai apoi, *Motion Picture Production Code*, - apărătoarele unui *mai bine* plasat într-un viitor la care omul de rând are acces prin familie, copii, proprietate, cinste, demnitate, curaj, adevăr, dreptate și, ca însumare a tuturor valorilor pomenite, prin civilizație. Aceste coduri au fost transformate la finele anilor 1960 într-un program de certificare a filmelor după cantitatea de ofensă adusă moralei oficiale, program care lăsa mână liberă autorilor de film (de care Hollywood-ul avea nevoie pentru a-și reafirma statutul de mare-generator-de-visuri) și prin care, într-o societate cvasi-emancipată, conștiința de drepturile sale, responsabilitatea (de a alege *binele*) să fie transferată dinspre producător spre cumpărător.

Prin politica sa, Hollywood-ul a făurit destine (*star-system*), a impus idoli, a impus coordonate valorice clare în societate. Hollywood-ul întotdeauna a știut să ofere spectatorului contemporan datele propice unei (auto)examinări momentane a conștiinței: i-a discutat problemele zilnice, i-a oferit personaje-model, l-a învățat ce înseamnă civilizația și cum trebuie luptat pentru a ajunge la ea. Și tocmai fiindcă e politic, Hollywood-ul nu putea să nu fie vizitat de cei de la Washington; între care, acum, și Lincoln.

Lincoln vine într-un moment de criză, pentru a ține o nouă lecție spectatorului occidental. O lecție tip *Schindler*, despre lumina care trebuie să licărească pentru a menține în viață speranțele într-o lume unită, mai bună. În urmă cu șapte-opt ani, când Occidentul trebuia să cucerească Orientul Mijlociu și, implicit, să pună terorismul în carantină, a fost nevoie de o altă lecție, lecția eroismului. Cei trei sute de luptători de la Termopile semnalau o lipsă importantă în spiritul occidental și ofereau și o soluție. Semnalau faptul că o luptă purtată pentru scopuri particulare, mercantile, nu poate fi biruitoare. *300* arăta că Occidentului îi lipsește crezul în virtute și că numai regăsirea acestui spirit poate înclina balanța în favoarea sa în conflictul contemporan al civilizațiilor. Acum, când problema terorismului - identificat cu Al'Qaeda - s-a liniștit (lucru consfințit de un *Zero Dark Thirty*), e nevoie de alte valori, care să ajute Occidentul să treacă restriștea economică.

Lincoln e președintele providențial, care a reușit să vadă dincolo de imediat și a plantat în interiorul societății americane germele care avea să ducă țara, peste nici o sută de ani, în postura de lider politic mondial. Lincoln, așa cum îl descrie Spielberg, e un vizionar, un om politic abil și un mare înțelept, cu pilde potrivite pentru orice situație și cu o dragoste de oameni nețărmurită. Cu o voce subțire, puțin stinsă, cu o privire blîndă, Lincoln e părintele pe care îl visează orice om. E o punte peste un secol și jumătate de evoluție socială, e poarta de acces într-un prezent profetizat de *Amendamentul numărul XIII* din Constituția americană, mișcarea politică fundamentală a lui Lincoln. Și, în acest sens, e însăși Istoria, reperul pus de Spielberg în fața lui Obama, președintele chemat de Hollywood să se ridice la statura

promisiunilor sale de reformă socială. În același timp, e și jertfă înaintată Casei Albe, e promisiunea unei viitoare ridicări în efigie, prin care actualul președinte ar putea fi *statuiat* în Istoria creată de Hollywood.

Gîndul stilistic central al acestui film gravitează în jurul ideii de efigie. Fața lui Lincoln e subliniată prin contrast cu fondul întunecat în care personajul evoluează. Impresia creată e că personajul central al filmului vorbește de pe moneda pe care își avea chipul imprimat încă din timpul vieții. În același timp, fondul întunecat e și semnul unei epoci întunecate, în criză profundă, o vreme în care numai mințile puternice pot găsi ferestrele care dau spre soare.

Pelicula are grijă să sublinieze faptul că Istoria nu se scrie cu Biblia în mînă, mita și presiunile fiind arme mult mai sigure. Însă, în același timp, machiavelismul, chiar dacă are o finalitate nobilă, trebuia muștră, astfel că o bună parte din încercările Republicanilor de a cîștiga voturi Democratice în favoarea Amendamentului sînt construite în pași de vodevil.

Lincoln e o scenă de teatru uriașă, dispusă circular, cu o deschidere de trei sute șazeci de grade. Cu spectatorul în mijloc, rotindu-și privirea de la o secvență la alta, urmărind personaje care intră pe scenă, spun replici și o părăsesc apoi, cu vocea și cu pasul îngreunate de Istoria pe care o făuresc în fața privitorilor. Totul e angajat în favoarea unui final măreț, în care lumina veghează asupra deceniilor viitoare, așa cum steagul Statelor Unite flutură pentru un viitor mai liniștit, deasupra durerilor individuale ale celor care au pierdut pe cineva apropiat în *Saving Private Ryan*.

Cinematografia lui Haneke are cîteva coordonate precise. Filmele sale sînt provocatoare din punct de vedere intelectual, intense ca experiență psiho-fizică organizată pentru spectator, critică puternic ideologiile Occidentului capitalist și denotă o eleganță a compunerii cinematografice pe care în ultima jumătate de secol o mai găsim la o mînă de cinești, cel mult. Filmele lui Haneke sînt și captivante și răscolitoare, chestionarea moralei oficiale, înțeparea tabu-urilor sau aplicarea de tratamente-șoc spectatorilor fiind mărcile constante ale autorului german. Aspecte dublate pas cu pas de o dezbatere fermă a posibilităților cinematografului de a construi realități psiho-logice pertinente și de o chestionare constantă a staturii cinematografului și a poziției pe care acesta i-o rezervă spectatorului în cadrul mecanismului său reprezentational.

și în *Amour* sînt secvențe în care personajele iau decizii șocante, filmul e sufocant prin situațiile pe care trebuie să le înfrunte personajele și prin deschiderile către realitate pe care le oferă. Însă, în acest caz, secvențele acestea nu construiesc o terapie de șoc pentru conștiința privitorului (cum se întîmplă în *Der siebente Kontinent*, în *Benny's Video* sau în *Funny Games*), ci deschid posibilitatea înțelegerii faptului că - prin intermediul corpului care decade - oamenii ajung să se întîlnească, să fie egali, dincolo de condiționările economice particulare, dincolo de apartenența la o anumită clasă socială.

Filmul deschide această poartă blîndă către cunoașterea condiției umane și reușește să istorisească remarcabil acele detalii care fac înțeleasă, tragică și, totuși, senină (paradox ce rezultă atunci cînd rațiunii îi sînt clare cauzele

suferinței, dar nu mai e nimic de făcut), o situație de tipul celei prezente pe ecran.

Amour e un film elocvent pentru sesizarea artistică pe care o făcea Walter Benjamin în *Originea operei de artă în epoca reproducerii tehnice*. Apariția fotografiei și a cinematografului modifică posibilitățile percepției umane. Obiectivele aparatelor de fotografiat și de filmat oferă ochiului uman detalii la care acesta din urmă nu are acces direct în realitate. Tocmai fiindcă poziția obiectivului poate fi schimbată pentru a obține noi și noi unghiuri de vedere asupra unei situații și fiindcă observarea acestor unghiuri prin mijlocirea aparatelor foto-video oferă conștiinței răgazul de a contempla realitatea într-un mod imposibil de obținut în timpul acțiunii directe. Trăite direct, anumite întîmplări pot fi insuportabile, dezarmante, chinuitoare, istovitoare - atrofie corporală și psihică, de exemplu. Însă odată încadrate coerent într-un exercițiu cinematografic, aceste situații devin subiectul unei meditații al cărei rezultat nu va mai fi șocul (chiar dacă în cadrul meditației sînt situații șocante). Șocul va fi depășit prin înțelegerea umanului existent în locurile respective, exact așa cum Sisif își înțelege condiția: diferența e că Sisif trebuie să lupte pentru a-și afirma demnitatea, pe cînd în istoria propusă de Haneke demnitatea și dragostea generează alte decizii.

Una dintre secvențele cheie ale filmului - pentru ceea ce înseamnă, în cazul acestui autor, intertextul și modalitatea de a-și chestiona și nuanța propunerile trecute - e cea în care Georges o confruntă pe tînăra îngrijitoare proaspăt angajată. În filmele lui Haneke de pînă acum, critica spiritului burghez e nelipsită. Secvența respectivă funcționează ca un amendament la viziunea politică pe care Haneke o reliefează în filmele sale anterioare. Oricît de mult am pune sub semnul întrebării societatea rezultată din împărțirea valorilor burgheze, un lucru e greu de refuzat celor care au produs-o: că gesturile acestora emană civilizație și corectitudine și că au în spate o bază umană și intelectuală solidă. Sigur, aristocrații vremurilor trecute rareori sînt burghezii sau mic-burghezii de astăzi, tocmai de aceea cred că secvența respectivă doar nuanțează poziția hanekeniană obișnuită.

Dialogul autorului german cu filmele sale anterioare e vizibil și prin intermediul prenumelor personajelor de aici. Georges, Anne, Eva - repetă prenumele membrilor familiei din *Der siebente Kontinent*. Cei doi soți din *Funny Games* au aceleași prenume. Eva e pianistă și e interpretată de aceeași actriță care joacă rolul principal în *The Piano Teacher*. Deosebit e și dialogul omagial pe care Haneke îl poartă cu Lynch (visul lui Georges) sau cu Bergman (spațiul din interiorul apartamentului celor doi soți, spațiu cu statură de personaj în *Amour*).

Ca exercițiu de forță auctorială în relație cu spectatorul, *Amour* e cel mai modest film al lui Haneke. Poate că de aici provine și tremurul pe care îl transmite pelicula, capacitatea acesteia de a sensibiliza spectatorul - din faptul că limbajul cinematografic nu e folosit pentru a monta capcane conștiinței spectatorului, ci pentru a restitui acel inefabil pe care îl găsim în iubire și în suferință. Diadema florală pe care Georges i-o pregătește soției sale, singurătatea instalată treptat în apartamentul celor doi și felul în care arta *deja* surprinde lipsa, singurătatea, tăcerea (montajul în care sînt enumerate tablourile *deja* prezente în apartament). Și dorința lui de a nu mai fi nimic odată plecată ea. Totul trăit cu o emoție puternică, una care niciodată nu devine spectacol.

sumar

bloc-notes

Oana Pughineanu Decupaje 2

editorial

Mircea Arman Cîteva precizări necesare despre
vechea și noua direcție a *Tribunei* 3

opinii

Aura Christi Cultura română vie - acasă 3

la ceas aniversar

de vorbă cu Horia Bădescu Horia Bădescu - 70 4

Iuliu-Marius Morariu Scriitorul Teodor Tanco

pe culmile senectuții 6

reportaj

Radu Mârza Cîteva zile la Cernăuți 6

cărți în actualitate

Irina Petraș George Vulturescu și elogiul literiei 8

Flori Bălănescu "Dați în bandiții aștia... să le sară
carnea de pe oase!" 9

Ștefan Manasia Cronică de birou 11

poezia

Alexandru Petria 12

Victor Țarina 12

proza

Nicolae Breban Jocul și fuga 13

corespondență literară

Ana Blandiana - Minerva Chira 16

interviu

de vorbă cu filozoful Gabriel Andreescu "Etica și
politica memoriei a fost instrumentalizată de campionii
rezistenței prin friptură și ai civismului caviar 18

comentarii

Vistian Goia Octavian Goga - verva polemistului 22

ipote(nu)ze

Vasile Gogea Un ecorșeu al minciunii 23

showmustgoon

Oana Pughineanu Inutilă pagină de jurnal 24

traduceri

Poeme de Pablo Neruda 25

incidențe

Horia Lazăr Fericiți prieteni ai omului 26

în țara oglinzii

Lewis Carroll Morsa și dulgherul 29

balet

Alexandru Iorga Casse-noisette -Balet la Opera din
Cluj 30

plastica

Livius George Ilea Vladimir Negoită - o poetică a
tranzienței 31

muzica

Mugurel Scutăreanu Teme de casă 32

teatru

Claudiu Groza Absurdul ca apocalipsă 33

Diana Bunea Matei Un spectacol "color" și visător 33

film

Ioan-Pavel Azap Rocker 34

Lucian Maier Lincoln, mon amour 35

din lirica universală

Broken Vows - Cântecul lui Donal Og 36

din lirica universală

Broken Vows

sau *Cântecul lui Donal Og*, "Tânărul
Donald"

[Autor necunoscut, originalul în gaelică; balada
este recitată în *The Dead*, ultimul film al lui John
Huston, realizat după nuvela cu același titlu din
volumul *The Dubliners* al lui J. James Joyce]

aceasta traducere e pentru S.

Aseară, târziu, câinele vorbea despre tine
Lișița vorbea despre tine în balta ei adâncă:
Tu ești pasărea singuratică din păduri,
spuneau,
și pereche nu vei avea până când pe mine mă
vei găsi.

Mi-ai făgăduit (dar n-a fost decât minciună)
Că-mi vei ieși în cale când turmele s-or
strânge,
Am fluierat și te-am strigat de trei sute de ori:
De găsit n-am găsit decât un mieluşel behăind.

Mi-ai făgăduit lucruri peste puterile tale:
O corabie de aur cu catarg de argint
Douăsprezece orașe cu câte o piață în fiecare
și un mândru palat, alb, pe țărmul mării.
Mi-ai făgăduit lucruri cu neputință de avut:
Că-mi vei dărui mănuși din pielea unui pește,
Că-mi vei dărui pantofi din pielea unei păsări
și un veșmânt din cea mai scumpă mătase
irlandeză.

Când merg la Puțul cel Singuratic
Mă așez și mă cufund în sufletu-mi zbuciu-
mat.
Văd lumea întreagă, dar pe iubitul meu nu-l
văd,
Pe iubitul meu cu păr de chihlimbar.

Ți-am dăruit iubirea într-o duminică,
Ultima duminică dinaintea duminicii Paștelui.
În genunchi ascultam citindu-se Pătimirile
Dar ochii mei, amândoi, îți dăruiau ție iubirea
pe veci.
Mama mi-a zis să nu vorbesc cu tine
nici azi, nici mâine, nici duminică.
Degeaba, prost și-a ales clipa să-mi spună asta:
Ca și cum ai zăvorât ușa după ce casa a fost
prădată.
Sufletul mi-e negru ca negreala prunii,
ca și cărbunii din cuptorul fierarului,
ca talpa încălțărilor dintr-o verandă albă.
Tu ai adus întunericul acesta peste viața mea.

Mi-ai luat răsăritul, mi-ai luat apusul,
mi-ai luat ce este dinaintea mea și ce-a fost în
urma mea,
mi-ai luat luna, mi-ai luat soarele
și tare mi-e teamă că mi l-ai luat pe însuși
Dumnezeu.

traducere din engleză
de Cristian Bădiliță

ABONAMENTE: PRIN TOATE OFICIILE POȘTALE DIN ȚARĂ, REVISTA AVÂND CODUL 19232
ÎN CATALOGUL POȘTEI ROMÂNE SAU CU RIDICARE DE LA REDACȚIE: 18 LEI - TRIMESTRU,
36 LEI - SEMESTRU, 72 LEI - UN AN CU EXPEDIERE LA DOMICILIU: 27 LEI - TRIMESTRU,
54 LEI - SEMESTRU, 108 LEI - UN AN. PERSOANELE INTERESATE SUNT RUGATE SĂ ACHITE SUMA
CORESPUNZĂTOARE LA SEDIUL REDACȚIEI (CLUJ-NAPOCA, STR. UNIVERSITĂȚII NR. 1) SAU SĂ O
EXPEDIEZE PRIN MANDAT POȘTAL LA ADRESA: REVISTA DE CULTURĂ TRIBUNA,
CONT NR. R035TREZ2165010XXX007079 B.N. TREZORERIA CLUJ-NAPOCA.

